ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ

AHMET TÜTÜNCÜ

2013

http://www.rehberlik.biz.tr

ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ

ÜNİTELER

I. ÜNİTE: XX. YY. BAŞLARINDA DÜNYA

II. ÜNİTE: II. DÜNYA SAVAŞI

III. ÜNİTE: SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

IV. ÜNİTE: YUMUŞAMA DÖNEMİ VE SONRASI

V. ÜNİTE: KÜRESELLEŞEN DÜNYA

I. ÜNİTE – 20. YY BAŞLARINDA DÜNYA

1. I. DÜNYA SAVAŞI (1914–1918): Bu konu daha önce ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Monroe Doktrini (ABD'nin Yalnızlık Politikası): ABD Başkanı **James Monroe**, 1823'te Monroe Doktrini olarak bilinen prensiplerini yayımlamıştır.

Bu doktrin Amerikan siyasetinin adeta **değişmeyen anayasası** olmuştur. Monroe Doktrini, ABD'nin dünya siyasetini açıklığa kavuşturmuştur.

Avrupalı Emperyalist devletler, Avrupa'da yaşanan gelişmelere ABD'yi de çekmek istemişler, ancak ABD kendisini bu gelişmelerin dışında tutmaya çalışmıştır. Ayrıca, Avrupalıların Amerika'daki sömürgelere karışmalarını önlemeye çalışmıştır.

2. SSCB'NİN KURULUŞU: SSCB, Rus Çarlığı'nın **1917**'deki **Büyük Ekim Devrimiyle** (Bolşevik İhtilali) yıkılmasından sonra aynı topraklar üzerinde kurulan ve **1991**'e kadar varlığını sürdüren devlettir.

* Avrupa'nın doğusundan, Asya'nın kuzeyine kadar yayılan SSCB, son yıllarında yüz ölçümüyle dünyanın 1.si, nüfus bakımından da 3.sü idi.

Sovyet Rusya'nın sınırları içinde farklı dine ve etnik yapıya sahip toplumlar yaşamaktaydı. Bu nedenle ideolojik ve kültürel dönüşümle bölgede hâkimiyet sağlamaya çalıştılar. Bu amaçla da **Marksizm**'i yayarak amacına ulaşmaya çalıştı.

Bolşevik İhtilalinden sonra Rusya'da Sosyalizm rejimi ile Totaliter (baskıcı) tek parti diktatörlüğü kuruldu. Bu diktatörlüğe karşı iç savaş çıktı. (1922'ye kadar sürdü). Sonuçta Lenin'in başında bulunduğu Komünist parti tartışılmaz güç haline geldi.

Uyarı: Bolşevikler, bu hedeflere **Komünist Parti**, **Gizli Polis Örgütü** ve **Kızıl Ordu** ile ulaşmaya çalıştılar.

Marksizm?** **Komünist bir ideolojik akımdır. Sınıfsız bir toplum yaratmak ister. Özel mülkiyete dayalı üretim biçimlerini tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunur.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Lenin'in 1924'te ölümünden sonra başa geçen **Joseph Stalin**, uzun vadeli bir ekonomik planlamaya yöneldi. Stalin, bir dizi 5 yıllık kalkınma planları uyguladı. Stalin, tarım devrimini gerçekleştirme amacı ile köylülerin topraklarını makinelerle donatmış, daha sonra birleştirerek büyük çiftlikler haline getirmiştir (Kollektifleştirme Politikası).

3. SSCB İLE İLİŞKİLERİMİZ: **Brest-Litowsk Antlaşması** ile savaştan çekilen ve aldığı yerleri (Kars-Ardahan-Batum) geri veren Rusya, bu yönüyle Kurtuluş Savaşı başladığı dönemlerde Anadolu'da yayılmacı bir siyaset izlemediğini göstermişti. Rusya'daki Komünist yönetimi, kendileri için tehlikeli bulan İtilaf devletleri ise, I. Dünya Savaşından sonra Sovyet Rusya'ya karşı saldırgan bir politika izlemeye başladılar. Bu nedenle Sovyet Rusya, İtilaf Devletlerinden gelebilecek saldırılara karşı sınırlarını güvence altına almaya çalıştı. Bu arada TBMM de, hem Kafkas sınırını güvence altına almak hem de Kurtuluş Savaşında işgalci İtilaf Devletlerine karşı Sovyet Rusya'dan destek almak amacıyla diplomatik girişimlerde bulundu.

? TBMM ile Sovyet Rusya arasındaki diplomatik girişimler nelerdir?

4. ORTA ASYA TÜRK TOPLULUKLARI Basmacılık Hareketi (1917–1936):
1917 İhtilalinden sonra Sovyet Rusya, Orta Asya'da Türk kültürünü yok edip yerine Sovyet kültürünü getirmeye çalıştı. "**Temizleme Hareketleri**" ile potansiyel Türk liderlerini öldürtüp yerlerine Rus yöneticiler atadı. Orta Asya halklarını fakirleştirip kendine bağımlı hale getirdi. Ya da onları Sibirya'ya zorunlu göçe zorladı, yerlerine Rusları yerleştirdi. Böylece **homojen** bir toplum oluşturmaya çalıştı. Bu gelişmeler üzerine Özbek, Türkmen, Kırgızların çoğunluğunu oluşturduğu Türk ve yerli Müslüman halklar, Sovyet Rejimine karşı 1917'de ilk önce **Türkistan'**ın öncülüğünde 1936'ya kadar aralıklarla süren bağımsızlık mücadelesine başladılar.

Basmacılık Hareketi, Orta Asya'nın tam bağımsızlığı ve İslam'ın korunması adına başlatılmış ve 1936'ya kadar sürmüştür. Sovyet Rusya, dünya kamuoyuna bu hareketi önemsiz bir olay gibi göstererek mücadeleye katılanları basmacı, basan veya haydutluk eden anlamında **"Basmacılık Hareketi"** olarak tanıtmıştır.

ZEKİ VELİDİ TOGAN (Tarih Yazan ve Yapan):
Enver Paşa gibi **Zeki Velidi Togan** da 1920–23 yılları arasında Türkistan'da Basmacı Hareketi'nin içinde yer almıştır. Zaten **Türkistan Milli Birliği**'nin kurucusu ve ilk başkanıdır. Yine **İsmail Gaspıralı** ve **Yusuf Akçura** da Orta Asya'daki Türklerin, politik ve kültürel haklarını elde etmesinde etkili olan kişilerdir.

5. Orta Doğu'da Manda Yönetimlerinin Kuruluşu:

Orta Doğu, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesişme bölgesidir. Burası tüm Semavi dinlerin ortaya çıktığı bölgedir. Ayrıca bu dinler için kutsal sayılan topraklar ve mekânlar bu bölgede bulunmaktadır. Bölgenin önemi siyasal açıdan duyarlı bir bölge olması yanında, son yüzyılda bulunan **petrol** rezervlerinden de kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Avrupa devletlerinin çıkarlarının çatıştığı bir bölge haline gelmiştir.

İNGİLİZ VE FRANSIZLARIN ORTADOĞUYU YENİDEN YAPILANDIRMASININ NEDENLERİ:

a) Orta Doğu petrollerini ele geçirmek istemeleri
b) Siyasi istikrarı sağlanan ve petrollerini kullanarak ekonomik refaha ulaşan Arapların, Emperyalist ülkelerin çıkarlarını tehdit edeceği düşüncesi
c) Emperyalist devletlerin, Arap topraklarında istikrarsızlığın sürmesini sağlayarak Orta Doğu'yu yönlendirmek istemeleridir.

Arapları bağımsızlık vaadi ile kandıran İngiliz ve Fransızlar, I. Dünya Savaşından sonra **Sykes-Picot Antlaşması** doğrultusunda Ortadoğu'yu ve Afrika'yı siyasi ve ekonomik çıkarlarına uygun olarak cetvellerle ve sınırlar arasında geniş boşluklar bırakarak yeniden çizip bu topraklarda **manda yönetimleri** kurdular.

Orta Doğu'da Manda Yönetimleri

İngiltere	Fransa	İtalya	İspanya	İsrail
Irak-Ürdün	Suriye	Libya	Fas	Filistin
Filistin-BAE	Lübnan			
Kuveyt-Katar	Tunus			
Umman-Aden	Cezayir			
Sudan	Fas			

Not: Manda altına girmeyen ülkeler hangileridir?

6. UZAKDOĞU'DA YENİ BİR GÜÇ: JAPONYA

Meiji Restorasyonu:

Bu dönemin önemi Japon modern tarihinin temellerinin atılmasıdır. **1868** Meiji Restorasyonu ile yeni bir dönem başlamıştır. İmparator Meiji, Japonya'da **feodal rejimi** ortadan kaldırdı, mutlak monarşi yerine **meşruti monarşi** yönetimini getirip yeni bir **anayasa** yaptı. Batıdan akademisyen-uzman ve teknisyen getirterek çalıştırmaya başlayan Japonya, kendi uzmanlarının da batıda eğitilmesine önem verdi. Böylece Japonya **25–30** yılda teknik ve teknolojik olarak dünya arenasında söz sahibi olmaya başladı.

Sonuç: Meiji dönemi, Japonya'nın modern ve güçlü bir devlet haline gelmesini sağlayan gelişmelerin temelini oluşturmuştur. Bu dönemde Japonya, Batının yüzyıllar içinde kurduğu modern sanayileri bürokratik ve politik kurumları 20–30 yılda oluşturmayı başarmıştır. Bu durum Japonya'yı büyük devletlerarasına sokmuştur.

Uyarı: "**Doğunun ahlakı-Batının teknolojisi**" Japonların sloganı olmuştur.

ABD'nin Uzakdoğu Politikası:

I.Dünya savaşından sonra Monroe Politikasına geri dönen ABD, daha çok **uzak doğu** ile ilgilenmeye başlamıştı. Çünkü I. Dünya Savaşından karlı çıkan Japonya uzak doğuda yeni bir güç olarak bölgede etkin bir rol oynamaya başlamıştı (Yayılmacı hareketlere girişen Japonya, Almanya'nın uzak doğudaki sömürgelerinin bir bölümünü ele geçirmişti). Böylece ABD için bir rakip ülke olmuştur.

7. 1929 DÜNYA EKONOMİK BUHRANI VE DÜNYAYA ETKİLERİ:

Dünya Ekonomik Buhranı, Amerika'da **1929'da New York Borsasının** çöküşü ile başlayan ve etkileri on yıl boyunca dünyada devam eden ekonomik krizdir.

Krizin nedenleri şunlardır:

a) ABD ekonomisinin %50'sinin 200 kadar Holding'in kontrolünde olması ve bir tanesinin dahi batmasının ülke ekonomisini etkilemesi
b) Bankaların kötü yapılanmış olması, mali yapıdaki yasaların yetersizliği (bankaların ölçüsüzce verdiği kredilerin engellenememesi)
c) ABD'nin tüm dünyaya kredi veren tek ülke olması ve bu konuda büyük hatalar yapması (dünya devletlerine verdiği kredileri geri alamaması)
d) **ABD Başkanı Hoower** yönetiminin zafiyeti ve ekonomi alanındaki tecrübesizliği

Yatırımcıların 21 Ekim günü ellerindeki hisse senetlerini satması ve bunun sonucunda ortaya bir panik havası **"Kara Perşembe"** olarak anılan 24 Ekim 1929 Perşembe günü New York borsasının çöküşüne yol açmıştır.

Dünya ekonomik krizi başta Kuzey Amerika ve Avrupa olmak üzere tüm dünyayı ekonomik açıdan olumsuz etkilemiştir. Bu bunalımdan en çok etkilenen devlet **Almanya** olmuştur.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Sonuç: 1929 Bunalımı sonucunda o gün ki paraya göre 4,2 milyon dolar yok oldu. 4 bin banka battı. Binlerce insan mal varlığını kaybetti. Piyasada para olmadığından takas usulüne geri dönüldü. İşsizlik arttı. İnşaat faaliyetleri durdu. Önce tüketim sonra üretim düştü. Uluslararası ticaret durma noktasına geldi. Buhranı en fazla hisseden alan **madencilik** oldu.

Amerika'da durum: Amerikalılar bu çöküşün faturasını Başkan **Hoower**'e kestiler. 1933'te Başkan **Roosevelt** ekonomik sistemde köklü değişiklikler vadeden **"New Deal"** projesi ile iş başına geldi. Bu planla ilk kez devlet ekonomiye müdahale ediyordu. Bu doğrultuda ilk kez **Merkez Bankası** kuruldu.

Almanya'da durum: Yaşanan kriz **Hitler**'in Almanya'da iktidarı ele geçirmesine yol açtı. Hitler, **Versay Antlaşması'**nın Almanya'yı sınırlayan ekonomik hükümlerini tanımadığını açıklayarak yayılmacı bir politika izlemeye başladı.

Türkiye'de durum: Bu kriz karşısında Türkiye kalkınmasını sağlayabilmek için ihracat ve ithalatını arttırmak zorunda kaldı. **Kliring** ve **takas** sistemi uygulandı. Bu sistemle Türkiye ile ticaret ve ödeme anlaşması yapan ülkelerden ithalata öncelik verildi. İhraç mallarına kalite kontrol sistemi getirildi 1934'te bu iş için **"Türk Ofis"** kuruldu. **Yerli Malı Haftası** ilan edildi.

8. İKİ SAVAŞ ARASINDA AVRUPA'DA DURUM

Dünya'da Barışın Sürekliliğini Sağlama Çabaları

(Atatürk Dönemi'nde Dünya)

a) CEMİYET-İ AKVAM'IN KURULUŞU (1920)

ABD Başkanı Wilson'un yayımladığı ilkeler doğrultusunda dünya barışını korumak amacıyla Paris Barış Konferansında kurulmasına karar verildi. Milletler Cemiyeti, Uluslararası iş birliğini geliştirmek, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla **Cenevre**'de kurulmuştur.

Genel barışı korumak amacıyla kurulan bu kuruluş **"Cemiyet-i Akvam"** olarak da bilinir. Ancak büyük devletlerin çıkarlarını korumaya yönelik taraflı davrandığı ve II. Dünya savaşının çıkmasını engelleyemediği için dağılmıştır. II. Dünya Savaşından sonra **BM** adıyla kurulacaktır (1945).

Uyarı: ABD senatosu onaylamadığı için ABD, Milletler Cemiyetine üye olmamıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

b) LOCARNO ANTLAŞMASI (1925)

Fransa'nın, **Almanya**'ya olan güvensizliği sonucunda imzalanan bir antlaşmadır. Versay Antlaşması sonrası bir gerginlik devresine giren Fransız- Alman ilişkileri ancak bu antlaşma ile toparlanabilmiştir. **Alsas-Loren** bölgesini geri alan Fransa, Almanya'nın kendisine karşı bir saldırıda bulunmasından endişelenmiş ve ittifak arayışına girmiştir. Almanya da savaş tazminatı konusunda kendisine kolaylık sağlanması için Fransa ile yakınlaşma içine girmiştir. Bu antlaşmadan sonra Almanya 1926'da Milletler Cemiyetine girmiştir. Böylece 1930'a kadar barışı korumanın amaçlandığı bir dönem olmuştur.

c) BRİAND-KELLOG PAKTI (1928)

Fransız Dışişleri Bakanı **Briand** ile ABD Dışişleri Bakanı **Kellog'**un mimarı oldukları paktır. Amaç, savaşı ulusal politikaların bir aracı olmaktan çıkarmaktır. Bu pakt, ABD'nin öncülüğünde imzalanmış, pakta daha sonra **SSCB** ve **Türkiye**'de katılmıştır. Kellog Paktı barış ve silahsızlanma çabalarında önemli bir adımdır. Barışın sürekliliğini sağlamak ve devletlerarası ilişkilerde barışçı yollara başvurmak **dünyada kalıcı bir barış ortamı** oluşturmak amaçlanmıştır.

9. BÜYÜK DEVLETLERDE REJİM DEĞİŞİKLİKLERİ ve DIŞ POLİTİKALARI:

1) **İtalya'da Faşizm:** I. Dünya savaşından istediğini alamayan İtalya müttefiklerine kızgındı. Savaştan olumsuz yönde etkilenen İtalya'da ülke içindeki karışıklıkları fırsat bilen **Benito Mussolini** tarafından kurulan **Faşist Parti** harekete geçti. Mussolini önderliğinde aşırı milliyetçiliği esas alan Faşist yönetim kısa bir süre sonra demokrasiyi (cumhuriyeti) kaldırarak yayılmacı bir politika izlemeye başladı. Mussolini'nin söylemleri ve politikaları **Büyük Roma İmparatorluğu** kurma düşünceleri (Bizim Deniz) halk tarafından büyük rağbet görmüş bir ayaklanma sonucu Başbakan olmuştur.

2) **Almanya'da Nazizm (Almanya'da Hiper-Yüksek Enflasyon-Tansiyon):** I. Dünya savaşından sonra **Versay Antlaşması'**nın aşırı zorlayıcı maddelerinin de etkisi ile Almanya önemli iç sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ülkedeki ekonomik yapının bozukluğuna Versay Antlaşması'nın getirdiği hükümler de eklenince Ülkede ekonomik kriz ortaya çıkmıştır. Dış borçlarını ödeyemeyen Almanya'da sağ görüşlü **Naziler** iktidara gelerek Hitlerin yönetiminde aşırı **ırkçı ve yayılmacı** bir politika izlemeye başladı (savaş sonunda enflasyon ve işsizlik Alman halkının en büyük sorunu olmuş, bunu çok iyi kullanan Hitler, 1933'te iktidarı ele geçirerek ırkçı bir yönetim kurmuştur).

3) Rusya'da **Bolşevik ihtilali** ile **Lenin** önderliğinde Sosyalistlerin iktidara gelmesi (sonra da **Stalin**).

4) Japonya'da İmparator **Meiji**'nin Restorasyon dönemi. Daha sonra 1926-1989 arası 63 yıl süren **Hirohito** Diktatörlüğü.

5) İspanya'da iç savaş sonunda iktidara gelen **General Franco**, Cumhuriyet yönetimine son vererek Irkçı Faşist bir yönetim kurmuştur (1939). İspanya'daki iç savaşta İtalya ve Almanya yaptıkları askeri yardımla Franco'yu desteklemişlerdir.

6) Yugoslavya'da ise **Tito** öncülüğünde diktatörlük kurulmuştur.

10. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE DÜNYADA MEYDANA GELEN BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞMELER

Albert Einstein (1879–1955): XX. yy en önemli kurumsal fizikçisi olarak değerlendirilir. **1921 Nobel Fizik ödülüne** layık görülmüştür. Almanya doğumlu olmasına rağmen İsviçre vatandaşlığına geçmiş böylece I. Dünya savaşında tarafsız kalmıştır.

Uyarı: Albert Einstein, **Atatürk'e** mektup göndererek Hitlerin soykırımından kurtulan bilim adamlarının Türkiye'ye alınmasını istemiştir.

- Sanayide kullanılan **petrol** ve **elektrik** günlük hayata girmiştir.
- **Demiryolu** yapımına önem verilmiş böylece ulaşım kolaylaşmıştır.
- Bazı hastalıkların tedavisi için **aşı** ve **ilaçlar** bulunmuştur.
- İlk kez **organ nakli** başlamıştır.
- 1921'de **Tüberküloz (Verem)** hastalığına karşı BCG aşısı bulunmuştur.
- 1929'da **Penisilin** keşfedilerek antibiyotiklerin gelişeceği alan açılmıştır.
- 1927'ye kadar filmler bütünüyle sessizdi. **İlk sesli sinema** "Caz Şarkıcısı"dır. 1930'lardan itibaren ise tüm filmler sesli çekilmeye başlanmıştır.
- Walt Disney, **ilk sesli çizgi filmlerini** çekmeye başladı (TV'de yayınlanmıştır).
- I.Dünya Savaşı sonunda Batı medeniyeti ve bu medeniyetin dayandığı değerlerin sorgulanması Avrupa tarihi ve edebiyatını etkilemiştir. **John Stainbeck**'in **"Gazap Üzümleri"** adlı eseri Avrupa'daki durumunu anlatan önemli eserler arasıdadır.
- 1930'lar aynı zamanda **renkli sinemaya** geçiş dönemi oldu. 1937'de tamamlanan **Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler** renkli film olarak yayınlandı.
- 1936'dan sonra **radyo**nun iletişimde ne kadar etkili olduğunu anlayan ülkeler bu alandaki çalışmalara önem verdiler.
- 1929–65 yılları arasında **BBC** yayına başlamıştır.

11. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1923–1939)

NOT: Bu konu daha önce ayrıntılı olarak işlenmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

II. ÜNİTE: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI (1939–1945)

1. SAVAŞIN GENEL NEDENLERİ

II. Dünya Savaşı çıktığında Avrupa'da birçok devlet diktatörlükle yönetiliyordu. Avrupa'da demokrasilere karşı **Üçlü Totaliter** (baskıcı) **rejim** büyük bir tehlike oluşturuyordu (Stalin'in SSCB'si, Hitlerin Nazi Almanya'sı, Mussolini'nin Faşist İtalya'sı).

a) İtalya ve Almanya'nın Saldırgan Tutumları (1936–1939): İtalya'da ortaya çıkan **Faşizm,** Mussolini'nin siyasetiyle tehlikeli bir boyut kazanmıştır. Almanya'da aşırı milliyetçi düşüncelere sahip **Nazilerin** iktidara gelmesi (1933) Hitlerin Büyük Almanya, üstün Alman ırkı idealleri yolunda yaptığı çalışmalar dünya barışını tehdit etmeye başlamıştır. Hitler, bütün Alman dilini konuşan toplulukları tek bir Alman devleti etrafında toplamayı amaçlamıştır.

Hayat Sahası: Bu ifade Naziler tarafından Alman halkının yaşamını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu ve özellikle de Slav halklarından alınması gereken toprakları anlatmak için kullanılmıştır (Kısaca Almanya, Avrupa'yı hayat sahası olarak görmektedir).

Bu doğrultuda, Almanya, Versay Antlaşmasına göre askersiz bölge olan **Ren**'e asker çıkartmış, İtalya ise Almanya'dan destek alarak **Habeşistan**'a saldırmıştır. Almanya ve İtalya'nın hızla silahlanarak yeni sömürge arayışına girmeleri, sömürgeleri tehlikeye giren **İngiltere**'yi tedirgin etmiştir. Bu arada Nazizm ve Faşizm gibi katı totaliter rejimlerin uzlaşmaz tavırları İngiliz ve Fransızları savunma güçlerini arttırmak için bazı önlemler alma yoluna itmiştir.

b) **Komünizm** rejiminin Rusya'ya yerleşmesiyle bu ülkede silahlanma yarışı başlamış, komünist rejimle Rusya, **yayılmacı bir politika** izlemeye başlamıştır. Bu arada savaş sonunda artan sorunlar ve işsizlik nedeniyle Avrupa'da komünizmin gelişmesi sonucunda bu duruma İtalya ve Almanya tepki duymaya başlamıştır.

c) I. Dünya savaşı sonunda yapılan **ağır antlaşmalar** ile Avrupa'da siyasi ve ekonomik dengelerin tamamen bozulması, özellikle de Almanya ile yapılan 1919 **Versay Antlaşması**'nın Almanya'nın büyümesini ve güçlenmesini önlemeye yönelik olması Almanya'nın bu antlaşmanın hükümlerini tanımamasına yol açmış ve bu durum II. Dünya Savaşının çıkış noktası olmuştur.

d) İtalya'nın I. Dünya Savaşından galip bir devlet olarak çıkmasına rağmen yeterince menfaat elde edememesi: İtalya'nın, 1919 Paris Barış Konferansı'nda istediğini alamaması ve itilaf devletleriyle ilk görüş ayrılıklarını yaşaması.

İtalya'da iktidarı ele geçiren aşırı milliyetçi **faşist partinin**, yayılmacı bir politika izlemesi 1935'te İtalya'nın, Habeşistan'a saldırması.

Bizim Deniz: Mussolini'nin Akdeniz'de Roma İmparatorluğunu yeniden canlandırma projesidir.

e) Japonya'nın Sömürgeci faaliyetlere girişi ve Çin'e ait Mançurya'yı işgali (1931): Milletler Cemiyetinden ayrılan Japonya II. Dünya savaşı öncesinde Mançurya'yı işgale yönelerek yayılmacı bir politika izlemiş, gücünü sürekli arttırmıştır.

Ortak Refah Alanı: Japonya, yayılmacı politikasını Asya devletlerinin dayanışması üzerine kurmuştu. Bu politikaya göre bazı **Asya bölgeleri,** Japonya'nın denetiminde olmalıydı.

f) Devletlerarasında Bloklaşma ve Hızlı Silahlanma yarışının tekrar başlaması: **İtalya**, **Almanya ve Japonya**'nın yakınlaşarak aralarında ittifak kurmaları, I. Dünya Savaşı öncesindeki gibi pazar ve hammadde arayışının beraberinde getirdiği silahlanma yarışı **1930'lu** yıllarda dünya barışını tehlikeye düşürmüştür.

g) I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan barış antlaşmaları ile sınırların çiziminde **"milliyetçilik"** ilkesine dikkat edilmemesi ve yeni milliyetçi akımların ortaya çıkması da savaşın çıkışında etkilidir.

2. SAVAŞ ÖNCESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER (BLOKLAŞMALAR)

a) MİHVER GRUBU (ÜÇLÜ PAKT): 1936 da **Almanya** ve **İtalya** tarafından kurulmuş, sonradan bu gruba **Japonya**'da dâhil olmuştur. Daha sonra bu gruba Bulgaristan, Macaristan, Finlandiya, Romanya da katılmıştır.

b) MÜTTEFİK GRUBU: **İngiltere** ve **Fransa** tarafından kurulmuştur. **Rusya** ve **ABD'**de bu gruba dâhil olmuştur. Müttefik devletlere daha sonra 30 civarında devlet katılmıştır.

c) Savaşı Durdurma Çabası: Savaş başlamadan önce **İngiliz Başbakanı Chamberlain Neville**'nin yatıştırma politikası da Almanya'yı durduramadı. Almanya'nın, **Çekoslovakya**'yı işgal etmesi üzerine, İngiltere yatıştırma politikasını terk etti. Böylece İngiltere büyük bir savaşı önleyemeyeceğini anlamış oldu.

3. SAVAŞIN BAŞLAMASI

Savaş, 1 Eylül 1939'da Almanya'nın, **Polonya**'ya saldırmasıyla başlar. Polonya'nın bir bölümünün Alman toprağı olduğunu iddia eden Hitler, Sovyetlerle anlaşarak Polonya'yı işgal etmiştir. Bunun üzerine Polonya'ya güvence veren **İngiltere** ve **Fransa**'da savaşa girmiştir. Başlangıçta Almanya; Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'nın başkenti Paris'i ele geçirerek Mihver devletler üstün duruma getirmişken, **ABD'**nin müttefik devletler grubuna katılmasıyla savaşın seyri değişmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

a) Barbaros'sa (Tayfun) Harekâtı: SSCB, başlangıçta Almanya'nın yanında yer alırken daha sonra Almanya'nın "Barbaros'sa Harekâtı" ile Rusya'ya saldırması üzerine, Rusya Müttefikler grubuna geçmiştir. Sovyet Rusya'nın Doğu Avrupa'da genişleme siyaseti izlemesini çıkarlarına aykırı gören **Hitler**, 1940'da ani bir kararla Sovyetlere saldırmıştır. Hitlerin amacı, hayat sahasını genişletmek, komünizmi yok etmektir. Ayrıca SSCB'nin doğal zenginliklerini almak, alt sınıf olarak gördüğü Slav halklarını sömürgeleştirmekti.

b) Pearl Harbour Saldırısı: Japonya'nın, Pasifik okyanusundaki (Hawaii'deki) Amerikan üssü olan Pearl Harbour'a **1941**'de saldırması üzerine **ABD** müttefiklerin yanında savaşa girmiştir. ABD, Japonya'nın Pearl Harbour baskınına karşılık savaşın bitişini hızlandırmak için **Hiroşima** ve **Nagazaki** kentlerine tarihte ilk kez atom bombası atmasıyla Japonya bir süre daha dirense de teslim olmuştur. Bunun üzerine savaş 1945 yılında sona ermiştir.

c) Atlantik Sözleşmesi (1941): İngiliz Başbakanı **Churchill** ile ABD Başkanı **Roosevelt** arasında imzalanmıştır. Bu iki lider savaştan sonra dünyayı nasıl düzenleyeceklerine dair 8 maddelik bir sözleşme yapmışlar, **dünya haritasını** nasıl düzenleyeceklerine dair kararlar almışlardır. Bu sözleşme ABD, henüz savaşa girmeden yapılmıştır (Bu sözleşme ABD'nin artık tarafsızlık politikasını terk ettiğini göstermektedir).

NOT: ABD'nin savaşa katılmasından sonra Almanya'ya karşı savaşa giren 26 devletin katılımıyla **Atlantik Sözleşmesi** esas olmak üzere **BM** bildirisi yayımlanmıştır. Böylece savaş sonrası kurulacak olan **BM'nin temelleri** atılmıştır.

d) Normandiya Çıkarması: ABD, **İngiltere** ve **Kanada** kuvvetlerinin 100 bin kişiyle Fransa'daki Almanlara ait üsse yaptığı askeri çıkarmadır. Avrupa'nın kuzey kesiminde yapılan Normandiya çıkarması tarihin gelmiş geçmiş en büyük çıkarması olmuştur.

Bu çıkarma, 1000 uçak, 4 bin çıkarma gemisi ile yapılmıştır. Böylece Almanlar ağır kayıplar vermiş, Fransa'nın başkenti Paris kurtarılmıştır. Rusya'nın da ileri harekâtıyla Almanya ve İtalya yerle bir edilmiştir. Bu gelişmeler üzerine Mihver devletler grubu yetersiz kalmıştır. Rusya'nın ileri harekâtıyla Balkanları ele geçirip Almanya'ya kadar ilerlemesi üzerine müttefikler Berlin'e girmiştir. Böylece Almanya çaresiz kalarak teslim olmuştur. **Hitler** ise bu durum karşısında intihar etmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

4. SAVAŞIN SONU

1 Eylül 1939'da Almanya'nın, Polonya'ya saldırmasıyla başlayan 2. Dünya Savaşı, Mayıs 1945'e kadar devam etmiştir. Japonya'nın da teslim olmasıyla 10 Ağustos 1945'de yaklaşık 6 yıl süren 2. Dünya Savaşı müttefik devletlerin galibiyetiyle sona ermiştir. **10 Şubat 1947'de Paris Antlaşması**yla savaş resmen bitmiştir.

II. Dünya Savaşında Türkiye'nin Tutumu:

1939–45 yılları Türkiye için de sıkıntılarla dolu bir dönem olmuştur. Türkiye savaşa girmemekte kararlı olduğu halde çevresi bir ateş çemberi ile sarılmıştı. Bu nedenle Türkiye **ordusunu** sürekli olarak savaşa hazır halde tuttu. Bütün **ekonomik gücünü** askeri harcamalara ayırmak zorunda kaldı. Bunun sonucunda Türkiye'nin kalkınma ve sanayileşme çabaları oldukça zayıfladı, **üretim** düştü. Temel maddeler bile güç temin edilir duruma geldi. Her olasılığa karşılık önemli sayıda askeri birikim yapıldı. Savaş boyunca 2 milyon insanı silah altında tutan Türkiye ekonomik gücünü askeri yatırımlara ayırmak zorunda kaldığı için **2. ve 3. Beş yıllık Kalkınma Planlarını** uygulayamadı.

Savaşta Türkiye için en büyük tehlike Almanya'nın **Balkanlara** yayılmasıydı. Yunanistan'ı işgal eden, SSCB'ye saldırmayı planlayan Almanya, Türkiye'nin kendi yanında savaşa girmesini istemiş ancak bunu başaramayınca iki ülke 1941'de **"Saldırmazlık Antlaşması"** yapmışlardı. Buna göre Türkiye savaşta tarafsız kalacaktı (**Cumhurbaşkanı İsmet İnönü**'nün politikalarıyla Türkiye savaşta yer almamıştır). Ancak Türkiye'nin **stratejik** önemi nedeniyle hem **Müttefik** hem de **Mihver** devletler, Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesi için çaba harcamışlardır.

İsmet İnönü, prensip olarak savaşa girmeyeceğimizi açıklamış ancak Türkiye'nin ihtiyaçları olan araç gereçlerin temin edilmesiyle savaşa girilebileceğini belirtmiştir. Savaşın gidişatının netleşmesi üzerine Türkiye, 2 Ağustos 1944'te Almanya ile **diplomatik** ilişkilerini kesmiş, 1945 yılı başlarında ise Almanya'nın yenilgisinin kesinleşmesi üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945 tarihinde **Almanya ve Japonya'ya savaş ilan** etmiştir

NOT: Türkiye'nin savaşa girişinin en büyük nedeni savaş sonrası oluşturulacak uluslararası kuruluşlara kolayca girebilmek ve imtiyaz alabilmek içindir.

Yalta Konferansı'nda, BM'nin kurulması için hazırlık konferansının ABD'nin **San Francisco** kentinde yapılması ve 1 Mart 1945'ten önce Almanya'ya savaş açan ülkelerin bu konferansa kurucu üye olarak katılabilmesi esasları belirlenmiştir. Bu nedenle Türkiye 1 Marttan önce Almanya'ya savaş ilan etmiş, 27 Şubatta BM Beyannamesi'ni imzalayarak, **San Francisco Konferansı**'na resmen davet edilmiştir. Böylece, 1945 yılında San Francisco Konferansı toplanmış, Türkiye'nin de katıldığı bu konferansta **BM** kurulmuştur. Türkiye'de bu örgütün kurucu üyelerinden biri olmuştur.

5. SAVAŞ SIRASINDA YAPILAN ÖNEMLİ KONFERANSLAR

a) Adana Mülakatı (1943): Türkiye adına İsmet İnönü ile **İngiltere** Başbakanı Churchill arasında Türkiye'yi savaşa sokmak için yapılan bir görüşmedir. Almanya'ya karşı Balkanlarda cephe açılması gerektiğini, böylece Sovyet Rusya'nın yayılmacı politikasının da önlenebileceği görüşülmüştür. Özellikle bu görüşmede müttefikler **Türkiye'yi stratejik önemi** nedeniyle savaşa sokmak için büyük uğraş vermişlerdir. Ancak Türkiye tarafsızlığını bir süre daha korumuştur.

b) Eden Menemencioğlu Görüşmesi (1943): İngiltere ile **Türkiye** arasında, Türkiye'yi savaşa sokmak için yapılmıştır. Ancak Türkiye bu teklifi reddetmiştir.

c) Tahran Konferansı (1943): İngiltere-ABD ve **Rusya** arasında yapılmıştır. Bu konferansta yeni bir cephe açılması görüşülmüştür. Ancak Balkanlar yerine **Normandiya** çıkarması yapılmasına karar kılınmıştır. Ayrıca bu konferansta Sovyet Rusya, Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesinde ısrar etmiştir.

d) Kahire Konferansı (1943): ABD Başkanı **Roosevelt** ile İngiltere Başbakanı **Churchill** ve Türkiye'den **İsmet İnönü** arasında yapılmıştır. Türkiye'nin müttefiklerin yanında savaşa katılmasını yeniden istemişlerdir. Türkiye ilke olarak öneriyi kabul etse de askeri ihtiyaçlarımızın karşılanması durumunda savaşa girebileceğini belirtmiştir.

e) Yalta Konferansı (Kırım–1945): İngiltere-ABD- SSCB arasında yapılmıştır. Artık II. Dünya savaşının sonu hemen hemen bellidir. Amaç savaş sona ererken müttefikler arasında artan sürtüşmeleri ve görüş ayrılıklarını sona erdirerek, ortak barış sistemi kurmaktır. Konferansta **Almanya'nın silahsızlandırılması, Almanya'nın işgalinin nasıl gerçekleştirileceği, hangi bölgelerin kimin kontrolünde olacağı** (kimin Almanya'nın neresini alacağı), Avrupa'da nasıl bir düzenin kurulacağı görüşülmüştür.

NOT: Konferanstan en karlı çıkan devlet Rusya olmuştur. Çünkü Rusya bütün doğu Avrupa'yı işgal etmiştir. Rusya'ya izin vermelerindeki amaç Nazizmi ortadan kaldırmaktır.

f) Postdam Konferansı (1945): Bu konferansta Almanya'nın teslim olmasından sonra ortaya çıkan sorunlar görüşülmüştür. Bu konferansın diğer konferanslardan farkı; savaşın nasıl biteceği değil **barışın nasıl sağlanacağı** konularının görüşülmesidir. Berlin'de toplanan bu konferansa göre yapılacak barış antlaşmalarının temel ilkeleri belirlenmiştir. Barışın nasıl sağlanacağı, kaybeden Mihver devletleri ile bazı stratejik bölgelerin kaderi görüşülmüştür. Konferansta, Almanya'nın kaderinin ne olacağını belirlediler. Ayrıca bu konferansta SSCB, Türkiye'nin asla kabul etmeyeceği Karadeniz ve boğazlarla ilgili isteklerde bulunmuştur. SSCB, boğazlardan üs talep etmiştir. Konferansta boğazların yeni bir yönetime kavuşturulması ve ABD'nin, boğazlarda söz sahibi olması konusunda uzlaşmaya varılmıştır.

6. SAVAŞ SIRASINDA TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER

II. Dünya Savaşı yıllarında özellikle erkeklerin silah altında olmasından dolayı Cumhuriyet döneminin **en düşük nüfus artış hızı** gerçekleşmiştir. Bu dönemde ekonomik sıkıntılara rağmen, okul sayısını arttırmak, insan faktörünü geliştirmek amacıyla **eğitime** harcanan para da artmıştır.

Savaşın Türkiye'ye Ekonomik etkileri:
Türkiye'de yarı seferberlik havası ile yetişkin nüfusun askere alınması **üretimde düşüşe** neden olmuştur. Savunma harcamalarının artması yatırımların yapılamamasına yol açmış, mevcut yatırımların korunması temel politika haline gelmiştir. Savaş bittiğinde Türkiye ekonomisi **1934**'te bulunduğu gelişme düzeyinin altına düşmüştür. En önemli gerileme tarımda olmuştur. Devletçilik politikası gereği **1940'ta** "**Milli Korunma Kanunu**" çıkartılmıştır. Bu kanun Türkiye'nin ekonomik politikalarını belirlemiştir. Bu kanun hükümete, ekonomiye müdahalede sınırsız yetki vermiştir. Bu dönemde dünyada üretim düştüğünden ithalatımız da azalmıştır. Böylece kıtlık ortaya çıkmıştır.

Devletin para basması üzerine enflasyon artmıştır. Bu arada **Varlık Vergisi** ile özellikle gayri Müslimlerden, biriken servetleri alınarak seferberliğe harcanmış, böylece yerli tüccarların azınlıkların yerini alması da kolaylaşmıştır. Savaşın sona ermesiyle çıkartılan **"Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu"** (1945) bir süre uygulandıktan sonra kaldırılmıştır. Ayrıca "**Toprak Mahsulleri Vergisi"** de çıkarılmıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Savaş sonunda Türkiye, Devletçilik ilkesi doğrultusunda hazırladığı **İkinci 5 yıllık Kalkınma Planını** ortadan kaldırmış, yerine Marshall Planına katılmayı sağlayacak **"Türkiye İktisadi Kalkınma Planı"**nı 1947'de hazırlamıştır. Dış kredilere dayanan bu plan Türkiye'nin gelişmesine özellikle de tarımsal gelişmesine katkı sağlayacaktı. Sonuçta Türkiye, 1948'de yardım kapsamına alınarak **OEEC**'ye üye olmuştur.

Köy Enstitüleri: İlkokul öğretmeni yetiştirmek amacıyla **1940** tarihli yasa ile tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde açılmıştır. Köylülerin kendi yörelerinde pratik bilgilerle eğitilmesi için açılan okullardır. Önceleri **"iş içinde eğitim"** ilkesi ile hareket eden bu okullar, giderek geleneksel, ezberci eğitimin yerleştiği öğretmen okullarına dönüştüler ve 1954'te kapatıldılar.

Varlık Vergisi: Olağanüstü savaş koşullarının yarattığı yüksek karlılığı engellemek amacıyla **1942**'de çıkartılan, varlıklı zenginlerden alınan servet vergisidir. Bu vergi 1942 bütçesinin **% 80'ni** oluşturmuştur. Verginin %87'si gayri müslimlerden alınmıştır.

Ekmek Karnesi: II. Dünya savaşı, kıtlık gibi olağanüstü bir durum yaşattığı için halkın günlük ekmek ihtiyacını karşılamak amacıyla çıkartılan karnedir.

NOT: Savaş yıllarında Türkiye'de kamu güvenliğini sağlamak için tüm illerde **karartma** uygulanmış, Karadeniz'de **Türk gemi seferleri** durdurulmuştur.

7. SAVAŞIN GENEL SONUÇLARI

1) Mihver devletler yenilmiş, bunlardan Almanya, İtalya, Japonya **sömürgelerini** kaybetmişlerdir.

2) Savaştan sonra Almanya **doğu** ve **batı** olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Bu iki Alman devleti 1990'da birleşmiştir).

3) Savaştan sonra İtalya'nın K.Afrika'dan çekilmesiyle **Libya** devleti kuruldu. Fransa'nın sömürgesi olan **Cezayir** bağımsız oldu.

4) İngilizlerin sömürgesi durumunda olan **Mısır**, **Pakistan** ve **Hindistan** bağımsızlıklarına kavuştular.

5) **12 Ada** savaştan sonra Yunanistan'a verildi (Böylece yapılan paylaşımda Türkiye umduğunu bulamadı).

6) Milyonlarca Yahudi'nin öldürülmesi üzerine **BM** desteği ile Yahudilere, Filistin'de devlet kurma hakkı tanındı. Böylece Amerika ve İngiltere'nin desteği ile 1948'de işgalci **İsrail devleti** kuruldu.

7) **Çin**'de komünist rejim iş başına geldi.

8) Savaş sonunda dağılan **M.C.** yerine 46 devletin katılımıyla **BM** kuruldu (24 Ekim 1945). BM, 1948'de II. Dünya Savaşının kötü sonuçlarını göz önüne alarak "**İnsanlar Hakları Evrensel Beyannamesi**"ni hazırladı.

9) Savaşta yaklaşık **56 milyon** insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insan sakat kalmıştır. Avrupa, tarihinin en büyük nüfus hareketiyle karşı karşıya kalmıştır.

10) II. Dünya Savaşı sonrası Emperyalist Devletler sömürgelerini kaybetmişlerdir. Bu nedenle II. Dünya savaşını kazanmasına rağmen **İngiltere** savaştan zararlı çıkan devletlerden biri olmuştur.

11) Savaştan sonra Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı **(OECD)** kuruldu (1949'da ise **Avrupa Konseyi** kuruldu). Çünkü bu savaş, sanayi kuruluşlarının yıkılmasına ve devletlerin ekonomilerinin bozulmasına yol açmıştır. Savaşın getirdiği maddi zarar 2 trilyon doları aşmış, dünya ticareti durma noktasına gelmiş, tarım ve sanayi %70'lere kadar düşüş göstermiştir.

12) Atom bombasının gücü ilk kez bu savaşlar sonucunda görülmüş, **ABD** dünya siyasetinde söz sahibi olmuştur.

13) Savaştan sonra ABD'nin başını çektiği grup aşırı akımların (**Nazizm, Faşizm** vb.) dünyaya verdiği zararları görerek demokratik yönetimleri yaygınlaştırmak istemişlerdir.

14) Dünyadaki bu gelişmelerin de etkisi ile Türkiye'de çok partili hayata geçilmiştir.

15) ABD-İngiltere-Rusya, Kırım'daki **"Yatla Konferansı"** ile dünyayı nüfuz alanlarına bölerek denetim altına almaya çalıştılar. ABD ve İngiltere'nin Rusya'yı serbest bırakması üzerine **Rusya** bütün Doğu Avrupa'yı işgal etmiş, işgal ettiği yerlerde rejimini yaymış, buraları sömürmüştür. Bu durum birçok ülkenin Komünizm baskısına uğramasına yol açmıştır. Bunun üzerine ABD uyanmış, böylece dünya devletleri iki bloğa ayrılmış, Soğuk Savaş Dönemi başlamıştır.

16) Bu dönemde gizli istihbarat çalışmaları, teknoloji ve bilgi casusluğu gibi çalışmalar devletler arasında önemli hale gelmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

III. ÜNİTE: SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ (İKİ KUTUPLU DÜNYA)-(1945–1960)

II. Dünya Savaşından sonra başlayan ve aktif olarak 1960'lara kadar süren döneme "**Soğuk Savaş Dönemi**" denir.

İkinci Dünya Savaşı, tarihin gördüğü en yıkıcı savaşlardan biri olmuştur. Ülkeler yıkılmış, 56 milyon insan ölmüştür. Savaşın etkilerini hissetmeyen hiçbir ülke ve toplum kalmamıştır. Kâbus gibi geçen 6 yıllık bu rüyadan sonra dünya devletleri ve insanlık yine de barışa hemen kavuşmamışlardır. Milletlerarası çatışmalar, insanlığı zaman zaman üçüncü bir dünya savaşının eşiğine getirmişse de sıcak savaş patlak vermemiş; dünya soğuk savaş atmosferi içerisinde heyecanlı bir 15 yıl geçirmek zorunda kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra egemen güçler arasında **iki kutuplu** bir denge sistemi ortaya çıkmıştır. **Batı** ve **Doğu** diye ikiye ayrılan bir dünyada soğuk savaş denilen bir mücadele başlamıştır. Ancak bu dönemde Kore Savaşı gibi blokları karşı karşıya getiren bölgesel sıcak savaşlar da görülmüştür.

1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ'NDE YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

1) II. Dünya savaşından sonra dünya politikasına Avrupalı devletlerin yerine **ABD** ve **SSCB** hâkim olmuştur. Bu iki devlet süreç içerisinde Avrupa ile ilgili birçok konuda karşı karşıya gelmiştir. Daha önce dünya politikasında rol oynamayan bu iki devlet milletlerarası politikalarda ön plana çıkarak günümüze kadar etkinliklerini sürdürmüşlerdir.

2) Bu dönemde ilk defa milletlerarası ilişkilere **doktrin** ve **ideoloji** unsuru girmiştir.

3) Sömürgecilik sona ermiştir. Asya, Avrupa ve Afrika'da günümüzün bağımsız devletleri kurulmuştur (Sömürge halindeki uluslar bağımsızlıklarını kazandıktan sonra **Üçüncü Dünya** veya **Bağlantısızlar** bloğunu kurmuşlardır).

4) **Füze** teknolojisi savaştan sonra büyük bir gelişme göstermiş ve büyük devletlerarasında yaşanan rekabeti **uzaya** taşımıştır. Büyük devlet olmanın koşulu sömürgelere sahip olmaktan çıkmış, uzayın derinliklerinde etkili olmaya dönüşmüştür.

5) Bütün dünya ülkeleri; siyasal kuvvet dengesi, güvenlik, barış, ekonomik kalkınma, refah ve daha iyi bir yaşam seviyesi gibi meselelerle yoğun bir şekilde meşgul olmak zorunda kalmışlardır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Soğuk Savaş Döneminde SSCB; **Türkiye, İran** ve **Yunanistan** üzerindeki baskını artırmış, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'ya yayılmaya çalışmıştır. SSCB, Mart 1945'de Türkiye'ye bir nota vererek daha önceden imzalanan "Dostluk ve Saldırmazlık Paktı"nı feshettiğini bildirmiş, sınırda değişiklik, boğazlarda üs istemiştir.

SSCB'nin bu tehditleri **ABD**'nin, Ortadoğu'yla ilgilenmesine yol açmıştır. Ayrıca SSCB, Avrupa'da işgal ettiği bölgelerde komünizm rejimini yerleştirerek kendisine bağlı **uydu devletler** oluşturmaya çalışmıştır (Bulgaristan, Romanya, Polonya, Macaristan, Doğu Almanya, Yugoslavya ve Arnavutluk'ta komünistlerin yönetimi ele geçirmesini sağlamıştır).

İngiltere Başbakanı Churchill, SSCB'ye bağlı bu komünist devletlere (uydu devletlere) 1946 yılında **Fulton Konferansı**'nda **"Demir Perde Ülkeleri"** deyimini kullanmıştır. Bu devletler üzerinde etkinliğini iyice arttırmak isteyen SSCB, uluslararası komünizm faaliyetlerini de yeniden örgütlemek için 1947'de **Cominform'u** (Komünist bilgilendirme bürosu) kurmuştur.

> **Uyarı:** Soğuk savaş döneminde SSCB ve yandaşları ABD ve onun müttefiklerine karşı şu teşkilatları kurdular: **Cominform, Comecon, Varşova Paktı**.

Bu gelişmeler üzerine ABD, 1947 yılına kadar izlediği dış politikasında köklü bir değişikliğe gitmiştir. **ABD Başkanı Truman**, kendi adıyla anılan bir doktrin yayımlamıştır.

a) Truman Doktrini:

Başkan Truman ABD'nin, komünizmi durdurması gerektiğini, bunun da özgürlük ve bağımsızlığını korumak isteyen uluslara askeri ve ekonomik yardım yaparak mümkün olacağını belirtmiştir. Truman Doktrini **Ortadoğu düzenini korumak ve Sovyet Rusya'nın yayılmasını engellemek için** jeopolitik olarak önemli olan Türkiye ve Yunanistan gibi devletlere ekonomik ve askeri yardım yapılmasını öngörüyordu. Bunun üzerine ABD, **Yunanistan'a 300 milyon, Türkiye'ye 100 milyon dolarlık** yardım yapacağını belirtmiştir.

Truman, Batı dünyasının savunması için çok önemli bir yerde bulunan Türkiye ve Yunanistan'ı, SSCB karşısında yalnız bırakmak istememiştir. Bu tarihten sonra Türkiye, dışa kapalı ve korumacı, içe dönük iktisadi politikaları terk etmiş, serbest dış ticaret ekonomisini benimseyerek dış pazarlara yönelmiştir.

b) Marshall Planı: Marshall planı, II. Dünya Savaşından sonra 1947'de önerilen ve **1948–51 yılları** arasında yürürlüğe konulan **ABD kaynaklı bir ekonomik yardım paketidir**. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu **16 ülke** bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır (ABD, 16 Avrupa ülkesine 6 milyar dolarlık yardım yapmış ve SSCB bu plana karşı çıkmıştır.).

Marshall Planı, savaşta yıkılmış olan **Avrupa'nın kalkınması için** hazırlanmış olmasına rağmen, Türk hükümetinin isteği üzerine bu planda **Türkiye**'ye de yardım yapılmasına karar verilmiştir.

c) Molotov Planı: Marshall Planına, Sovyetler ve onun uyduları olan Doğu Bloğu ülkeleri katılmak istememişlerdir. Aksine Marshall Planına karşılık Sovyetler de **uyduları arasındaki ekonomik ilişkileri ve işbirliğini geliştirmek** için Sovyet Dış İşleri Bakanı Molotov'un adıyla bir plan hazırlanmıştır. Böylece Molotov Planı ile ikili ticaret düzeni kurulmuştur.

2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ'NDE AVRUPA'DA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yaşanan **siyasal** ve **ekonomik** sorunlar giderek artmış ve bu sorunları çözmek için ülkeler bir araya gelerek yeni teşkilatlar kurmuşlardır.

a) OEEC (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü): Marshall planı çerçevesinde **16 Avrupa ülkesinin** katılımıyla **1948'de OEEC** kuruldu. Böylece Batı Avrupa ülkeleri, **ABD** ile askeri ve ekonomik alanlarda işbirliği içine girmiş oldular. OEEC daha sonra **OECD** (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) adını almıştır. **Türkiye**'de bu kuruluşa 1948'de üye olmuştur. Bu kuruluşun Avrupa dışındaki üyeleri **ABD** ve **Kanada**'dır.

b) COMECON (Ekonomik Yardımlaşma Konseyi): **Sovyet Rusya**, ABD'nin bu planlarına karşılık Ocak 1949'da **Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya** ile COMECON'u kurmuştur. Bu konseye daha sonra **Arnavutluk, Alman Demokratik Cumhuriyeti** ve **Küba**'da katılmıştır. Doğu Bloğu ülkeleri olarak anılan bu ülkeler daha sonra NATO'ya karşı **1955'te Varşova Paktı**'nı kurmuşlardır.

c) Avrupa Konseyi: Avrupa devletleri II. Dünya Savaşından sonra yaşanan sıkıntıların aynısının bir daha tekrarlanmaması amacıyla 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyi'ni kurdular. Böylece **insan hakları, hukuk üstünlüğü** ilkelerini koruyup güçlendirmeye, yabancı düşmanlığını sona erdirmeye çalıştılar.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Uyarı: 8 Ağustos 1949'da Strasburg'ta yapılan toplantıda **Yunanistan, İzlanda** ve **Türkiye,** Avrupa Konseyinin üyesi olmuştur. Avrupa Konseyi insan hakları, eğitim ve kültür alanında hizmet veren tüm Avrupa devletlerine açık olan konseydir. **Bu kuruluş Avrupa Birliği Konseyi ile karıştırılmamalıdır.**

d) AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) – (1948): Batı Avrupa Devletleri 1948 yılında **"Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı"**nı kurdular. Bu teşkilatın ABD'nin Marshall planını düzenlemek, üyeler arası serbest ticaret ortamı oluşturmak gibi görevleri vardır. Bu topluluk daha sonra **Schuman planını** kabul ederek **"Avrupa Kömür ve Çelik Birliğini"** kurmuştur.

Ortak Pazar adı ile anılan AET'nin kuruluşundan sonraki ilk on yıla "geçiş dönemi" adı verilmiştir. 1965 yılında **Füzyon Antlaşması** ile "**Avrupa Topluluğu**" kurulmuş (1990), **Maastricht Antlaşması** ile de "**Avrupa Birliği**" adını almıştır (1994).

e) BM (Birleşmiş Milletler Örgütü) – (1945): II. Dünya Savaşı devam ederken **ABD** ve **İngiltere "Atlantik Bildirisi"**ni yayınladılar. 1945'te bu bildirinin devamı olarak 51 ülkenin katılımıyla **San Francisco Konferansı** toplanmıştır. Sonuçta uluslararası ilişkileri geliştirmek ve uluslararası barışı kalıcı kılmak amacıyla 24 Ekim 1945'te merkezi **New York** olan **Birleşmiş Milletler Örgütü** kurulmuştur. Ayrıca, BM'nin yan kuruluşu olan BM Güvenlik Konseyinde, **ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin'in veto hakkı** vardır.

f) NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) – (1949): ABD'nin, SSCB'ye karşı (**Komünizm** yayılmacılığına karşı**)** oluşturduğu güvenlik örgütüdür.

Kuruluş Nedenleri:

a) ABD'nin dünyanın yeni bir barış düzenine kavuşturulması için SSCB ile işbirliği yapamaması
b) ABD'nin, Avrupa'da Komünist tehlikesine karşı, **'Durdurma Politikası'**nı benimsemesi
c) ABD'nin öncülüğünde oluşturulacak uluslararası bir örgütün dışında başka bir gücün SSCB'yi durduramayacağı düşüncesi

Bu nedenlerden dolayı ABD, 4 Nisan **1949'**da 12 Batılı ülke ile birlikte **NATO**'yu kurdu. Böylece SSCB tehdidine karşı bir set oluşturarak "**Batı Bloğu**" kurulmuş oldu. Taraflar arasında imzalanan pakta göre; ortak savunmaları ile barış ve güvenliklerini korumak için birleşmiş oldukları belirtilerek, içlerinden birine yapılmış bir saldırının hepsine yapılmış sayılacağı belirtildi. Türkiye, 1950'de BM aracılığıyla **Kore'**ye asker göndererek Güney Kore'ye yardım etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Türkiye NATO'ya üye olmuştur. (**Türkiye** ile **Yunanistan 1952'de** üye oldular).

g) Varşova Paktı (Avrupa Sosyalist Bloğu)-(1955): **SSCB**'nin, NATO'ya karşı doğu bloğu ülkeleri (Alman Demokratik Cumhuriyeti, Bulgaristan, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Arnavutluk, Romanya) ile kurduğu pakt'tır. 14 Mayıs 1955'de Varşova'da 8 sosyalist ülkenin imzaladığı "**Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması**" ile kurulan askeri ve siyasal birliktir.

Paktın kurulma nedeni, 1949'da barışı sağlama gerekçeleriyle kurulan, sosyalist ülkelere ve sosyalizmin yayılmasına karşı oluşturulan NATO'nun askeri etkinliklerini artırması ve silahlanmaya hız vermesidir. Böylece, Avrupa'da güçler dengesini yeniden kurma isteği 20. yy. ikinci yarısından itibaren **iki kutuplu bir dünya** meydana gelmesine yol açmıştır (Batı– Doğu Bloğu).

h) Schuman Planı (1950): Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, **Fransa** ve **Batı Almanya'**da demir ve çelik üretimini denetleyecek tek bir organ oluşturması ve bu ortaklığın diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine de açık tutulması yolundaki önerisidir. Bunun üzerine Schuman Planı çerçevesinde **"Avrupa Kömür ve Çelik Birliği" (ESCS)** kurulmuştur.

3. DOĞU BLOĞUNDA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER

Yugoslavya, SSCB'nin Balkanlardaki en büyük gücü idi. Ancak doğu bloğunda SSCB hegomanyasına ilk tepkiyi 1945'den itibaren yine Yugoslavya verdi. Bunun nedeni Yugoslavya lideri **Tito**'nun, SSCB baskısını ortadan kaldırmak istemesidir, Yugoslavya'nın, Balkanlarda hâkimiyet kurarak, tam bağımsız hareket etmek istemesidir.

Yugoslavya'nın bu tutumu 1948'de **Kominform'**dan çıkarılmasına, **Varşova Paktı'**ndan ayrılmasına neden oldu. Bunun üzerine ABD, Yugoslavya'ya yanaşmış ve ona yardım etmiştir. Bu gelişmelerden sonra Yugoslavya, 1955 yılından itibaren Doğu Bloğuna dönmeyerek, Asya ve Afrika ülkeleriyle "**Tarafsızlar Bloğunun**" öncülüğünü yapmaya çalışmıştır.

4. BATI BLOĞUNDA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER

a) Batı Bloğunda ilk farklı tutum sergileyen devlet **Fransa** oldu. Fransa'da General Charles de Gaulle'nin 1959'da Cumhurbaşkanı olmasından sonra 1962'de **Cezayir**'e bağımsızlık verildi. Daha sonra Almanya ile yakınlaşarak 6 Avrupa devletinden oluşan "**Ortak Pazar**"a İngiltere'nin katılması engellendi. Çin ile diplomatik ilişkilere girdi, SSCB ile dostluk kurmaya çalıştı (Bu siyasetin asıl amacı; ABD ve SSCB etkisinin olmadığı bir düzen ve yeni bir denge sağlayarak Fransa'yı dünyanın 3. gücü haline getirmekti).

NOT: Fransa Mart 1966'da NATO'nun askeri kanadından çekilerek politik kanadıyla ilgilenmeye başladı. Bu durum **Paris'**te bulunan NATO merkezinin **Brüksel'**e taşınmasına neden oldu.

b) Batılı devletler, NATO'nun kurulmasıyla Avrupa'da SSCB'nin yayılmasını önlendikten sonra, müttefikleri Batı Almanya'nın da hızla kalkınmasına izin verdiler. Batı Avrupa devletlerinin bu şekilde kalkınması bu devletlerin birleşerek Avrupa savunmasını da daha güçlü hale getirme isteklerine neden oldu. Böylece "**Avrupa siyasi birliği düşüncesi"** ortaya çıktı. Böylece süreç içerisinde Avrupa Ortak Pazarı devletleri de Batı Bloğunda güçlü bir konuma ulaşmış oldu.

Uyarı: Tüm bu gelişmeler **Doğu** ve **Batı** bloğunun yanında **Üçüncü Bloğun** da oluşmasına neden olmuştur.

5. ÜÇÜNCÜ BLOĞUN OLUŞMASI

Soğuk Savaşın iki bloğuna da katılmayan **az gelişmiş ülkeler** için "**üçüncü dünya**" deyimi kullanılmıştır.

Batılı devletlerin Asya ve Afrika'daki sömürgeleri 1945 yılından itibaren Batılı devletlere karşı bağımsızlıklarını kazanmak için mücadele etmiştir. Böylece bağımsız birçok devlet ortaya çıkmıştır. Bu yeni devletler doğu ve batı bloklarının dışında kalarak öncelikle ekonomik kalkınmayı amaç edinmişlerdir. Böylece **üçüncü bloğun** kurulması düşüncesini benimsemişlerdir. Bu tarafsızlığın öncülüğünü **Mısır** ve **Hindistan** yapmıştır. Bu öncü devletler örgütlenmeyi sağlamlaştırmak amacıyla **1955'**te **"Bandung Konferansı"nın (1. Asya ve Afrika Devletleri Konferansı)** düzenlenmesini sağladılar.

Üçüncü dünya ülkeleri Asya ve Afrika'daki sömürgeci politikaları yargılamak için bu konferansı toplayarak ABD ve SSCB gibi iki büyük güç karşısında **varlıklarını korumak** için **birlik ve dayanışma sağlamayı** amaç edindiler.

Bandung Konferansı'na, **Türkiye'**de dâhil 24 Asya ve Afrika devleti katılmıştır. Bu konferans, **Üçüncü Bloğun** kurulmasında önemli bir rol oynamış ve birçok konferansın düzenlenmesine önayak olmuştur. Konferansa katılan devletler, **barış içinde bir arada yaşama ilkesini** benimsemişlerdir. Bu konferans "**Bağlantısızlar Hareketi**'nin" doğuşunda etkili olmuştur. Bağlantısızlar Hareketi ise herhangi bir ideolojik güce dâhil olmayan 100 üzerinde ülkenin bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası oluşumdur.

Uyarı: 1991'de **SSCB'nin dağılmasının** ardından bloklaşmanın sona ermesi, Bağlantısızlar Hareketinin de hızla çökmesine neden oldu.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

6. BERLİN BUHRANI (1948)

Berlin Buhranı, II. Dünya savaşından sonra yaşanan soğuk savaş döneminin ilk büyük sorunudur. II. Dünya savaşından sonra Almanya'daki Berlin şehri 4 işgal bölgesine ayrılmıştı. Bu bölgeler **ABD**, **İngiltere**, **Fransa, SSCB** işgal bölgeleriydi. Batılı devletlerin Berlin'deki işgal bölgeleriyle Almanya'daki diğer işgal bölgeleri arasındaki ulaşım ancak Sovyet işgal bölgesi üzerinden sağlanabiliyordu. İngiltere, ABD, Fransa, Sovyetlere karşı güç birliği yaparak 1948'de Berlin'deki işgal bölgelerini birleştirdiler ve buraya **Trizonia** adını verdiler.

SSCB ise batılı devletleri Berlin'den çıkarmak için Batı Berlin ile Batı Almanya arasındaki her türlü ulaşımı kesti. Böylece Almanya fiilen 2'ye ayrılmış oldu. Bu durum, Batı Berlin'de yaşayan insanlara yiyecek götürülememesine neden oldu. Ancak **ABD** kurduğu **hava köprüsü** ile her gün Batı Berlin'e yiyecek yardımı yapılmasını sağladı.

Sonuç: Berlin Buhranı, Batılı devletlerin Almanya'da birlik kurulamayacağını, Sovyetlerin ise Batılı devletleri, Berlin'den çıkaramayacağını anlamasına neden oldu. Bu buhran adeta dünyanın iki bloğa ayrıldığının kanıtı oldu.

Berlin Duvarı: II. Dünya savaşını kaybeden Almanya'nın, Başkenti Berlin **4 işgal bölgesine** ayrılmıştı. Bir süre ABD, İngiltere, Fransa işgal bölgelerini birleştirerek tek yönetim altına almalarına rağmen, **SSCB** ise bu birleşmeye karşı çıktı. Hatta kendi işgal bölgesi olan Doğu Almanya'daki Almanları cezalandırmak istedi. Bu gelişmeler üzerine zaten ekonomisi kötü olan ve baskıcı yönetime sahip Doğu Almanya'dan batıya doğru kaçışlar başladı. Bu kaçışlarda Berlin üzerinden yapılmaktaydı. Bunun üzerine Doğu Almanya vatandaşlarının batıya kaçışlarını önlemek için **1961'de Berlin duvarı** yapıldı.

1989'da ise Doğu Alman vatandaşlarının, Sovyet hâkimiyetindeki Doğu Bloğu ülkelerine geçiş yapmalarına izin verildi. Böylece binlerce kişi Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya'ya akın etti. Bu durumu değerlendiren Doğu Alman hükümeti artık Berlin duvarının bir anlam taşımadığına karar verdi. Böylece **1989 Kasım** ayında Berlin duvarı yıkıldı. Duvarın yıkılmasından sonra 1990'da Alman Demokratik Cumhuriyeti sona erdi.

7. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULMASI (1948)

Siyonizm: Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını sağlamak için Yahudi gazeteci Theodor Herzl tarafından 19. yy sonlarında Viyana'da başlatılan harekete Siyonizm denir.

1832 yılından itibaren Yahudiler, Osmanlı toprağı olan Filistin'e yerleşmeye başladılar. O dönemde Osmanlı padişahı olan II. Abdülhamit'ten toprak istediler fakat bu istekleri reddedildi. I. Dünya Savaşı sırasında ABD Başkanı **Wilson**, Yahudi sorunuyla ilgilenmeye başladı. **İngiltere** ise **1917'de Balfour Deklarasyonu** ile ABD Başkanı'nın bu tutumunu destekleyince Yahudi sorunu uluslararası platformda iyice gündeme gelmeye başladı. Balfour Bildirisi ile Yahudiler, İngiltere'den Filistin toprakları üzerinde bir İsrail devleti kurulması **sözünü** aldılar. İngilizlerin izni ile bu bölgeye yoğun Yahudi göçleri oldu.

II. Dünya savaşından sonra İngiltere, Filistin'deki manda yönetimine son verdi. Bu durum İsrail devletinin kurulmasına zemin hazırladı. Mayıs **1948**'de Tel Aviv'de toplanan **Yahudi Milli Konseyi**, İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan etti. Bu durum Filistin sorununu ortaya çıkarttı (Filistin topraklarında kurulan Yahudi Devletini ilk olarak **ABD** tanıdı 3 gün sonra da **SSCB** tanıdığını açıkladı).

19.yy sonlarına doğru Filistin'e gelip yerleşen Yahudilerin İsrail Devleti'ni kurmalarıyla ülkelerinden zorla çıkarılan ve göçmen olarak çeşitli ülkelerde zor şartlar altında yaşamak zorunda bırakılan 5 milyon Filistinlinin ülkelerine dönmek ve bağımsız bir devlet kurmak için yaptıkları mücadeleye **Filistin Sorunu** denir. İngiltere sorunu çözmek için **BM**'ye başvurdu. BM ise Kasım **1947**'de aldığı bir kararla:

a) Filistin'in, Araplar ve Yahudilerce kurulacak 2 devlet arasında bölünmesini,

b) Kudüs ve çevresine uluslararası bir statü verilmesini kararlaştırdı.

Bu kararlara Filistinliler ve Arap ülkeleri tepki gösterdi. İngiltere'nin Filistin'den çekildiği gün **İsrail Devleti'**nin kurulduğu açıklandı (**14 Mayıs 1948**). Bu durumu kabul etmeyen Araplarla, Yahudiler arasında savaşlar başlamış oldu. Yoğun bir şekilde Arap- İsrail çatışmaları sürdü.

İsrail devletinin kuruluşundan bir gün sonra **Arap Birliği**'ne bağlı ülkeler, (**Mısır- Ürdün- Suriye- Lübnan- Irak**) İsrail'e saldırdıysalar da aylarca süren savaşları İsrail kazanmıştır. İsrail, bu savaşlarda Filistin'in büyük kısmını, Kudüs'ün batı kesimini ele geçirdi. Böylece Filistin paylaşılmış oldu.

İsrail Devletinin kurulması ve yaşanan savaşlar nedeniyle Filistinliler mülteci durumuna düşerek ülkeleri dışına çıktılar, diğer Arap komşu ülkelere sığındılar. Savaşlarda başarılı olan İsrail, hiç yenilmeyerek kazançlı çıkmıştır. Filistinliler ise seslerini duyurmak amacıyla uçak kaçırma, bombalı saldırılar düzenleme gibi eylemler yapmışlardır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Özellikle **1972 Münih Olimpiyatları'**nda İsrailli sporcuları kaçırarak öldürmeleri dünya kamuoyunu şok etmiştir. 1964'te Arap Birliğinin girişimiyle **FKÖ** kuruldu.FKÖ'nün başına 1968'de Yaser Arafat getirildi. FKÖ, İsrail'e karşı şiddete yönelerek sesini duyurduysa da dünya kamuoyundan tepki almıştır. Türkiye de FKÖ'yü, Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak tanımıştır. 1976'da İstanbul'da toplanan **İslam Konferansı Örgütü,** FKÖ'nün ofis açmasına izni vermiştir. **Türkiye** 1988'de Filistin'i bağımsız devlet olarak tanıyan ilk NATO üyesidir.

a) I. Arap- İsrail Savaşı (1948–49): Savaşın nedeni Arap ülkelerinin, kurulan İsrail devletini yıkmak istemeleridir. 1 yıl kadar süren savaşı İsrail ordusu kazanmıştır.

b) II. Arap- İsrail Savaşı (1956): Savaşın sebebi Mısır'ın, Süveyş kanalını millileştirmesidir. Çünkü bu kanal yoluyla Avrupalı devletler, körfez ülkelerinden petrol alıyorlardı. Ülkesini İsrail'e karşı güçlendirmek için Mısır, SSCB'den silah aldı. Ancak ABD ve İngiltere Mısır'a kredi vermeyince silahların parasını ödeyemeyen Mısır, Süveyş kanalını millileştirdiğini açıkladı. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa'nın desteğini alan İsrail, Sina yarımadasını işgal edince Mısır, ateşkese razı oldu.

c) III. Arap-İsrail Savaşı (Altı gün Savaşı) (1967): 1964'te **FKÖ**'nün kurulması bunalımı yeniden başlatmıştır. Filistinlilerin yurtlarından çıkarılmalarının sorumlusu olarak Yahudileri görmeleri ve İsrail sınırını aşarak gerilla harbine başlamaları üzerine savaş başlamıştır. İsrail, kısa sürede Süveyş kanalına kadar olan toprakları ele geçirdi. Böylece Filistinli 1 milyondan fazla kişi Ürdün'e göç etmek zorunda kaldı. Bu insanlar bir süre sonra Ürdün'den çıkarılınca Lübnan'a sığınmak zorunda kaldılar.

Kara Eylül: Filistinlilerin, Ürdün'e sürülmesi ve FKÖ'nün, Ürdün'de etkinliğini artırması üzerine yaşanan olaylar nedeniyle Ürdün ve Filistinlilerden **7–8 bin insanın** kaybedildiği olaylara verilen addır. Silahlı çatışmalar FKÖ'nün ve Filistinlilerin 1971'de **Lübnan**'a sürülmesine kadar sürmüştür.

d) IV. Arap- İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı) (1973): BM'nin Arap-İsrail sorununu çözemeyeceğini anlayan Araplar, (Mısır- Suriye- Ürdün) Filistin topraklarının kurtarılması için **topyekûn mücadele** etmeleri gerektiğini düşünerek İsrail'e saldırdılar. 6 Eylül 1973'te başlayan savaş Müslümanların kutsal ayı **Ramazan** ve Yahudilerin kutsal günleri **Yom Kippur**'a (en büyük bayramlarına) denk gelmişti. Bu savaşta ABD, İsrail'e, SSCB'de Arap devletlerine silah yardımında bulundu.

Mekik Diplomasisi: 1973 Arap- İsrail Savaşı BM'nin kararı doğrultusunda sona ermesine rağmen barış sağlanamamıştı. Bunun için **ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger,** Tel Aviv ile Arap başkentleri arasında defalarca gidip geldi. Mekik diplomasisi adını alan bu ziyaretler sonunda barışa giden yol açıldı.

Uyarı: İsrail parlamentosu, **Kudüs**'ü İsrail'in değişmez başkenti ilan edince, Suudi Arabistan'ın başını çektiği Arap devletleri, İsrail'i ve onu destekleyen ülkeleri hedef alarak 1974'e kadar sürecek olan **Petrol Ambargosunu** başlattılar.

Uyarı: 1974 yılında yaşanan petrol şokundan sonra Türkiye, **Ortadoğu ülkelerine** daha fazla yaklaşmıştır. Türkiye, 1973 savaşında **ABD'**ye kendi toprakları içinde bulunan üsleri kullanmaya izin vermezken, **SSCB**'nin Türk hava sahasını Araplar lehine kullanması karşısında hoşgörülü davranmıştır.

İntifada: İntifada, İsrail saldırılarına karşı Filistinli gençler tarafından başlatılan **taş savaşıdır**. İsrail'in, binlerce Filistinli genci öldürmesi üzerine, 1987'de İsrail işgaline karşı **topluca başkaldırma** niteliği taşıyan hareketin adıdır. Böylece Filistinliler arasında **milli bilinç** gelişmiştir.

Eisenhower Doktrini (ABD'nin Ortadoğu politikası): Sovyetlerin amacı; Süveyş kanalına ve batının Orta Doğu'daki petrol kaynaklarına hâkim olmak, bölgeyi siyasi olarak kontrol altında tutarak, batılı devletlere darbe indirmek, mümkün olursa batılıları bölgeden uzaklaştırmaktı.

Ortadoğu'yu Rusya'ya kaptırmak istemeyen ABD, Ortadoğu'yla yakından ilgilenmeye başladı. **Truman** Doktrini sadece Türkiye ve Yunanistan'ı kapsarken **Eishower Doktrini,** bütün bir **orta doğu bölgesini** içine alıyordu. Böylece bölgedeki ülkelerin komünizme karşı savunulmasını sağlıyordu.

İşte bu doktrin, ABD Başkanı Eishower'in, **komünizmin yayılmasını önlemek için** Orta Doğu ülkelerine askeri ve mali alanlarda yardım yapılmasını öngören 5 Mart 1947'de kabul edilen isteklerdir.

Orta Doğu'dan **İngilizlerin** çekilmesi ile doğan boşluğu doldurmak ve petrolün düşman devletlerin eline geçmesini önlemek için hazırlanmıştı.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Süveyş Buhranı: 1956 yılında İngiltere ve Fransa, Süveyş kanalındaki askerlerini geri çekince kanalın yönetimi Cemal Abdülnasır yönetimindeki Mısır'a geçti. Böylece **Mısır lideri Cemal Abdülnasır**, Süveyş kanalını devletleştirerek gelirlerine el koydu, kanalda kontrolü ele geçirdi. Bu durum Mısır'ın, **İsrail**, **İngiltere**, **Fransa** ile çatışma içerisine girmesine neden oldu. Batılı devletlerin Mısıra yönelik ekonomik boykotu ve Süveyş kanalına saldırması ise durumu kınayan **SSCB**'ye, Orta Doğu'da prestij kazandırdı. ABD ise, Orta Doğu'nun, SSCB'nin denetimine girmesini önlemek amacıyla **Eisenhower Doktrinini** uygulamaya koydu.

8. KORE SAVAŞI (1950–1954)

II. Dünya Savaşının sonlarına doğru Japonya'nın yenilmesi üzerine, SSCB'de **Postdam Konferansı** gereği Japonya'ya savaş ilan ederek askerlerini Kuzey Kore'ye soktu, **38. enlem çizgisine** kadar ilerledi **(Postdam Konferansı'nda Kore topraklarının kuzeyi SSCB, güneyi ABD askeri harekât sahası olarak kabul edilmişti).** Bu iki bölge II. Dünya savaşından sonra tüm çabalara rağmen birleştirilemedi. Böylece Kore, II. Dünya savaşı sonunda kuzeyi SSCB, güneyi ABD işgali altında olmak üzere **fiilen ikiye** bölünmüş oldu.

Sovyetler, Çin'in komünist idaresi altına girdiğini görünce Çin'den destek alarak **ABD'yi, Asya'dan çıkarmaya** karar verdi. Böylece Sovyetler, Kuzey Kore'deki birliklerine 1950'de saldırı emri verdi. Bu saldırı, ABD'yi harekete geçirdi. Böylece Kore Savaşı başlamış oldu (Haziran 1950). ABD, **BM'**yi devreye sokarak, Güney Kore'nin yardımına gönderilmek üzere birçok milletten meydana gelen bir BM kuvvetinin oluşturulmasını sağladı.

SSCB lideri **Stalin**'in 1953'te ölmesiyle Sovyetler, ateşkese razı oldu. Böylece **Panmunjon Mütarekesi** ile Kore savaşı sona erdi. ABD'yi, Kore'den çıkartamayacağını anlayan SSCB, bu ateşkes antlaşması ile kuzey ve güney Kore arasındaki sınırı yine 38. enlem olarak kabul etmek zorunda kaldı.

Türkiye de BM kuvvetine bir tugaylık asker gönderdi. **Kore Türk Tugayı**, Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutasında **"Kunuri"** denilen yerde büyük başarı kazanmıştır. Bu birliklerin Kore'deki başarısı Türkiye'nin itibarını arttırmıştır. Bu durum 1952'de Türkiye'nin **NATO'**ya alınmasını sağlamıştır.

9. HİNDİÇİNİ SAVAŞI (1945–1954)

Savaş, Çin Hindi'ndeki sömürgelerin, (**Vietnam- Laos- Tayland- Kamboçya**) Fransa'ya karşı ayaklanması sonucu başlamıştır. Bu savaş Fransa'nın uzak doğudan çekilmek zorunda kalmasına yol açmış, sömürgelerin **bağımsızlıklarını** kazanmasıyla sonuçlanmıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

10. HİNDİSTAN VE PAKİSTAN'IN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ

Hindistan'daki ilk bağımsızlık hareketleri İngiltere'de okuyan Hintli aydınlar tarafından başlatıldı. Bu aydınlar "**Sessiz direniş hareketini**" başlatarak Hindistan'ın bağımsızlığında etkili oldular. 1919'da **Mahatma Gandi** ile bağımsız mücadelesi daha da hızlanarak güçlendi. İngilizler, Gandi'nin siyasi düşüncelerinden ve giriştiği hareketlerden dolayı onu birçok kez hapse atsalar da Gandi açlık grevi yaparak tüm dünya kamuoyunun dikkatini çekmeyi başararak hapisten kurtuldu. İngiltere, bu olaylar üzerine Hindistan'a 1935'te yeni bir **Anayasa** yapma hakkı verdi. Böylece 1945'te **Nehru** Başkanlığında Hindistan'da geçici bir hükümet kuruldu. Daha sonra **İngiltere 1947'de** Hindistan'dan askerlerini çekti.

Ayrıca, II. Dünya Savaşı yıllarında Hindistan'daki Müslümanlar, Hindu egemenliğinde yaşamak istemediklerini, Hindu egemenliğinin kültürlerini ve özgürlüklerini zedelediğini ileri sürerek ayrı bir devlet kurmak istediklerini belirttiler. 1940'da Lahor'da toplanan "**Müslümanlar Birliği Cemiyeti Kongresi**" Hindu'lardan ayrı olarak bağımsız bir **Pakistan devleti** kurulmasını kararlaştırdı. Bu hareketin liderliğini ise Pakistan'ın bağımsız devlet olmasında etkili olan **Muhammed Ali Cinnah** yaptı.

11. KUZEY AFRİKA'DAKİ BAĞIMSIZLIK MÜCADELELERİ

Kuzey Afrika 19. yy. ortasına kadar Osmanlı hâkimiyeti altındaydı. Ancak daha sonra sömürgecilik politikalarıyla Kuzey Afrika, **İngiltere**, **Fransa**, **İtalya** ve **İspanya** hâkimiyeti altına girdi (Diğer yerleri ise Belçika, İspanya, Portekiz işgal etmiştir).

a) Tunus, Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesine 1932'de başladı ve **1956**'da bağımsızlığına kavuştu.

b) Fas, Fransa ve İspanya'nın işgaline uğramış ve bu iki devlet arasında paylaşılmıştı. Fas, **1956**'da bağımsızlığına kavuştu.

c) Cezayir, 1830'da Fransa tarafından işgal edilmişti. 1945 yılında bağımsızlık için ayaklanan Cezayir, **1962**'de bağımsızlığına kavuştu.

d) 1912'de İtalya'nın hâkimiyetine giren **Libya**, II. Dünya Savaşı'nda işgale uğrayarak İngiltere ve Fransa'nın yönetimine girdi. BM'nin kararıyla **1951**'de bağımsızlığına kavuştu **(BM aracılığıyla bağımsızlığına kavuşan ilk ülkedir).**

e) En son **1977**'de **Cibuti Cumhuriyeti**'nin kurulmasıyla Afrika'da bağımsızlığına kavuşmayan ülke kalmadı.

Emperyalist devletlerden bağımsızlıklarını alan bu devletler **az gelişmiş 3. Dünya ülkelerine** eklendiler. Belgrat'ta 1961'de toplanan 2. konferansta bağımsızlıklarını ilan edip, **bağlantısızlar hareketi** içinde yer aldılar.

12. SEATO'NUN KURULUŞU (Güney Doğu Asya Sözleşmesi)

1954 yılının ortalarında SSCB'nin **yayılmacı** girişimlerini önleyebilmek için ABD ve müttefikleri, SEATO adı verilen örgütü kurdular. Böylece ABD, **SSCB** ve **Çin**'e karşı Avrupa'nın Atlantik kıyılarından Pasifik'e kadar bir ittifak çemberi oluşturmuş oldu.

Vietnam Savaşı'ndaki başarısızlık, ABD'nin savunma tedbirlerini daha da arttırmasına yol açtı. Çünkü bu savaş Güney Doğu Asya'nın stratejik önemini arttırmıştı. Bu bölge **komünizmin** kontrolüne girdiği takdirde SSCB ve Çin daha da etkin olacak, bu durum ABD açısından Pasifik'in savunmasında sorunlar doğuracaktı. ABD'nin bu bölgeyi korumak için attığı ilk adım, bağımsızlıklarını kazanmış olan **Tayland**, **Lâos**, **Kamboçya**, **Güney Vietnam'**a askeri ve ekonomik yardımlarını artırmak oldu. İkinci adımı ise SEATO ve **Manila Paktı** denilen Güney Doğu Asya Antlaşma Teşkilatını kurması oldu.

13. AFRİKA BİRLİĞİ TEŞKİLATI (1963)

II. Dünya Savaşından sonra Asya ve Afrika'da bağımsızlığını kazanan ülkelere **"Üçüncü Dünya Ülkeleri"** denilmiştir. Bu ülkeler, "**barış içinde bir arada yaşamak ilkesini"** Bandung Konferansı'nda kabul etmişlerdi. Böylece bağımsızlıklarını elde eden Asya ve Afrika'daki bu devletler iki ana bloğun dışında kalarak üçüncü bir bloğun kurulması düşüncesini benimsediler.

Bu gelişmeler doğrultusunda, yeni bağımsız olan Afrika ülkeleri, bloklardan kendilerini uzak tutabilmenin çaresini bir araya gelmede ve bir Afrika Birliğinin teşekkülünde gördüler. Bu çabalar sonucu, 31 Afrika ülkesinin temsilcileri, Mayıs 1963'de Afrika'nın en eski bağımsız ülkesi **Habeşistan**'ın başkentinde toplanarak, Afrika Birliği Teşkilatı'nı kurdular. Ayrıca, Birliğin 33 maddelik bir **Anayasası**'nı da kabul ettiler (1955 Bandung Konferansı sırasında, Afrika'da 5 bağımsız devlet mevcut iken, Mayıs 1963'de Afrika Birliği Teşkilatı kurulduğunda bu sayı 31 rakamına ulaşmış idi).

14. BALKAN PAKTI (1954)

1952 yılında Türkiye ve Yunanistan NATO'ya katılmıştı, arada bir tek Yugoslavya kalmıştı. Fakat 1954'de **Türkiye**, **Yunanistan** ve **Yugoslavya** arasında Balkan Paktı imzalanarak bu boşlukta kapatıldı. Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya bu ittifakı imzalayarak **SSCB'ye karşı** Balkanlar'da savunma hattı oluşturmaya çalıştılar. Komünist Rus emperyalizmine karşı kurulan bu ittifak, Kıbrıs sorunu ile Türk-Yunan dostluğunun bozulması sonucunda önemini kaybetmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

15. BAĞDAT PAKTI (CENTO–1955)

SSCB'nin, Orta Doğuda etkinliğini artırmasını önlemeye yönelik kurulan güvenlik ve savunma örgütüdür. **Türkiye, Irak, İran, İngiltere ve Pakistan** arasında oluşturulmuş bir pakttır. Paktı'n amacı; Orta Doğuda barış ve güvenliği sağlama, üye ülkeler arasında iş birliğini arttırmaktı. Türkiye bu pakt ile Orta Doğuda savunma örgütü oluşturmayı amaçlamıştır. Bu pakt'a **Mısır** ve **Suriye** şiddetle karşı çıkmıştır (Bu pakt'a Mısır, Arap Birliği düşüncesini gerçekleştirmek istediği için katılmamıştır). Pakistan ise Keşmir sorununda Batılı devletlerin desteğini alabilmek için bu pakt'a katılmıştır.

Irak'ta, 1958'de meydana gelen ihtilal sonucunda Krallık Rejimi yıkılmış ve yeni rejim 1959'da Bağdat Paktı'ndan çekildiğini açıklamıştır. **Irak'ın** pakt'tan çekilmesi üzerine pakt'tın merkezi **Ankara**'ya taşınmış ve pakt'tın adı **CENTO**'ya dönüştürülmüştür. 1979'da İran ve Pakistan, CENTO'dan ayrılınca pakt işlevini yitirmiştir.

16. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ'NDE (1945–60) TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI

1945–60 yılları arasında Türkiye'nin dış politikasına hâkim olan esas konu, II. Dünya Savaşından sonra Avrupa dengesinde meydana gelen boşluklardan yararlanan ve bütün ağırlığıyla Türkiye'nin üzerine çöken **Sovyet Rusya**'nın emperyalizmine karşı güvenliğini sağlama endişesi olmuştur. Bu nedenle **ABD'**den askeri ve ekonomik yardımlar alınmıştır.

Türkiye, NATO'ya girmekle bu güvenliğe kavuşmuş olsa da Doğu Asya'da komünist **Çin**'in ortaya çıkması, **Kore Savaşı** ile milletlerarası komünizmin dünyanın çok geniş bir alanında tehlike yaratması karşısında Türkiye kendi güvenlik sistemi için **Balkan** ve **Bağdat** İttifaklarının kuruluşunda aktif bir rol oynamıştır. Bu gelişmeler Türk dış politikasını 1945–55 arasında meşgul ederken, 1954'te milletlerarası mahiyet kazanan **Kıbrıs** meselesi, Türk dış politikasının başlıca meselesi haline gelecektir.

Türkiye, 1945'te **BM**'ye üye olmuş bunun üzerine SSCB ile ilişkileri bozulmaya başlamıştı. **Rus Bakanı Molotov** ile Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi **Selim Sarper** arasındaki görüşmede SSCB'nin, Boğazlarda üs ve Doğu Anadolu'da toprak istemesi üzerine, Türkiye ABD'den savunma güvencesi ve ittifak istemiştir. ABD de, SSCB'nin yayılmacı politikasına karşılık, Türkiye'yi destekleme kararı almıştır. Türkiye'nin eski Washington Büyükelçisi **Münir Ertegün'**ün cenazesinin İstanbul'a getirilmesi, ABD'ye büyük bir güç gösterisinde bulunma fırsatı verdi. Cenazeyi taşıyan **Missouri Zırhlısı** 5 Nisan 1946'da İstanbul'a geldi. Bu, ABD'nin, Türkiye'nin yanında olduğunu gösteren ve SSCB'nin geri adım atmasında etkili olan bir gelişme oldu.

Sovyet Rusya tehdidine karşı Türkiye'yi kendi haline bırakmak istemeyen ABD, **1947 Truman Doktrini** ile Ankara Hükümeti'ne destek vermiştir. ABD Strateji uzmanları, Avrupa'da bir savaş çıkacak olursa SSCB'ye yakın üslere gerek olduğunu, bunun içinde Türkiye'nin NATO'ya alınması gerektiğini ifade etmişlerdi. Sonuç olarak; Türkiye, dünya barışına katkıda bulunmak ve SSCB'nin emperyalizmine karşılık uluslararası destek bulmak amacıyla 1951'de Kore'ye asker göndermiş, 1952'de de NATO'ya üye olmuştur.

17. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN İÇ POLİTİKASI

Çok Partili Hayata Geçiş (1946-1950 Seçimleri)

Türkiye **1930 -1945** yılları arasında tek parti olan **CHF** tarafından yönetildi. Yani inkılâplaşma sürecinin bir parçası olan çok partili hayata geçiş gerçekleştiremedi.

II. Dünya Savaşı yıllarında uygulanan ekonomik politikalar, iktidarda bulunan CHF' yi yıpratmıştı. Ayrıca çıkarılan **Varlık vergisi** ve **Toprak Mahsulleri vergisi** gibi uygulamalardan büyük zarar gören büyük toprak sahipleri, tüccarlar, sanayiciler artık CHF'ye kendi partileri gibi bakmıyorlardı. Savaş döneminde zor durumda kalan köylü artık CHF'ye sırt çevirmişti. Bu gelişmeler devam ederken Temmuz 1945'te iş adamı Nuri Demirağ Başkanlığında "**Milli Kalkınma Partisi**" kuruldu. Bu parti, çok partili hayata geçişte kurulan ilk parti oldu. Yurt genelinde etkili olamayan bu parti seçimlere gidemeden kapandı.

Haziran 1945'te TBMM'de çiftçiyi topraklandırma kanunu görüşülürken bir grubun muhalefeti dikkat çekti. CHF' nin içindeki muhalif milletvekillerinden **Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü,** partinin daha demokratik bir yapıya kavuşturulmasını istediler. Meclise, daha fazla demokrasi isteyerek **"dörtlü takrir"** denilen önergeyi verdiler. İsteklerinin reddedilmesi üzerine görüşlerini basına duyurdular (devletçiliğe karşıydılar ve tek parti yönetiminin uygulamalarını anti demokratik buluyorlardı).

Bu dörtlü, Partiden ayrılarak Ocak 1946'da **Demokrat Parti** adıyla yeni bir parti kurdular. Halk, bu partiye **"Demir Kırat"** adını vermiştir. DP, CHF'ye göre üye yapısıyla daha genç, daha az bürokratik, daha fazla sanayici, tüccar ve serbest meslekçiye sahip çıkıyordu. Ayrıca **DP**, tek parti döneminin anti demokratik uygulamalarının eleştirisini, siyasal projesinin merkezine alıyordu. DP'nin kurulmasından sonra, CHP de demokratikleşme yolunda bir takım adımlar attı. Basın yasası, dernekler yasasının değiştirilmesi ve üniversite özerkliğinin sağlanması bunlardan bazılarıdır.

Türkiye'de tek partili rejimden çok partili rejime geçiş yılı olan 1945 yılı iktisadi yapıdaki dönüşümlerin de (**devletçilikten, liberalizme yönelme**) başlangıcıdır. 1946 yılında yapılan seçimler Türk tarihinde **"Sopalı Seçimler"** olarak bilinir. Bu seçimlerde açık oy, gizli sayım ilkeleri uygulanmış, CHF beklenenden fazla milletvekili çıkartmıştır.

Demokrat Parti'nin Temmuz 1946 seçimlerini kazanamaması parti içinde muhalefete yol açtı. 1948'de bir grup mebus **DP**'den ayrılarak **'Millet Partisi'**ni kurdular. Genel seçimler 14 Mayıs 1950'de yapıldı. Yeni seçim yasası uyarınca gizli oy, açık sayım ilkesiyle yapılan seçimlerde, bu sefer kesin bir zafer kazanan DP, 408 milletvekili çıkardı. CHF ise ancak 69 milletvekilliği kazanabildi.

Demokrat Parti'nin Genel Başkanı **Celal Bayar**, TBMM tarafından Türkiye'nin **3. Cumhurbaşkanı** seçildi. Parti Genel Başkanlığına getirilen **Adnan Menderes**'te **Başbakanlığa** getirildi. DP'nin kurulmasından birkaç ay sonra parti sayısı hızla çoğaldı. 1946 yılında 10'u aşkın siyasi parti kuruldu. Aynı yıl çok partili hayatın ilk genel seçimi yapıldı.

Ülkemizde çok partili hayata geçilmesi ile **ekonomi** alanında da bir değişim ve gelişim yaşanmıştır. 1950 sonrasında makineleşme ile birlikte, **tarım** alanları genişledi ve üretim arttı. Bu dönemde **sanayileşme**ye de ağırlık verildi. Ayrıca Türkiye'nin Batılı ülkelerle ilişkilerinin geliştirilmesi ekonomide dış dünyaya açılma sürecini hızlandırdı.

1960'lı yıllara gelindiğinde ülkemizin kalkınması yolunda planlı bir ekonominin gereklerini yerine getirmek için "**Devlet Planlama Teşkilatı**" kuruldu.

Türkiye, 1950 yılından sonra yaşanan **nüfus artış** hızıyla dünyada ilk sıralarda yer aldı. 1950–60 arasında iktidarda kalan DP yabancı sermayeyi teşvik kanunu ile petrol yasasını çıkartmış bu durum fazlaca tepki çekmiştir.

27 Mayıs 1960 tarihinde **askeri darbe** yaşanmış, DP böylece kapatılmıştır. Partinin önde gelen isimleri Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatih Rüştü Zorlu gibi Bakanlar idam edilmiştir.

Türkiye, 1958'de Uluslararası Para Fonu olan **IMF**'den ilk borç parasını almıştır

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

IV. ÜNİTE: YUMUŞAMA DÖNEMİ (DETANT)

Yumuşama, farklı ekonomik ve toplumsal sistemlere sahip ülkeler ya da ülke grupları arasında barış içinde, bir arada yaşamayı amaçlayan, uzun süreli ve kapsamlı bir işbirliğini amaçlayan, gerginliğin aşamalı olarak azaltılmasını öngören politikadır. Bu tabir ilk kez **soğuk savaş** döneminde kullanılmıştır. Yumuşama, doğu-batı ilişkilerinde çatışma ve gerginliğin azaldığı tarihsel bir süreçtir. Globalleşen dünyada, uluslararasında çıkabilecek çatışmaların ve anlaşmazlıkların ciddi boyutlara ulaşmaması için, devletlerin daha tedbirli ve belli kurallara göre hareket etmeleridir.

Bu dönem, **Doğu** ve **Batı blokları** arasında sürdürülen silahlanma yarışını durdurma, bazı silahlarda sınırlandırmaya gitme dönemidir. Yani anlaşma ve işbirliği aşamalarından oluşan bir süreçtir.

Yumuşamanın Mimarları:

1953 yılında SSCB lideri **Stalin**'in ölümünden sonra Sovyet Rusya, Batılılar karşısında daha yumuşak ve uzlaşmacı bir politika izlemeye başlamıştır. Rusya'da Komünist partinin başına geçen **Kruşçev**, ilk kez kapitalist sistem ile komünist sistem arasında birliktelik anlayışından söz etti. Bu durum uluslararası gerilimin azalması, iki dünya arasındaki buzların erimesi ve barışçıl birlikteliği başlatmıştır.

Kruşçev'in, 1959 yılında ABD'yi ziyaret etmesi, daha sonra 1961 yılında ABD Başkanı **Kennedy** ile Viyana'da buluşması barışçıl birlikteliği ve yumuşama politikasını olumlu yönde etkilemiştir. Bu iki başkanın bir araya gelmesinden sonra, ABD Başkanı **Nixon'ın** 1972'de Çin'in Başkenti Pekin'i ziyaret etmesi de yumuşamada etkin rol oynamıştır. Bu ziyaret ABD ile Çin arasındaki ilişkileri normalleştirirken askeri işbirliğinin yaşanmasına da yol açmıştır.

1. KÜBA BUHRANI (1962)

1959'da Küba'da, bir darbe sonucu ABD yanlısı diktatör Batista'yı devirerek yönetimi ele geçiren **Fidel Castro**, komünizme dayalı bir yönetim kurmak için SSCB yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. Castro, muhtemel bir ABD müdahalesine karşı SSCB ile ilişkilerini sıkılaştırmıştır. Bu gelişmenin ardından Küba'ya, Sovyet füzelerinin yerleştirilmesini kabul etmiştir. Bu füzeler doğrudan ABD topraklarını tehdit etmiştir. ABD, **U–2** casus uçaklarını kullanarak Küba'ya, SSCB'nin, füze yerleştirdiğini belirlemiştir.

Bunun üzerine ABD'nin, Küba siyaseti sertleşmeye başlamış, bütün bu gelişmeler Küba bunalımını ortaya çıkartmıştır.

Kıyılarına 90 mil uzaktaki bir adada komünizm rejiminin yerleşmesini tehlikeli bulan ABD, Başkan Kennedy'nin talimatıyla Küba'ya karşı **1961**'de **Domuzlar Körfezi** çıkartmasını yapmış, Küba havaalanlarını bombalamıştır. Küba krizi, **ABD** ve **SSCB**'yi nükleer bir savaşa doğru sürüklemeye başlamıştır.

ABD, ülkesinin büyük kısmını vurabilecek nükleer başlıklı füzeleri SSCB'den kaldırmasını istemiştir. ABD Başkanı, Küba'daki füzelerin kaldırılması için her yola başvuracağını belirtince, SSCB Başkanı Kruşçev, daha fazla gerilim yaratmamak için geri adım atmıştır. Kruşçev, yaptığı açıklamada, ABD'nin, Türkiye'deki Jüpiter füzelerini sökmesi karşılığında, SSCB'nin de Küba'daki füzeleri sökeceğini belirtmiştir. Karşılıklı füze sökümünün kabulü ile Küba buhranı atlatılmış oldu.

Bu kriz ABD ve SSCB'yi **nükleer savaş** tehdidine son verme konusunda uzlaşma çalışmalarına yöneltmiştir. Böylece **Washington** ve **Moskova** 1963'te kırmızı telefonla birbirine doğrudan bağlandı. Nükleer silah kullanımında misilleme anlayışından uzaklaşıldı. Nükleer silahlar konusunda yasaklar içeren antlaşmalar yapıldı. Ancak kendilerinde atom bombası olan **Fransa** ve **Çin** bu duruma tepki gösterdi.

2. SİLAHSIZLANMA ÇABALARI

1960'lardan itibaren silahsızlanma konusunda atılan adımlar Yumuşama (Detant) havasının oluşumunda önemli gelişmeler sağlamış ancak ortaya çıkan sonuç gösterilen çabalarla aynı doğrultuda olmamıştır. Günümüzde bile, silahlanma için yapılan harcamalar azalmamış, hatta her yıl devamlı bir artış göstermiştir.

Sovyet Rusya'nın, Batının teknolojisinden geri kaldığını anlaması doğu- batı münasebetlerinde bir yumuşamanın belirmesine neden olmuştur. 1961'de ABD adına **Kennedy** ile SSCB adına **Kruşçev'in** bir araya gelmesi Yumuşama da önemli bir adım olmuştur

1963'te atmosferde, uzayda ve deniz altında nükleer denemeleri yasaklayan **Moskova Antlaşması** imzalanmıştır.

3. NÜKLEER SİLAHLARI SINIRLANDIRMA ANTLAŞMALARI (1963–1970)

5 Ağustos 1963'te **ABD, SSCB, İngiltere** arasında imzalandı. Dünyada birçok devlet bu antlaşmayı olumlu karşılarken, nükleer çalışmalarını sürdüren **Çin** ve **Fransa** bu 3 devletin nükleer tekelini sürdürmek istediklerini, bu duruma karşı olduklarını belirterek antlaşmayı kabul etmediler. Bu antlaşma nükleer tehdidi kaldırmak veya azaltmaktan çok, bloklar arasındaki gerginliğin yumuşamasına katkı sağlamıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Uyarı: Nükleer silahların ve diğer kitlesel yok etme araçlarının okyanus tabanına yerleştirilmesinin yasaklanması **Antlaşması (1970).** Bu Antlaşma ABD ve SSCB arasında imzalanıp **BM** kurulunca da kabul edilmiştir.

a) SALT–1 (Anti balistik silahların üretiminin sınırlandırılması): 1969 yılında SSCB ile ABD arasında Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri-1 (SALT 1) başladı.**1972** Mayıs ayında ise **ABD** Başkanı **Nixon** ile **SSCB** Başkanı **Brejnev** arasında Salt 1 Antlaşması yapıldı. Bu antlaşma ile sahip olacakları silahlara nicelik ve nitelik bakımından sınırlama (nükleer başlıklı stratejik silahlara sınırlama) getirdiler.

b) SALT 2: Salt–2 görüşmeleri 21 Kasım 1972'de Cenevre'de başlamıştır. ABD, Salt–1 antlaşmasında yer alan **denizaltıların** ve **füzelerin** sınırlandırılması maddesini, SSCB ile eşit şartlarda olması karşılığında kabul edeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Salt–2 antlaşmasında ABD ile SSCB arasında eşitlik olması ilkesi kabul edilmiştir. Salt–2 antlaşması, 18 Haziran **1979**'da Viyana'da ABD Başkanı **Jimmy Carter** ile SSCB adına **Brejnev** arasında imzalandı. Ancak **SSCB**'nin 1979'da **Afganistan**'ı işgal etmesi ABD'nin, Salt–2 Antlaşmasını uygulamaktan vazgeçmesine neden oldu. Bu durum ABD kamuoyunda Detant ve silahsızlanma konularında SSCB'nin samimi olmadığını, kendi yayılmaları için müsait bir ortam yaratma amacında oldukları yorumları yapılmasına neden oldu. Böylece 7 yıl sürmesine rağmen Salt–2 görüşmelerinden bir sonuç alınamamış oldu.

c) Pekin Ziyareti: Çin'in dış politikası, hem SSCB hem de ABD emperyalizmine karşı çıkma ve 3. Dünya ülkeleriyle iş birliği yapmak esasına dayanıyordu. Ancak 1971'de ABD adına Ulusal Güvenlik Danışmanı **Henry Kissinger**'in Çin'e yaptığı tarihi ziyaret ve Başkan **Nixon**'un 1972'de Pekin ziyaretiyle iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşmeye başlamış, iki ülke birbirine yakınlaşmıştır. Aslında SSCB tehdidi karşısında ABD, **güvenlik stratejisi** kurmak amacıyla Çin'e yaklaşmıştır. Çin de, iki süper güçten birini seçmek zorunda kalmıştır.

4. HELSİNKİ NİHAİ SENEDİ (1975)

Yumuşama döneminin Avrupa'da yaşanan en önemli gelişmesidir. Bu senet; **bloklar arasında** barış ve işbirliğini sağlayan bir bildiridir.

II. Dünya Savaşından sonra değişen kuvvet dengelerini yansıtabilecek bir anlaşmanın yapılmamış olması Avrupa'daki siyasi istikrarsızlığın nedenlerinden biriydi.

Bu durumda Batı Bloğu Avrupa güvenliği konusunda görüşmeyi kabul etmiş, Finlandiya'nın Helsinki kentinde **"Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" (AGİK)** toplanmıştır. Avrupa'nın güvenliği konusundaki bu görüşmeler, 22 aylık bir çalışmadan sonra 1 Ağustos 1975'te Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece 35 imzacı devlet arasındaki ilişkilere rehberlik edecek ilkeler belirlenmiştir.

Bu senet, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da oluşan sınır ihlallerinin kabul edilmezliğini, devletlerin toprak bütünlüğünün korunması ve iç işlerine karışılmaması gerektiğini, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini ilke olarak kabul etmiştir.

Böylece genel olarak; **Avrupa güvenliği, çevre, teknoloji, bilim, ekonomi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, devletlerarası işbirliği yapma ve diğer alanlarda işbirliğini** amaçlamıştır. Bu senette ayrıca, Avrupa'nın herhangi bir dış saldırıya karşı ne gibi önlemler alması gerektiği de vurgulanmıştır.

Bu senet Avrupa'da gerginlikleri önleyici bir hava yaratmıştır.

Uyarı: 1975 yılında Finlandiya'nın Başkenti Helsinki'de toplanan bu zirve **1815 Viyana Kongresinden** sonra Avrupa'da yapılan en geniş ve en kapsamlı toplantıdır. Bu senet, Yumuşama politikasının yerleşmesi ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir.

5. U–2 HADİSESİ (1960):

ABD, **SSCB'**nin askeri faaliyetlerini yakından takip etmek ve gözlemlemek için **U–2 uçaklarını** kullanmıştır. Ancak U–2 uçaklarından biri 1960 Mayısında yine istihbarat elde etmek için Türkiye üzerinden Sovyet topraklarına doğru ilerlerken motorlarındaki arıza nedeniyle Sovyet sınırında radara yakalandı ve düşürüldü. SSCB'de bu uçakların **casus uçağı** olduğunu tüm dünya kamuoyuna duyurdu.

6. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE ASYA'DAKİ GELİŞMELER

a) Vietnam Savaşı (1965–1973): Yumuşama Döneminde önemli gelişmeler olmasına rağmen yine de devletler arasında sıcak çatışmalar önlenememiştir. **ABD** ve **SSCB** bir kez daha bu olayda karşı karşıya gelmişlerdir.

Vietnam Savaşı bir süper güç olan ABD'nin 17 milyon nüfusa sahip bir ülkede nasıl bataklığa saplandığının hikâyesidir. Amerika, **Kuzey Vietnam'**ı Asya'daki büyük **komünist** bloğun ileri bir karakolu olarak görüyordu. Ayrıca, ABD, Kuzey Vietnam'ın, **ABD** yanlısı **Güney Vietnam**'da komünizmi yaymaya çalıştığını ileri sürüyordu. Bu amaçla ABD, Güney Vietnam'a askeri ve ekonomik destek verdi.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Yani Vietnam Savaşı sırasında ABD ve SSCB arasındaki çatışmalar dolaylı yollardan gerçekleşti. Bu arada SSCB'nin güdümünde olan **Kuzey Kore**, Güney Vietnam'ı sınırlarına katmak için askeri birlikleriyle saldırıya geçti. Amerikan birliklerine karşı gerilla taktiği uygulayarak başarılı oldu.

Savaş sırasında Amerika'nın kullandığı **Napalm bombaları** yüzünden Vietnam'da binlerce insan öldü. Böylece ABD'ye, dünyanın birçok bölgesinden tepkiler ve protestolar yağdı. ABD, kendi ülkesinde bile insanlar tarafından kampanyalara ve protestolara maruz kaldı.

ABD'nin, **55 bine** yakın askerini bu savaşta kaybetmesi, büyük maddi yüke ve can kaybına uğraması ABD'de çalkantılara, **kamuoyunun**, yönetime yoğun tepki göstermesine neden oldu. Çünkü bu savaş ABD kamuoyu için nedeni anlaşılamayan anlamsız ve amaçsız bir savaş haline gelmişti. Vietnam Savaşı, ABD için tam bir başarısızlık oldu. ABD Kongresi de Başkan Johnson'un yanlış değerlendirmeleri ile kendilerini yanılttığını belirtti. Böylece **Başkan Johnson** yerine seçilen **Nixon** ABD askerlerini Vietnam'dan çekme kararı almıştı.

Uyarı: **Muhammet Ali Clay**'ı araştınız.

b) Keşmir Sorunu: Keşmir, **Pakistan**'ın kuzeyinde yer alan bereketli topraklara sahip bir bölgedir. Bölgenin çoğu **Müslüman** olduğu için, Pakistan bölgeyi kendi topraklarına katmak istiyordu. Böylece, bu bölge Pakistan ile Hindistan arasında anlaşmazlığa neden oldu. 1947'de Pakistan ve Hindistan, İngiltere'den ayrılıp bağımsızlıklarını ilan edince Keşmir halkı Pakistan yanlısı olmasına rağmen, Keşmir yöneticisi ülkeyi para karşılığında **Hindistan**'a satıp İngiltere'ye kaçmış böylece Keşmir sorunu patlak vermiştir.

1947'de önce Hindistan, Keşmir'i ilhak etmiş bu durum iki ülke arasında savaşlara neden olmuştur. Daha sonra da Pakistan ordusunun Keşmir'in bir kısmını almasıyla Keşmir 2'ye ayrılmıştır. Bu savaşlarda çok fazla kan dökülmüş ve askeri çözümün olmadığı anlaşılmıştır. Bu sorun nedeniyle Pakistan ve Hindistan **3 kez savaşmış**lardır. 1965'te BM Güvenlik Konseyi kararı ile **ateşkes** yapılmıştır. Ateşkese rağmen Hindistan-Pakistan gerginliği sürmüştür. Çünkü her iki tarafta hala önemli toprakları ellerinde bulundurmaya devam etmişlerdir.

1966 ise, SSCB'nin araya girmesiyle Pakistan ve Hindistan devlet başkanları arasında **"Taşkent Deklarasyonu"** imzalanmıştır. Buna göre iki tarafta eski sınırlarına geri çekilecek ve birbirlerinin iç işlerine karışmayacaklardı.

BM Güvenlik Konseyi 1948–49 ve 57'de aldığı kararlarla **Keşmirlilere** kendi geleceklerini tayin etme hakkı vermiştir. Ancak Hindistan buna karşı çıktığı için sorun çözülememektedir. Bu nedenle Keşmir sorunu çözümlenememiş bir şekilde günümüze kadar gelmiştir.

c) SSCB'nin Afganistan'ı İşgali: 1921 yılı başlarında SSCB'nin, Orta Asya'ya yayılma politikası sonucunda çok sayıda Türk'ün Afganistan'a sığınması, SSCB ile Afganistan arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştı. Burada Rusya'nın asıl amacı; Afganistan'ı ele geçirerek Basra Körfezine, dolayısıyla Ortadoğu petrollerine ve Hint Okyanusuna ulaşmaktı.

1973 yılına kadar Krallıkla yönetilen Afganistan'da eski rejim yıkılarak Cumhuriyet ilan edildi. Bu tarihten sonra Afgan yönetimi, SSCB'ye yaklaşan bir tutum sergiledi ve ülke iç karışıklıklara sürüklendi. 1978'de komünistler bir hükümet darbesi gerçekleştirdi ve **Afganistan Demokratik Cumhuriyeti** kuruldu. Yeni yönetim Marksistlerle yakın ilişkiler kurdu ve aynı yıl SSCB ile Afganistan arasında "Dostluk, iyi komşuluk ve işbirliği Antlaşması" imzalandı.

Bu gelişmeler üzerine ülkedeki **Sovyet yanlısı iktidara** karşı, **ulusal direniş hareketi** başladı. Bu iç savaş sırasında mevcut yönetim, SSCB'den yardım istedi. Bunun üzerine Afganistan'a kısa sürede çok sayıda Sovyet uzman ve askeri geldi. Sovyetler, 27 Aralık **1979**'da Afganistan'ı fiilen işgal etti. Bu işgal hareketleri Batılı devletlerce tepkiyle karşılandı. Afgan direnişçileri, ABD'den de destek alarak gerilla savaşı ile milli direnişe başladılar. Böylece Afganistan ne zaman sona ereceği tahmin edilemeyen bir **iç kargaşa** ortamına girmiş oldu.

Afganistan'daki bu çatışmalara son vermek için 14 Nisan **1988**'de **Cenevre Antlaşması** imzalandı. Bunun üzerine SSCB, 1989'da Afganistan'dan çekilmeye başladı. Bu çekilmeden sonra Afganistan'da yine iktidar mücadelesi yaşandı. Nitekim 1997'de aşırı dinci Taliban örgütünün ülkeyi sarsan olayları tüm dünyayı, özellikle de SSCB'yi yakından etkiledi.

d) Spor – Siyaset İlişkisi: SSCB'nin, 1979'da Afganistan'ı işgali sonrası ABD öncülüğündeki (Türkiye'de dâhil) 62 ülke, **1980 Moskova Olimpiyatlarını** boykot etmiştir. Bu gelişmeler üzerine **1984'te Los Angeles Olimpiyatlarını** da güvenlikleri gerekçesiyle (Romanya hariç) SSCB ile Doğu Bloğu ülkeleri boykot etmiştir.

Uyarı: **2008 Pekin Olimpiyatları** öncesinde Uygur ve Tayvanlıların, Çin'e karşı yaptığı gösterileri, Çin'in sert bir şekilde bastırması Olimpiyatlara gölge düşürmüştür.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

7. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE ORTADOĞU'DAKİ DİĞER GELİŞMELER

II. Dünya Savaşından sonra Ortadoğu'daki gelişmeleri etkileyen en önemli faktör **İsrail Devleti'**nin kurulmasıdır. 1945'de Arap devletleri, **"Arap Birliği"**ni kurarak örgütlenmişler, ancak **1948'de İsrail Devleti**'nin kurulmasıyla bu işgalci devletle mücadeleye başlamışlardır. Bunun sonucunda **1948, 1956, 1967, 1973 Arap-İsrail Savaşları** yapılmıştır. Artık, İsrail sorunu ve bu sorunun çözümü Arap devletlerinin başlıca amacı olmuştur.

1952'de Mısır'da bir darbe ile Krallığı yıkan **Cemal Abdül Nasır**, Araplar arasında dayanışmayı güçlendirmek amacıyla "**Büyük Arap Devleti**" düşüncesini yeniden ortaya atmıştır. Nasır, 1956'da **Süveyş kanalını** devletleştirerek, Batılı devletlerle aralarındaki köprüleri tamamen yıktı. Bunun üzerine **İngiltere** ve **Fransa** aynı yıl İsrail Devleti'ni, Mısır'a saldırttılar.

a) Camp David Antlaşması (1978): 1970'li yıllarda Mısır'ın ekonomik sıkıntılar içinde olması ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini sağlamak istemesinden dolayı **Mısır**, **ABD** ile yakınlaşmaya başladı. Çünkü İsrail savaşları, Mısır'ın **ekonomisini** bozmuştu. 1977'de **Mısır** ile **İsrail** arasındaki hava iyice yumuşadı. Mısır, kalıcı bir barış istediğini ve bu barışın da İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi ile mümkün olacağını bildirdi. Bu diyalogu Arap ülkeleri tepkiyle karşıladı.

Bu antlaşma 1978'de, Mısır Devlet Başkanı **Enver Sedat** ile İsrail Başbakanı **Begin** arasında **ABD** öncülüğünde (tanık olarak) ABD Başkanı'nın Camp David'deki ikametgâhında imzalanan antlaşmadır. Antlaşmaya, Yahudi sempatizanı ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger aracılık yapmıştır.

Antlaşmaya göre İsrail, 1967 Arap-İsrail Savaşında işgal ettiği **Sina yarımadasından** çekilecek, Gazze şeridinde Filistinlilere **özerklik** verilecekti. Mısır ise, buna karşılık **İsrail'i resmen tanıyacak,** İsrail ile diplomatik ilişkiler başlatacaktı. Yani İsrail ile Mısır arsındaki barışın esasları çizilmekteydi. Onaylanan bu antlaşma ile 1948'den bu yana süregelen Arap-İsrail savaşları bir süreliğine sona ermiştir.

Bu antlaşmanın imzalandığı açıklandıktan sonra diğer Arap ülkeleri **Enver Sedat'**a büyük tepki göstermiş ve Kahire'de bulunan **elçilerini** geri çekmişlerdir. Üstelik Mısır, **Arap Birliğinden** de atılmıştır.

Camp David Antlaşması, FKÖ ile Arap dünyasının tamamında büyük bir tepkiye yol açmış ve **Mısır'a** karşı büyük bir siyasal ve ekonomik **boykota** girişilmiştir.

Bu gelişmelerden sonra Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, ülkesindeki radikal İslamcıların tepkisi sonucu öldürülmüş ve yerine **1981'de Hüsnü Mübarek** geçmiştir.

b) İslam Konferansı Teşkilatı (1969): İsrail'in işgalindeki Kudüs'te, Avusturyalı bir Yahudi'nin 21 Ağustos 1969'da **Mescidi Aksa'**yı kundaklamayı denemesinden sonra 25 Eylül 1969'da **İslam Ülkeleri Başkanları** tarafından kurulan bir teşkilattır. Bu teşkilata, Türkiye'nin de içinde olduğu **57 ülke** üyedir.

İslam Konferansı Teşkilatı, bugün **İslam âleminin tek çatı** altında toplandığı tek kuruluş sıfatına sahiptir. Bu teşkilat İslam ülkeleri arasında yakınlığı ve iş birliğini arttırmak, Müslümanlarca kutsal kabul edilen yerlerin güvenliğini sağlamak, İslami dayanışmayı oluşturmak gibi amaçlarla kurulmuştur.

İslam Konferansı Teşkilatı'nın **Genel Sekreterliğini 2005** yılından itibaren **Ekmelettin İhsanoğlu** yapmaktadır. Aynı zamanda Tarihçi olan İhsanoğlu, bu teşkilatın **ilk Türk Genel Sekreteridir.**

c) 1973 Petrol Krizi ve OPEC'in Kuruluşu: Krizin sebebi; Arap ülkelerinin, petrolü **Batı dünyasına** karşı siyasi koz olarak kullanmak istemeleridir (1970'den itibaren bütün Ortadoğu ülkelerinde, petrol şirketlerine devletçe el koyma eğilimi olmuştur). Ayrıca **1973 Arap-İsrail Savaşı** da bu krizi hızlandırmıştır.

OPEC: 1960 Ağustos ayında kurulan ve o dönemde üye sayısı 13 olan **"Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı"**dır. ABD'nin zorunlu petrol kotaları koyarak kendi pazarlarına sahip çıkması ve büyük şirketlerin petrol fiyatlarını düşürmesi; üretici ülkelerin OPEC'i kurmalarına yol açmıştır. Bu kuruluş, petrol fiyatlarının belirlenmesi ve üye ülkeler arasındaki sorunların çözümlenmesi gibi amaçları gütmüştür.

OPEC'in Kurucu Üyeleri: Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt ve Venezüella'dır.

İlk olarak ham petrol fiyatlarındaki düşüşü durdurmak gayesiyle **Venezüella'nın** teklifi ile kurulan teşkilatın merkezi, başlangıçta Cenevre iken, 1965'te Viyana'ya taşınmıştır. OPEC'in ilk kararı petrol fiyatlarını arttırmak olmuştur.

OAPEC (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatı): Arap ülkeleri **petrolü siyasi bir araç** olarak kullanmak amacıyla bu teşkilatı kurmuşlardır. 1973 yılında **Yom Kippur** (Ramazan) **Savaşı** sırasında petrol üreticisi Arap ülkeleri, İsrail yanlısı gördükleri batılı ülkelere yaptıkları petrol ihracatını geçici olarak durdurdular, petrol fiyatlarını 4 dolardan 11 dolara çıkartarak, petrolü siyasi silah olarak kullandılar (1973 Petrol Krizine yol açtılar).

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

d) İkinci Petrol Krizi (1979): Petrolde yaşanan ikinci şok, **1979 İran Devriminden** sonra olmuştur. Bu gelişmeden sonra petrol fiyatları yeniden tırmanışa geçmiştir. OPEC'te, bu gelişmelerden sonra fiyatları 3 kat arttırmak zorunda kalmıştır. Bu krizde, **batılı ülkelerin** ekonomik kaybı 1973 krizinden daha fazla olmuştur. Bunun üzerine bir takım faaliyetlere girişen Batılılar, OPEC'in 1980'den itibaren dünya petrol fiyatlarındaki etkisini azaltmaya çalışmışlardır. Batılı sanayileşmiş ülkeler, başta **kömür** ve **nükleer** enerji olmak üzere farklı enerji kaynaklarına yönelmişlerdir. Kendi ülkelerinde petrol arama ve çıkarma çalışmalarına da ağırlık vermişlerdir. Petrol ihtiyaçlarını **Meksika, SSCB** gibi OPEC dışındaki petrol ihracatçısı ülkelerden karşılamaya başladılar.

8. İRAN- IRAK SAVAŞI (1980–1988)

İran ile Irak arasında 8 yıl süren savaştır. Savaşın asıl nedeni, İran'ın daha önceki antlaşmalarla Irak'a bıraktığı **Şattül Arap bölgesini,** ABD'nin de desteğiyle geri almak istemesidir.

Şattül Arap: Deniz ve su ulaşımı konusunda yaşanan suyolu sorunudur. Yani Basra körfezi ve Şattül Arap üzerindeki egemenlik mücadelesidir.

1979'a gelindiğinde **İran Şahı Rıza Pehlevi** devrilerek Şiiliğin savunucusu olan **Humeyni** iktidara gelmiştir (Bu tarihten sonra **ABD**, **İran'ı** desteklemekten vazgeçerek **Irak'**la yakınlaşmış ve Irak'a her türlü silah yardımını yapmıştır). Bu arada Irak'ta, **Baas** (diriliş) düşüncesini savunan **Saddam** da **1979'**da iktidara gelmişti.

Saddam Hükümeti de **İran**'daki Arap bölgesi olan **Kuzistan**'da karışıklıklar çıkartarak buraya özerklik verilmesini istemiştir (Bu bölgeyi sınırlarına katma politikası izlemiştir). Böylece iki devletin arasındaki ilişkiler daha da gerilmiş, bu durum savaşların başlamasına yol açmıştır.

8 yıl süren savaşlar yaklaşık 1 milyon kişinin ölümüne, 150 milyar dolar hasara, her iki ülkede ağır yıkımlara yol açmıştır. Irak'ın saldırısıyla başlayan savaş, İran'ın direnmesiyle yıpratma savaşına dönüşmüş ve batılı ülkelerin çıkarlarına uygun bir şekilde galibi olmadan sonuçlanmıştır (Taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamamışlardır).

Irak ve **İran** birbirlerinin petrol tesislerine ve gemilerine saldırınca sanayisi için petrole ihtiyaç duyan **ABD**, Irak'a yaklaşarak savaş boyunca Irak'ı desteklemiştir. Savaşta iki Müslüman ülke ekonomik, siyasi ve sosyal olarak büyük bir yıkım yaşamıştır. Irak'ın, **Şattül Arap** su yolunda ortak denetim kurma isteği nedeniyle barış görüşmelerinden de bir sonuç alınamamıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Savaşan taraflar ufak kazançlar için ekonomik kaynaklarını tüketmiştir. İki ülkenin **petrol tesislerine** saldırıları petrol üretimini düşürmüş, petrol fiyatları artmıştır. Oysa savaş sonunda İran-Irak sınırı değişmemiştir. Savaş sonunda **İran**'da **muhalefet** tasfiye edilmiş, İslam devrimi tamamen kalıcı hale gelmiştir. Savaş silahları ve araçları bakımından dışa bağımlılığın zararını gören İran, **kendi silah sanayisini** kurmaya başlamıştır. Irak'ın bu savaş sırasında borç alarak silah satın alması, bu borçları ödemekte zorlanmasına ve **1990**'da **Kuveyt**'e saldırmasına neden olmuştur (Kuveyt'in petrol kuyularını ele geçirmeye çalışmıştır). 1990'da Irak, Kuveyt'e girince **ABD** ile savaşma ihtimali nedeniyle Irak, İran'dan aldığı toprakları geri vermiştir.

Saddam Hüseyin, 1990'da Kuveyt'in, Irak'a ait petrolü çaldığını, çok üretim yaparak petrol fiyatlarının düşmesine neden olduğunu ve bu durumdan Irak ekonomisinin olumsuz etkilendiğini belirtmiş ve bunlara karşılık Irak'ın, Kuveyt'e **borcunun** silinmesini istemiştir. Bu istekleri kabul edilmeyince de Kuveyt'e girmiştir. Ancak 28 devlet, Kuveyt'in yanında yer alıp Irak'a savaş açmışlardır. 1991'de Irak, Müttefik Kuvvetlerinin gücü karşısında ateşkese razı olmuştur. Irak'ın, Kuveyt'e saldırması üzerine Türkiye üslerini ABD'ye açmış böylece **İncirlik hava üssü'**nden Irak'a hava saldırısı düzenlenmiştir. Ayrıca Saddam'ın, Kuveyt'teki askerlerini azaltması için Türkiye, Irak sınırına 8 tümenlik asker yerleştirmiştir. **BM**'nin, Irak'a ambargo kararı üzerine Türkiye, **Kerkük-Yumurtalık** boru hattını kapatmıştır.

a) I. Körfez Savaşı: 1990–91 yıllarında BM adına ABD öncülüğündeki **koalisyon güçleri** ile **Irak** arasında yapılan savaştır. Irak Devlet Başkanı **Saddam'ın**, Kuveyt'i işgali ile savaş başlamıştır. Koalisyon güçleri, Irak'ı yenerek **Kuveyt** topraklarından çekilmesini sağlamıştır. Fakat bu savaş Arap birliği düşüncesini iyice zayıflatmıştır. Bu savaşın ardından İran'ın bölgedeki etkinliği artmış ve Orta Doğu'daki köktenci akımlar iyice güçlenmiştir (Şii, Sünni ve Kürtler arasında mücadeleler artmıştır).

NOT: Irak'ın kuzeyinde meydana gelen otorite boşluğu Türkiye'de **terör** faaliyetlerine ortam hazırlamıştır.

b) II. Körfez Savaşı: ABD, I. Körfez Savaşından itibaren ambargo altında tuttuğu Irak'a, **2003**'te II. Körfez Savaşını başlatmıştır. Bu savaş **Irak'ta nükleer silah** olduğu iddiasıyla başlatıldıysa da bu iddia asılsız çıkmıştır. Savaş sonunda Saddam Hüseyin'in iktidarı sona erdirilmiş ve yakalanan Saddam idam edilmiştir. **Çöl Fırtınası** olarak bilinen II. Körfez Savaşı ABD Başkanı **Bush** zamanında yapılmıştır.

Uyarı: 11 Eylül 2001'de ABD'nin **ikiz kulelerinin** vurulmasıyla dünya yeniden bir siyasi kargaşa ortamına girmiştir. ABD'ye yapılan terör saldırılarının ardından ABD, Afganistan'a müdahale etmiştir. ABD bu müdahale ile Afganistan'da Taliban yönetiminin yıkılmasını sağlamıştır.

9. UZAYDAKİ YARIŞ (Sputnik Krizi)

Uzay çalışmaları Sputnik ile başlamıştır. Sputnik, **SSCB**'ye ait uzaya giden **ilk yapay uydudur**. Sputnik Krizi, 4 Ekim **1957**'de SSCB'nin uzaya fırlattığı ilk yapay uydu olan Sputnik'in ardından ABD ile SSCB arasında yaşanan uzay yarışıdır.

1950'lerin başında hem ABD, hem de SSCB uzaya ilk uyduyu fırlatmak için birbirleriyle yarış içine girmişlerdi. ABD'nin başarısız denemelerinin ardından hiç beklenmedik bir anda SSCB, bir basketbol topu büyüklüğündeki Sputnik–1 uydusunun yörüngeye oturtulduğunu açıkladı. Bu durum **ABD** için tam bir şoktu. Çünkü bu olay teknoloji yarışında geri kalmak demekti, SSCB'nin kıtalararası füzeler yapımındaki üstünlüğünü vurgulamaktaydı. Daha da önemlisi bu denemeyi başaran **SSCB**'nin, **nükleer bir silahı** ABD üzerine gönderebileceği paranoyası tüm Amerikalıların aklına girmişti. SSCB'nin, uzaya Sputnik'i göndermesinin ardından ABD, ertesi yıl **NASA**'yı kurdu. SSCB, 3 Kasım 1957'de bu kez uzaya giden ilk canlı olan **Laika** adlı köpeği taşıyan Sputnik–2 uydusunu da başarıyla fırlatarak uzay çağı yarışında bir adım önde olduğunu gösterdi.

10. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE DÜNYADA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ GELİŞMELER

- 1945'ten sonra **kömürün** yerini **petrol** almıştır.
- SSCB'de **Yuri Gagarin**, Vost–1 ile 12 Nisan 1961'de uzaya çıkan ilk insan oldu (Vostok–1 adlı uçakla 1 saat 45 dakikada dünyayı bir kez turladı).
- 16 Temmuz 1969'da ise **Neil Armstrong**, Apollo–11 ile Ay'a ilk ayak basan insan oldu (21 Temmuz).
- 1958'de ABD, **NASA**'yı kurarak ilk uydusunu uzaya gönderdi.
- 1960'larda **Japonya'**da **hızlı tren** seferleri başlamış, ayrıca elektrikli ev aletlerinin çeşidi artmıştır.
- Uzaya giden ilk ABD'li kadın, **Sally Rider**, 18 Haziran 1983'te Challenger ile uzaya çıkmıştır (Ayrıca uzaya çıkan en genç insandır).
- Uzaya giden ilk canlı SSCB'nin Sputnik -2 füzesiyle **Laika adlı köpektir** (1957).
- **1956** yılından itibaren **Eurovision şarkı yarışması** düzenlenmeye başlamıştır.
- ABD ve diğer Avrupa devletleri uydu çalışmaları yapmış **Uranüs** ve **Neptün** gezegenlerine Voyager–2 gemisi gönderilmiştir.
- 1975'te ABD ve SSCB **Apollo-Soyuz** ortak uzay uçuşunu yaparak bilimsel alanda önemli bir ortak işbirliği gerçekleştirmişlerdir.
- ABD'li yazar **Ernest Hemingway** 1954'de, **John Stainbeck** 1962'de Nobel Edebiyat ödülünü aldı.
- 1960 yılından itibaren **Avrupa Futbol Şampiyonası** UEFA tarafından 4 yılda bir düzenlenmeye başlandı.
- Uzaya giden ilk kadın SSCB'den **Valentina Tereshkova** oldu (6 Haziran 1963'te Vostok-6).
- 1950'li yıllar ABD'de **ırk ayrımcılığının** arttığı yıllar olmuştur. Bu dönemde siyahların direniş hareketinin lideri **Martin Luter King** tarih sahnesine çıkmış ancak sonra öldürülmüştür.
- 20. yy. sonlarına doğru **internet kullanımı** ile bilgi alışverişindeki hız artmıştır.
- **Elvis Presley** (1935–1977) bu dönemin en önemli Rock'n Roll müzisyenlerinden biridir.
- TV'nin yaygınlaşması ile Amerikan sinemasının kalbi olan **Hollywood**, büyük kriz yaşamıştır.
- Amerika'da her yıl düzenlenen Sinema Ödülleri Oscarları'nı elde etmek için birçok **film şirketi** kurulmuş, Avrupa'da ise sinema ödüllerinin verildiği **Cannes Film Festivali** düzenlenmeye başlanmıştır.
- **Mc Donalds** ve **Disneyland** gibi şirketler Amerikan kültürünün yayılmasını sağlamışlardır.
- I. Dünya Savaşında 1 kez, II. Dünya Savaşında 2 kez iptal edilen **olimpiyatların, siyasete alet edildiği** de olmuştur. Bunların en bilineni 1936'da Berlin olimpiyatlarının açılışında **Hitler**in yaptığı konuşmanın Nazi propagandası niteliği taşımasıdır.
- 1979'da SSCB'nin, Afganistan'ı işgali üzerine ABD öncülüğündeki 60 ülke **1980 Olimpiyatlarını** boykot etmişlerdir. **1984** yılında ise bu kez **Los Angeles olimpiyatlarını** SSCB ve Küba'nın aralarında olduğu 13 ülke boykot etti.
- Soğuk Savaş döneminde **SSCB** ve **Doğu Bloğu** ülkeleri olimpiyatları boykot ettikten sonra 1928–52 arasında kendi aralarında "**Spartakiads"** adını verdikleri spor müsabakaları yapmışlardır.
- **1975'te Münih Olimpiyatlarında,** Filistin'in **Kara Eylül Örgütü**, olimpiyat köyünü basarak, İsrailli 11 sporcuyu rehin alarak, bazılarını öldürmüştür.
- Afganistan'daki **Taliban Örgütü** 1996–2002 yılları arasında Afganistan'ın olimpiyatlara katılımını engellemiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

11. 1960–80 ARASI TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Bu dönemde Türk dış politikasının birinci önemli unsuru **Kıbrıs** meselesidir. İkinci önemli unsuru ise **ABD** ile olan ilişkilerdir. ABD ile olan ilişkiler, Kıbrıs meselesinin iniş çıkışlarına göre değişen bir yapı göstermiştir. Türk-ABD ilişkilerinin 1964–74 Kıbrıs buhranlarında ağır sarsıntılar geçirmesi **Türkiye-SSCB** ilişkilerinin gelişmesine neden olmuştur.

Kıbrıs Buhranları: 1878'de Rusya karşısında zor durumda kalan Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak **İngiltere**'ye vermişti. I. Dünya savaşı sırasında ise İngiltere, Kıbrıs'a el koydu. II. Dünya savaşından ağır ekonomik kayıplarla çıkan İngiltere savaş sonrasında Kıbrıs'tan çekildi. Bu gelişmeden sonra **Yunanistan**, Kıbrıs konusuna daha çok eğilmeye başlayarak, **1954**'te konuyu BM'ye taşıdı. Bu tarihten sonra Türkiye, Yunanistan'ın amacının adaya sahip olmak olduğunu anlayınca konuyla daha yakından ilgilenmeye başladı ve bu konuyu **milli bir politika** haline getirdi.

1950'lerin sonlarında Kıbrıs'ta bağımsızlık hareketi başladı ve uluslararası antlaşmalara dayanan bir **Türk-Rum Ortak Devleti** kuruldu. Fakat Rumlar, Kıbrıs Türklerinin kazanılmış haklarını ellerinden alma ve Kıbrıs'ın tüm yönetimine el koyma yoluna gittiler. Rumlar adayı Yunanistan'a bağlamak için çalışmalara başladılar. 1955'te Yunanistan, **EOKA terör örgütünü** kurarak Rumları harekete geçirmiş, adada taşkınlık yaparak Rum halkını kışkırtarak Anayasayı ve uluslararası antlaşmaları çiğnemiş oldular.

11 Şubat 1959 tarihinde **Zürich Antlaşması** ile Kıbrıs'ta bağımsız bir Cumhuriyet yönetimi kurulması, Türk ve Rum toplumlarının haklarının neler olacağı kararlaştırılmıştır. Zürich Antlaşması'nı aynı yıl **Londra Antlaşması** takip etmiş, bu antlaşma ile Kıbrıs'ta bağımsız bir cumhuriyet yönetimi kurulmasına karar verilmiştir.

Ayrıca **garantörlük** haklarından dolayı Kıbrıs'taki anayasal düzeni koruma hakkı **Türkiye, İngiltere** ve **Yunanistan**'a verilmiştir.

Kıbrıs'ta ilk önemli buhran, Kıbrıslı Rumların **ENOSİS**'ten vazgeçmemeleri ve 1960 Anayasasının Türklere tanıdığı hakları kabullenmemiş olmalarıdır. Burada amaçları Türkleri adadan uzaklaştırıp ENOSİS'i gerçekleştirmektir. Yani adayı Yunanistan'ın ilhak etmesini sağlamaktır. Bu duruma tepki gösteren Türklerle, Rumlar arasında çatışmaların başlaması Kıbrıs meselesini ortaya çıkarmıştır.

Kıbrıs, İngiltere'nin yönetimi altında iken İngiltere, adanın Yunanistan'a bağlanmasını amaçlayan **ENOSİS** (Megalo idea çerçevesinde Yunanistan'la birleşme) çabalarını arttırmış ve **1955**'te **EOKA** adında bir örgüt kurmuştur.

EOKA, Kıbrıslı Rumlar tarafından ENOSİS amacını gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Kıbrıslı Rumlar, Türkleri yok etmek için Aralık **1963**'te saldırıya geçerek çocuk, kadın, yaşlı demeden onlarca soydaşımızı öldürmüşlerdir. Türklere yapılan bu saldırılar sonucu birçok insan hayatını kaybetmiş ve binlerce insan Kıbrıs'tan göç etmek zorunda kalmıştır.

1963'ten itibaren Kıbrıs Devlet Başkanlığını üstlenen **Makarios yönetimi** altında Kıbrıslı Türklere girişilen saldırılar Türkiye'nin ciddi endişeler duymasına neden olmuş, iki toplum arasındaki bölünme bu olaylar sonrası derinleşmiştir. Bu gelişmeler üzerine **Türk jetleri** Kıbrıs üzerinde uçtu ve Türkiye garanti antlaşması gereği Yunanistan ve İngiltere'yi harekete geçirdi. Bu 3 devlet Lefkoşa'da iki kesim arasına girerek **"Yeşil Hattı"** oluşturdular.

15 Temmuz 1974'te Yunanistan'ın **Cunta** desteğiyle Kıbrıs'ta gerçekleştirilen ENOSİS amaçlı **askeri darbe** sonucu Makarios hükümetinin devrilip, **Kıbrıs Helen Cumhuriyeti**'nin ilan edilmesi üzerine bu idareyi Türkiye tanımadığını açıklamıştır. Çünkü **Kıbrıs Anayasası** ve Kıbrıs'la ilgili **antlaşmalar** ihlal edilmiştir. Bütün bu gelişmeler Türkiye'nin kendi soydaşlarının geleceği açısından endişe duymasına yol açmıştır.

Bu nedenle Türkiye, **garantörlük hakkını** kullanarak 20 Temmuz **1974** tarihinde **Kıbrıs Barış Harekâtını** başlatarak adaya asker çıkartmıştır. Bu arada Yunan birliklerinin adada garantör olarak bulunan Türk birliklerine saldırması çarpışmanın ada geneline yayılmasına neden olmuştur. Türkiye'nin harekâtı üzerine, BM hemen harekete geçmiştir. Çünkü **Türk-Yunan savaşı ihtimali** belirmiştir. İngiltere'nin araya girmesiyle Lefkoşa'yı iki bölgeye ayıran **"Yeşil Hat"** üzerinde bir anlaşmaya varılmıştır.

22 Temmuz akşamı Türkiye, **BM Güvenlik Konseyinin** ateşkes kararını kabul etmiştir. Bunun üzerine Türkiye, İngiltere, Yunanistan, **Cenevre Konferansı**'nda toplandılar, adada **1960 Anayasal düzenini** yeniden kuracak kararlar aldılar. Ancak Rum ve Yunanlılar konferansta alınan kararlara uymayınca (ateşkes hükümlerine de) Türkiye, Rum ve Yunan hükümetleriyle anlaşmanın mümkün olmadığı kararına vararak, 14 Ağustosta başlayıp 3 gün sürecek olan **II. Kıbrıs Barış Harekâtını** gerçekleştirdi. Bu harekât neticesinde Kıbrıs'ta, Türk tarafının sınırları çizildi (Magosa-Lefke hattı Türk askerince sınır haline getirildi).

Sonuç: Türk silahlı kuvvetlerinin gerçekleştirdiği 1. ve 2. Kıbrıs Barış Harekâtları ile Kıbrıslı Türklerin can güvenliği sağlanmış, Rumların ENOSİS hayali Akdeniz'in karanlık sularına gömülmüştür.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Türkiye'nin, Kıbrıs'a, **1.** askeri harekâtını **hukuki müdahale** olarak gören dünya devletleri, **2.** harekâta **işgal** olarak bakmışlardır. 13 Şubat **1975**'te **Kıbrıs Türk Federe Devleti**'nin kurulması ile Rum kesiminin yönettiği Kıbrıs Cumhuriyeti'nden ayrı olarak bir Türk devleti kurulmuştur. Böylece ada ikiye bölünmüştür. 15 Kasım **1983**'te de **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti** (**KKTC**) ilan edilmiştir. KKTC'yi tanıyan ilk dış ülke **Bangladeş** olmuştur.

Kıbrıs'ta, Türk ve Rumlar arasında yapılan tüm görüşmelerde (Toplumlararası görüşmeler diye bilinir) Rumların uzlaşmaz tutumları nedeniyle Kıbrıs meselesinde günümüze kadar bir sonuç alınamamıştır. Ayrıca **ABD** ve **BM**'nin planları, Yunanistan ve Türkiye'deki hükümet **darbeleri,** görüşmeleri engellemiş ya da kesmiştir. Bütün bu gelişmeler meselenin çözümünü iyice zorlaştırmıştır.

Uyarı: Kıbrıs meselesi sırasında ABD ile Türkiye arasında mektuplaşmalar da yaşanmıştır. ABD Başkanı **Johnson**, yolladığı bir mektup ile Türkiye'nin Kıbrıs adasına yönelik düzenlediği barış harekâtını durdurmasını istemiştir. Başbakan **İsmet İnönü** ise ABD'nin bu isteğini reddeden bir mektup yazmıştır.

Uyarı: 2004'te Kuzey Kıbrıslı Türkler, BM Genel Sekreteri **Kofi ANNAN'**ın planına (Annan Planı) %65 evet oyu verirken, Rumlar %76 hayır oyu vermişlerdir.

12. TÜRK- YUNAN İLİŞKİLERİNDE GÜNÜMÜZE KADAR SÜREN DİĞER GERGİNLİKLER

Türkiye ile Yunanistan arasındaki **Kıbrıs Sorunu** yanında; **Kıta Sahanlığı sorunu, Adalar sorunu, Hava Sahası (Fır Hattı Sorunu), Kara Suları Sorunu** gibi sorunlar da yaşanmaktadır.

13. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE ve ORTA DOĞU

Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerinde **3** farklı dönem yaşanmıştır:

a) 1. Dönem (1950–60 arası): Bu dönemde Türkiye, **SSCB**'nin, Ortadoğu'ya sızmaya çalışması ve Arap ülkelerinin de bu sızmayı kolaylaştırıcı çalışmalarda bulunmaları nedeniyle Ortadoğu ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmamıştır. Hatta Türkiye, bu gelişmeler üzerine **NATO**'ya girmiştir.

b) 2. Dönem (1963–73 arası): 1963–64 **Kıbrıs** buhranlarından, **1973 Petrol Krizi'**ne kadar geçen dönemde Türkiye, Ortadoğu ve Arap ülkelerine **yaklaşma politikasına** ağırlık vermiştir. Artık Türkiye, Arap politikalarına daha ılımlı yaklaşıp, onlarla yakınlaşmaya çalışmıştır.

Türkiye, İsrail'e karşı, **Mısır**, **Ürdün**, **Suriye**'ye yardım etmiştir. Çünkü Türkiye'nin, Araplardan krediyle petrol almak ve krediyi ödemek için Arap ülkelerine ihracatını arttırmaya ihtiyacı vardı.

c) 3. Dönem (1973 Petrol krizi sonrası): 1969'daki **Mescidi Aksa** yangınına Türkiye'nin verdiği sert tepki, Türkiye'nin, Ortadoğu ve İslam ülkelerine daha fazla yaklaştığının kanıtıdır. Türkiye, bu olay sonrası Fas'ta yapılan **İslam Zirve Toplantısı'**na katılmış ve **Araplar**la ilişkilerini güçlendirmiştir. Arap ülkelerinin tepkiyle karşıladıkları **Camp David Antlaşması'**nı Türkiye de reddetmiştir.

Günümüzde Türkiye, Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmekte ve uluslararası alanda **Filistin**'in haklarını korumaya çalışmaktadır.

d) ASALA (Ermeni Terör Örgütü): ASALA, 20 Ocak 1975 tarihinde Lübnan'ın Başkenti **Beyrut**'ta kurulan **1975** ile **1985** yılları arasında faaliyet gösteren Ermeni terör örgütüdür. ASALA, ilk kez Beyrut'taki **Dünya Kiliseler Birliği Bürosuna** yaptığı bombalı saldırı ile adını duyurmuştur. Asala kendisini uluslararası devrim hareketinin bir parçası olarak görmekte, Türkiye ve müttefiklerini düşman saymaktadır.

Örgütün Amaçları Şunlardır**: Sözde Ermeni Soykırımını** kabul ettirmek ve Türkiye'yi soykırım nedeniyle **tazminat** ödemeye zorlamaktır. Asıl büyük amacı ise Türkiye Cumhuriyeti'ni **parçalamak** ve doğu ve güneydoğu Anadolu'yu kapsayan büyük bir **Ermeni Devleti** kurmaktır.

Asala'nın yoğun faaliyet alanları 1985 yılına kadar **Türk Dış Temsilcilikleri** ve **hava alanları** olmuştur. Dış temsilciliklerimizdeki elçiliklerimize silahlı terör eylemleri yaparak diplomatlarımızı öldürmüşlerdir. (özellikle de 1970'den sonra). Örgütün en çok eylem yaptığı yer **Lübnan**'dır. Daha sonra da **Fransa**'dır.

Asala'nın en önemli faaliyeti 15 Temmuz 1983'te THY'nin Paris Orly Havalimanındaki bürosuna bomba koymasıdır. Bu olayda 8 kişi ölmüş 63 kişi de yaralanmıştır. Bu olaya **Orly Katliamı** denilmiştir.

Uyarı: **1991**'de **Ermenistan Devleti**'nin kurulması ile Asala en önemli amacını gerçekleştirmiş oldu.

Avrupa'nın kimi ülkeleri **24 Nisanı,** sözde Ermeni soykırımı günü olarak kabul etmişlerdir. Türkiye, önceleri bu sorunu önemsememiş, Osmanlı'ya ait görmüştür. Ancak **1980** sonrası arşivlerin açılmasıyla Türkiye haklı olarak karşı propaganda başlatmıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

2008'de Kazakistan'da düzenlenen **AGİT** zirvesinde **Ermenistan** bir kez daha soykırım iddialarını gündeme getirince konu tekrar gündeme alınmıştır ve Türkiye'nin, Ermenistan'a **2005** yılında yaptığı **Tarihçiler Komisyonu** kurulması önerisi doğru bir adım olarak kabul edilmiştir. Bu öneriyi benimsemeyen **Taşnak Partisi** ve milliyetçi Ermeniler bu konunun irdelenmesini istememekte AGİT'in kararını kabul etmemektedirler.

Günümüzde Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik bir ilişki dahi bulunmamaktadır. Ancak Eylül 2008'de Ermenistan-Türkiye milli maçına, **Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül**'ün, Ermenistan Devlet Başkanı tarafından davet edilmesi ve Türkiye'nin daveti kabul etmesi ilişkilerin gelişmesi açısından önemli bir adım olarak sayılmaktadır.

14. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'NİN İÇ POLİTİKASINDA MEYDANA GELEN OLAYLAR

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi:

Siyasette demokratik özgürlüklerin, ekonomide liberal görüşün savunucusu olan **DP**, **1950 seçimlerini** kazanarak iktidara gelmişti. Ancak DP, **1954 seçimlerini** de kazanarak daha büyük bir çoğunluğa ulaştı.

DP'nin 1954 seçimlerinden sonra **TBMM'de ezici bir üstünlük sağlaması** ve bazı kesimlere göre bu üstünlüğü anti demokratik bir şekilde kullanmaya başlaması (basın, yargı ve üniversiteler üzerinde yoğun baskı uygulayıp, özgürlükleri kısıtlaması) DP'nin özellikle kentlerdeki kitleleri karşısına almasına yol açtı, parti içi muhalefeti de güçlendirmiş oldu.

1957'de ağırlaşan **ekonomik bunalımın** da etkisiyle ülkede siyasi hava giderek elektriklendi. **DP'**nin, muhalefete, basına ve aydınlara karşı **baskı** uygulaması, ekonomik ve siyasi alandaki hataları, partinin lideri olan **Menderes**'in kendini tüm güçlerin üzerinde görmesi gerginliği iyice arttırdı. **CHP**'ye yakın olan memur ve subaylar görevden uzaklaştırıldı. Hatta **İsmet İnönü**'nün TBMM'deki konuşmaları bile engellendi.

1950'li yılların ortalarından itibaren **ordu** içinde DP iktidarına son vermeye yönelik örgütlenmeler oluştu. 1957 seçimlerinden hemen sonra başlayan olaylar muhalefet partilerinin de faaliyetleriyle ulusal birliği tehdit eder duruma geldi. Bu arada oyları azalan DP'nin **"İnce Demokrasiye Paydos"** sloganıyla hareket ederek çeşitli alanlarda aldığı sert tedbirler üzerine, muhalefet ve öğrencilerin desteğiyle **27 Mayıs 1960'**da gerçekleşen **askeri müdahale** ile DP iktidarı son buldu.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Türk ulusunun birliğini, ülke bütünlüğünü ve Cumhuriyeti korumakla görevli olan Türk Silahlı Kuvvetleri, **"Kardeş kavgasına son vermek"** sloganı ile 27 Mayıs 1960 günü kansız bir askeri darbe ile **DP**'yi devirerek fiilen iktidara el koymuştur. Daha sonra TSK'nın bünyesinde bulunan **37** subayın, **Orgeneral Cemal Gürsel** liderliğinde oluşturduğu **Milli Birlik Komitesi,** bu darbe ile mevcut anayasayı uygulamadan kaldırmış, TBMM'yi dağıtmış ve siyasi partilerin faaliyetlerini askıya almıştır. **Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes** ve üst düzey partililer tutuklanmıştır (Hatta Genel Kurmay Başkanı bile). Cemal Gürsel önce Başbakan, 1961'den itibaren ise Türkiye'nin **4. Cumhurbaşkanı** olmuştur.

Darbenin amacı, kötü gidişi durdurarak demokratik ve özgürlükçü bir düzen kurmaktı. Bunun için de yeni bir **anayasa** yapmak gerekiyordu. Darbe hareketi sonucunda iktidara gelen ve subaylardan oluşan Milli birlik Komitesi, gerekli hazırlıklara girişti. Bir **kurucu meclis** oluşturuldu ve bu meclis, bir anayasa hazırladı. Demokratik ve Özgürlükçü bir anayasa olan 1961 Anayasası, halk oylaması sonucunda yürürlüğe girdi. Referanduma katılım %81 idi ve **%61** oyla **1961 Anayasası** kabul edildi.

1961 Anayasası kişilere temel **hak** ve **özgürlükler** alanında geniş bir düzenlemeye gitmiş, vatandaşlara geniş **sosyal haklar** tanımıştır. Parlamenter sisteme uygun **güçler ayrılığı** prensibine yer vermiştir. 1961 Anayasasının sağladığı bu **liberal ortam** sonucu aşırı **sağ** ve **sol** gruplar siyaset sahnesinde yer almışlardır. Yine aynı yıl seçimler yapılarak silahlı kuvvetler iktidarı, seçimi kazanan **sivil yönetime** bırakmıştır (15 Ekim 1961).

Uyarı: 27 Mayıs 1960 darbesi, TC tarihindeki **ilk askeri** darbedir. Ancak bu müdahalenin daha sonraki darbelerden farkı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin **emir-konuta zinciri içerisinde** yapılmamış olmasıdır. Bunun en açık kanıtı, Genel Kurmay Başkanının bile tutuklanmasıdır.

b) 12 Mart 1971 Muhtırası:

1960'ların sonrasında **Adalet Partisi** iktidarı, kötüleşen siyasi ortamla baş edemeyince bir grup radikal subay, radikal sosyal reformları yerine getirme görüntüsü altında uzun sürecek bir **askeri rejim** kurmayı amaçladılar... Ancak 12 Mart Muhtırası bu radikal hareketi **engelleyen** son dakika girişimi olmuştur.

1969'dan itibaren siyasi kargaşa ve kutuplaşmanın artması, ordunun hükümete **12 Mart 1971 Muhtırasını** vermesine ve **Nihat Erim**'in Başbakan olduğu **yarı askeri bir rejim** kurulmasına yol açmıştır.

Bu dönemde temel hak ve özgürlüklerde **kısıtlamaya** gidilmiştir. Bu muhtıra ile bu sefer, yürütmenin yetkileri genişletilmiştir. **Sıkıyönetim** uygulamalarının kapsamı arttırılmıştır. Üniversitelerin ve TRT'nin özerkliğine kısıtlama getirilmiştir. Bu süreçte Türkiye İşçi Partisi ve Milli Nizam Partisi kapatılmıştır.

c) 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi: 12 Eylül Darbesi Türkiye'de, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980 günü **emir-komuta zinciri içerisinde** gerçekleştirdiği askeri müdahaledir. Bu müdahaleye **1980 İhtilali** de denilmektedir. Bu darbe, Türk silahlı kuvvetlerinin 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırasının ardından Türkiye'de yönetime **3. müdahaledir**.

Darbenin gerekçeleri ise; 1975–80 döneminde şiddet ve terör olaylarının artması, hükümet ve meclisin işlemez hale gelmesi, ekonomik sıkıntıların iyice artması ve uluslararası problemlerin yığılmasıdır. Ayrıca, darbe öncesinde düzenlenen suikastlerle birçok aydın, milletvekili ve bürokratın öldürülmesi, hükümet bunalımları, TBMM'nin bir türlü Cumhurbaşkanını seçememesi, işsizlik sonucu ülkenin bunalıma sürüklenmesi, sağ-sol gerginliği sonucu bireysel ve kitlesel siyasi cinayetler ve son olarak da **şeriat** amaçlı düzenlenen **Kudüs Mitingi,** 1980 darbesine neden olmuştur.

12 Eylül Darbesi ile **Süleyman Demirel'**in Başbakan olduğu hükümet'in görevine son verilmiş, TBMM kapatılmıştır. 1961 Anayasası uygulamadan kaldırılmıştır. Siyasi partiler kapatılarak, Türkiye'de **9 yıl** sürecek olan **askeri dönem** başlamıştır. Parti başkanlarına siyasi yasaklar getirilmiştir. Bu dönemde, **Sıkıyönetim** uygulamaları artmış, Türkiye'nin siyasi gelenekleri alt-üst olmuştur. **1980 Askeri Darbesi**, sosyal, ekonomik ve siyasal yapıları bütünüyle değiştirmeye yönelik bir müdahaledir.

Darbenin diğer sonuçları ise şunlardır:

- Binlerce kişi için idam kararı çıkmıştır.
- 1 milyondan fazla kişi fişlenmiştir.
- 14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarılmıştır.
- 30 bine yakın kişi yurt dışına kaçmıştır.
- Birçok gazeteciye hapis cezası verilmiştir.
- Birçok öğretmen ve hâkimin işine son verilmiştir.
- Sakıncalı olduğu görülen birçok film yasaklanmıştır.
- 1972'den beri fiili olarak uygulanmayan idam cezalarının hızlı bir şekilde infaz süreci başlamıştır.

Uyarı: Bütün bu olumsuz gelişmeler Türkiye'nin "**Avrupa Konseyi**" üyeliğinin askıya alınması sonucunu da doğurmuştur.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

d) 1961 ANAYASASI: 1960 Askeri Darbesi'nden sonra hazırlanarak 9 Temmuz 1961'de kabul edilen 1961 Anayasası, 1924 Anayasasını yürürlükten kaldırmıştır. 1961 Anayasasının hazırlanmasının nedeni **37 yıllık** bir dönemde gelişen politik yaşamın ve özellikle de çok partili siyasi ortamın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek bir anayasaya gerek duyulmasıdır.

1961 Anayasası ile **Güçler Ayrılığı** sağlanmıştır. Bu Anayasada, yasama gücü; **Cumhuriyet Senatosu** ve **Millet Meclisinin** elinde bulunmaktadır (2 Meclisli sisteme geçilmiştir.). Yasamadan çıkan kanunların anayasaya uygunluğunu kontrol eden, **Anayasa Mahkemesi** kurulmuştur. Bu anayasa ile **Yürütmenin gücü** sınırlandırılmış, yürütmenin tüm eylemleri **Danıştay**'ın denetimine verilmiştir. Yani TBMM egemenlik hakkını kullanan tek organ olmaktan çıkmıştır.

TBMM'nin yanında, üniversite mezunlarından oluşan Cumhuriyet Senatosu kurularak **iki meclisli yasama süreci** başlatılmıştır. **TRT** ve **Üniversiteler** özerkleştirilmiştir. Anayasa ile özgürlük ortamının iyileştirilmesi **sendikacılık** hareketlerinin hızlanmasına, **sağ-sol hareketlerin** siyasal alanda etkinliğinin artmasına yol açmıştır (Bu durum 1960 ve 70'li yıllarda Türkiye'yi kanlı olaylara sürükledi).

1961 Anayasa'sı ile tam **parlamenter sisteme** geçilmiştir. **Demokratik, sosyal ve hukuk devleti** anlayışı gelişmiştir. Çoğulcu demokrasi ilkesi benimsenmiş, siyasi partiler vazgeçilmez olmuştur. İşçilere grev hakkı, memura sendika kurma hakkı verilmiştir.

e) 1982 ANAYASASI: 1982 Anayasası hazırlanan anayasalar içerisinde **en sert** olanıdır. Çünkü **değiştirilmeyecek maddeleri** diğer anayasalarda yer alandan daha fazladır.

12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında hazırlanmış ve **18 Ekim 1982** tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 1980–83 yılları arasında yönetimi elinde bulunduran **Askeri Cunta idaresi** altında kaleme alınmıştır. Son olarak **2004'te AB reformları** çerçevesinde kısmi değişikliklere konu olmuştur.

1982 Anayasası, toplam **8 bölümden** oluşmaktadır. Türk anayasaları içerisinde hem madde sayısı hem de içeriği bakımından **en uzun** olanıdır. 1982 Anayasasında Yasama, Yürütme, Yargı kesin çizgilerle olmasa da birbirinden ayrılmış, **Yürütme** güçlendirilmiştir. 1961 Anayasasının getirdiği çift kanatlı Parlamento sistemi terk edilmiş ve **tek meclisli** sisteme geri dönülmüştür.

Bu anayasaya genel olarak bakacak olursak (1982 Anayasası orijinal halinde iken); genel manada **bireyin temel hak ve özgürlüklerini** devlet karşısında sınırlayan, **baskıcı bir rejim** kurma idealinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle anayasa pek çok eleştiriye maruz kalmış ve anayasa pek çok değişikliğe uğramıştır. Özellikle Türkiye'nin, **AB**'ye girme konusunda çalışmalar yapması, anayasada yer alan bazı maddelerin değiştirilmesinde etkili olmuştur: **İdam cezasının kaldırılması, seçme yaşının 18'e düşürülmesi, DGM'nin kaldırılması, siyasi partilerin kapatılmasının zorlaştırılması, MGK sekreterinin sivil kişilerden oluşması, Cumhurbaşkanlığı süresinin 5 yıla düşürülmesi** gibi önemli değişikliklere uğramıştır.

7 Kasım 1982'de yapılan referandum sonucunda seçmenlerin **%82'si** bu anayasaya evet demişlerdir. **1982 referandumunda oyların çok yüksek oranda evet çıkmasının nedenleri ise şunlardır:** MGK'nın partiler üstü görünümü… Medyanın sıkı denetim altında tutulması… Siyasi partilerin kapatılmış ve değişik görüşlerin ortadan kaldırılmış olması… 1980 öncesinin halkta derin izler bırakmış olması… Şiddet olaylarına tepki… Eski siyasi iktidarlara güvensizlik ve referandum sonucunda hayır çıkması halinde olacakların belirsizliği sayılabilir.

f) 1961 – 1982 Anayasalarının Hak ve Özgürlükler Açısından Karşılaştırması:

- 1961 ile 1982 Anayasaları **referanduma** başvurularak hazırlanmıştır. Oysa **1921** ile **1924** Anayasalarında halk oylaması yoktur.
- 1961 ile 1982 Anayasaları ülkede yaşanan **askeri darbeler** sonucu hazırlanmıştır.
- 1961 Anayasası **1971** yılında yapılan **değişiklikler** ile önemli ölçüde değişmiştir.
- **1961** Anayasası hak ve özgürlükler açısından önceliği **kişiye** vermiş, buna karşın **1982** Anayasası önceliği kişiye değil **devlete** vermiştir.
- 1982 Anayasası 1961 Anayasasına göre **daha az katılımcı** bir demokrasi modelini benimsemiştir.
- **1982** Anayasası güçlendirilmiş bir Cumhurbaşkanı ve MGK ile askerin siyasal sisteminin nihai koruyucusu ve hâkimi olmasını sağlamıştır. Yani 1982 Anayasası **Meclisi zayıflatmıştır.**
- **1982** Anayasası 1961'e göre milli iradeye, siyasal partilere, sendikalara ve sivil toplum örgütlerine daha az güvenmekte ve bazı hak ve özgürlüklere **kısıtlama** getirmektedir.
- **1961** Anayasası döneminde sadece **Demokrat Parti** kapatıldığı halde **1982** Anayasası döneminde **bütün siyasi partiler** kapatılmıştır.
- 12 Eylül 1980'de iktidarı ele alan Milli Güvenlik Konseyi'nin otoritesi altında, halk oylaması ile yürürlüğe giren 82 Anayasasını hazırlayan Kurucu Meclis, 61'deki **Kurucu Meclisten farklıdır.**
- 1961 Anayasasında **Milli Birlik Komitesi** daha geri planda iken, 1982 Anayasasında **Milli Güvenlik Konseyi** çok etkilidir.

g) Yeni Siyasi Partilerin Kurulması ve 1983 Seçimleri:

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra, **1983 seçimlerine** Süleyman Demirel'in **Adalet Partisi**, Deniz Baykal'ın **CHP**'si, Hüsamettin Cindoruk'un **Büyük Türkiye Partisi**'nin katılmasına izin verilmiştir.

Büyük Türkiye Partisi'nin devamı niteliğinde olan Doğru Yol Partisi, Sosyal Demokrasi Partisi ve Refah Partisi'ne **"Yasaklılar"** denmiştir. Milli Güvenlik Konseyi tarafından genel seçimlere katılmaları uygun bulunan Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Turgut Özal'ın liderliğindeki Anavatan Parti'sine **"İcazetliler"** (6 Kasım Partileri) denilmiştir.

Yapılan genel **seçimlerde** 1. parti **Anavatan Partisi**, 2. parti **Halkçı Parti**, 3. parti ise **Milliyetçi Demokrasi Partisi** olmuştur. Seçimlerden sonra bazı milletvekillerinin parti değiştirmesiyle Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrasi Partisi de meclise girebilmiştir. İleriki süreçte alınan başarısız sonuçlardan dolayı Milliyetçi Demokrasi Partisi kendisini feshetmiştir.

12 Eylül **1980** ile 6 Kasım **1983** tarihleri arasında Türkiye'yi, **Genelkurmay Başkanı Kenan Evren** ve Kuvvet Komutanlarından oluşan 5 kişilik bir **Milli Güvenlik Konseyi** yönetmiştir.

Bu arada TBMM'ye giren 3 partiden **Turgut Özal**'ın liderliğindeki **ANAP** iktidara gelmiştir. Ülkeyi siyasal bir kargaşa ve kamplaşma ortamından uzaklaştırmak isteyen Turgut Özal, ekonomide de **liberal** politikalar izleyerek kamuoyunun desteğini almayı başarmıştır. Ayrıca **Turgut Özal,** 1989–1993 yılları arasında Türkiye'nin **8. Cumhurbaşkanı** olarak görev yapmıştır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

15. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'DE YAŞANAN EKONOMİK, SOSYAL, KÜLTÜREL GELİŞMELER

II. Dünya savaşının sona ermesinden sonra çok partili hayata geçen Türkiye, ekonomik alanda kalkınmak için bir takım faaliyetlere girmiştir. **1962** yılına kadar **tarıma** dayalı bir politika izleyen Türkiye, 1982 yılana kadar ise **ithal ikamecilik** (ithal edilen mal yerine yerli üretimi öne çıkarma) politikasını uygulamış, **1980** yılından sonra ise **dışa dönük** bir ekonomik politika izlemiştir.

1960 yılından itibaren **artan nüfus** nedeniyle yurt dışına bir **göç** hareketi başlamış, büyüyen şehirlere ise iç göç yaşanmıştır. Bu dönemde **ulaşım** ve **iletişim** konularına da ağırlık verilmiştir.

1947–1953 yıllarında **tarım** üretimi 2 katından daha fazla artmış, **çiftçiyi topraklandırma kanunu** ile devlet arazileri çiftçilere dağıtılarak üretimin artması sağlanmıştır.

1950 yıllarında yaşanan **Kore Savaşı**, Türk ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Fiyatlar yükselmiş, dışarıdan ülkeye giren döviz gelirleri büyük oranda azalmıştır.

1958 yılında Türk parası değer kaybetmeye başlamış, ülkede **Devalüasyon** yaşanmıştır. Bu gelişmeler üzerine Türkiye, uluslararası para fonu olan **IMF**'den ilk kez **Adnan Menderes'in** Başbakanlığı sırasında **dış borç** almıştır.

1960 yılındaki askeri darbeden sonra ekonomik konuları yürütecek ve planlayacak **Devlet Planlama Teşkilatı** (DPT) kurulmuştur. Bu kuruluş ilk olarak **Beş Yıllık Kalkınma Planları** (1963–1968) hazırlamış, böylece eğitim, sağlık ve bölgesel farklılıkları ortadan kaldıracak önlemler alınmaya çalışılmıştır.

Resesyon: Ekonomide durgunluktur. Uzun sürerse ekonomik çöküş olarak isimlendirilir. **1973 Dünya petrol krizi**, dış borç ödeyen Türkiye'yi zora sokmuş, bu durum Türkiye'yi ekonomik resesyona (durgunluğa) sürüklemiştir.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de **sinema** kültürü oluşmaya başlamış, **Yeşilçam** diye adlandırılan sektörde birçok alanda sinema filmleri çekilmiştir. Bu filmlerin içinde **Metin Erksan**'ın yönettiği **"Susuz Yaz"** filmi Berlin'de **1963** yılında **"Altın Ayı"** ödülünü almıştır.

1973'te Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Yunanistan'ın, Ege denizindeki faaliyetleri üzerine Ege'de petrol aramaya başlamıştır.

1980 Askeri Darbesi sonunda **24 Ocak kararları** olarak bilinen **ekonomik kararlar** alınmış, böylece enflasyonu önlemek, ihracata dayalı bir üretime geçmek amaçlanmıştır. Bunun için önce devalüasyon yapılmıştır. 1 Dolar 47 liradan 70 liraya çıkmıştır.

1993 yılındaki **5 Nisan kararları** ise, ülkede büyük bir **devalüasyonun** yaşanmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler üzerine halkın satın alma gücü azalmış, ülkede işsiz sayısı giderek artmıştır.

1940 yılında **20 milyon nüfusa** sahip Türkiye, **2000'li** yıllarda **70 milyona** ulaşmıştır. Bu durum beraberinde birçok sorunu getirmiştir (Göç, işsizlik, sağlık sorunları, eğitim, çarpık kentleşme, gecekondulaşma vb.).

Türkiye'de **ilk TV yayını** İTÜ'nün ardından TRT gerçekleştirmiş, 31 Ocak 1968'den itibaren TRT, Ankara'da haftada üç gün deneme yayını yapmaya başlamıştır.**1982** yılından itibaren ise TRT **ilk renkli** TV yayınını gerçekleştirmiştir. 1984'de ise tümüyle renkli yayına geçilmiştir.**1990'lı** yılların başından itibaren **özel kanallar** kurulmaya başlanmış, Türkiye **1996** yılında ilk kez **İnternetle** tanışmıştır. Ayrıca uzaya **TÜRKSAT-1B** uydusu gönderilmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

V. ÜNİTE: KÜRESELLEŞEN DÜNYA

Küreselleşme: Birçok konuda dünya genelinde bütünleşme, entegrasyon (uyum) ve dayanışmanın artması anlamına gelir. Küreselleşme hareketleri, yaklaşık olarak **son 25 yılda** ortaya çıkan ve hız kazanan gelişmelerdir. Ancak küreselleşme ile birlikte dünyada kutuplaşmalar da artmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle dünyada bilimsel, teknolojik, sanatsal, kültürel ve sportif gelişmeler daha hızlı ve ilgiyle takip edilmeye başlanmıştır.

1. SSCB'NİN DAĞILMASI

1985 yılında **Gorbaçov**'un iktidarında **Glasnost** ve **Perestroyka** ile başlayıp 6 yıl süren reformların ardından 1991 yılının sonunda SSCB resmen dağılmıştır. Yani 1991 yılı dünya tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten itibaren Asya ve Avrupa'nın siyasi haritası değişmiştir. 1917'de temelleri atılan ve 1922'de kurulan **SSCB**'nin dağılması ve yerini **Bağımsız Devletler Topluluğuna** (BDT) bırakması dönemin en önemli olaylarındandır.

Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka Politikaları: Gorbaçov batılı fikirlere açık biriydi ve soğuk savaş döneminin sona ermesini istiyordu. 1986 yılında **Gorbaçov** ile ABD Başkanı **Ronald Reagan,** bir araya gelerek **"Yıldızlar Savaşı"** anlamına gelen nükleer silahların sınırlandırılmasına ait bir yumuşamanın sinyalini vermişlerdir. Gorbaçov, ABD ve Batılı ülkelerle sürdürülen Rus dış politikasını değiştirerek yumuşamaya ve işbirliğine dayalı bir politika izlemeye başlamıştır.

Ayrıca Gorbaçov, **Glasnost** ve **Perestroyka** politikaları ile Sovyet rejiminin ıslah edilmesini istiyordu. Sosyalist Bloğunun temellerini sarsan **Helsinki Nihai Senedi**, Mart 1985'te iktidara gelen Gorbaçov'un ortaya attığı Glasnost (**Açıklık, şeffaflık**) ve Perestroyka (**Yeniden yapılanma**) fikir ve uygulamalarıyla birleşince SSCB'nin dağılması kaçınılmaz oldu. Bu politikalara, demokratikleşmeye doğru değişim amacıyla uygulanmış fikir ve ifade özgürlükleri de denilebilir. 1985'te başlayan bu politikalar devletin dağılmasına kadar sürmüştür.

Doğu-Batı ilişkilerine bir yumuşama ve yakınlık getirmek isteyen **Helsinki Nihai Senedi**'nin yürürlüğe girmesi, Doğu Avrupa'daki tüm SSCB uydusu ülkelerde aydınları ve milliyetçileri harekete geçirmişti. Glasnost ve Perestroyka politikalarıyla da **ulusçuluk akımı** ön plana çıkmış oldu. İnsan hakları ve hürriyet hareketleri şeklinde başlayan gelişmeler zamanla SSCB'nin iktidarına karşılık **bağımsızlık mücadelesine** dönüştü. Ancak bu bağımsızlık mücadeleleri patlama şeklinde değil yavaş yavaş gelişti. Aslında devletin bu politikalarda amacı gündem değiştirmekti.

Özellikle de **Çernobil faciası** sonrası yaşanan sorunun ardından Sovyet toplumunda yeniden devlete ve yöneticilere karşı güven duyulmasına aracı olmaktı.
Glasnost ve Perestroyka ilkelerinin uygulanmaya konulmasından hemen sonra **Baltık devletleri** başta olmak üzere, bağımsızlık ilanları başladı. Sonuçta 1917'de Bolşeviklerin kurduğu ve 1922'de SSCB adını alan devlet **69 yıl sonra** 1991'de dağıldı ve yıkıldı. SSCB dağıldıktan sonra **Rusya Federasyonu** adını almış ve kendinden ayrılan ülkeleri tekrar bir çatı altında toplamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda Rusya Federasyonu öncülüğünde 12 ülkenin katılımıyla **Bağımsız Devletler Topluluğu** kurulmuştur.

Sonuç olarak; Sosyalist ekonominin, kapitalist ekonomi ile yarışta geç kalması, komünist partinin baskıcı yönetimi, SSCB ekonomisine uzay yarışının getirdiği ağır ekonomik yük, SSCB'nin dağılmasında etkili olan diğer gelişmelerdir.

2. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU'NUN (BDT) KURULMASI

1975 yılında **Helsinki Nihai Senedinin** imzalanması, Doğu Avrupa'da, Sovyet uydusu devletleri ve milliyetçileri harekete geçirmişti. Bu gelişme **Moskova'nın hegemonyasının** sona ereceğini göstermişti.

Alma Ata Deklarasyonu: SSCB dağıldıktan sonra 21 Aralık 1991'de **Kazakistan**'ın Alma Ata şehrinde bir araya gelen **Cumhuriyetler,** yaptıkları görüşmeden sonra yayınladıkları bir bildirge ile **BDT**'nin kurulduğunu açıkladılar. Bu **bildirgede**, BDT'nin ortak bir siyasi ekonomik güce sahip olduğu, uluslararası barışın korunması gerekliliği, üye ülkelerin birbirlerinin topraklarına saygılı olacağı, özgürlüklerin ve insan haklarının korunacağı, uluslararası hukuka göre hareket edileceği gibi konular kabul edilmiştir.

Bu durum SSCB'nin ve Sovyet modeli rejimin sonu oldu. Parçalanan SSCB, **15 devlete** ayrıldı. SSCB'nin dağılması sonucunda "Soğuk Savaş Dönemi" tamamen sona ermiş oldu. Böylece **Varşova Paktı** ve **COMECON** da dağılmış, iki kutuplu dünya düzeni yerini tek kutuplu dünya düzenine bırakmıştır. Bu parçalanma XX. yy sonlarında **ABD'**nin **tek süper güç** olarak kalması sonucunu da doğurmuştur.

BDT, SSCB'nin dağılmasının ardından, Rusya'nın eski etki alanını yeniden kazanma amacının ağırlıklı hissedildiği 12 devletten oluşan birliktir. Rusya'nın başını çektiği ve Beyaz Rusya ve Ukrayna'nın destek verdiği BDT, **1991**'de kurulmuştur. BDT'ye üye ülkeler sırasıyla şunlardır: **Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Rusya Federasyonu** ve **Ukrayna'**dır.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Dağlık Karabağ Sorunu: Nüfusunun büyük çoğunluğu Türk olup, **Azerbaycan** topraklarında yer alan Dağlık Karabağ'a, XX. yy başlarından itibaren Rusya tarafından **Ermeniler** yerleştirilmiştir. Ermeniler bölgede hâkimiyet kurmak isteyince çatışmalar çıkmış, bunun üzerine **1923**'te SSCB bölgeye **özerk** bölge statüsü vermiştir. **1985**'ten sonra SSCB'deki iç çekişmelerden yararlanmak isteyen Ermeniler, Dağlık Karabağ'ı kendilerine bağlamak istemişlerdir. Bu istek **Azeri Türklerinin** tepkisine yol açmıştır.

Şubat **1988**'de çoğunluğu Ermenilerden oluşan **Karabağ Parlamentosu**'nun, Ermenistan'a katılma kararı alması, Ermenilerle, Azeriler arasında önce çatışmaya sonra da savaşa neden olmuştur. 1990'da Moskova Hükümeti yayınladığı bir kararname ile bölgede silahların teslim edilmesini istemiş, ancak Azerilerden silahlar toplanırken, **Ermeni Meclisi** bu kararı kendi topraklarında uygulamamıştır. Azerilerin tamamen silahsız kalması üzerine Karabağ, Ermenistan tarafından işgal edilmiştir. **Hocalı** başta olmak üzere birçok bölgede siviller katledilmiş, ya da göçe zorlanmıştır. Bugün **BM**'nin ve birçok uluslararası kuruluşun Ermenistan'a, Karabağ'daki işgali sona erdirerek çekilmesi yönünde yaptıkları telkinlere rağmen işgal hala devam etmektedir. **Türkiye, 1992** yılında taraflar arasında çatışmalara son vermek için Karabağ'ı alan Ermenistan'a karşılık, **Nahçıvan koridorunun** Azerbaycan'a verilmesini teklif etmiştir. Hatta Türkiye, Ermeni saldırılarına karşılık barışı sağlamak için askeri tedbirlere başvuracağını belirtmiştir. Ancak **Azerbaycan**'da yaşanan bir darbe ile **Ebulfeyz Elçi Bey**'in görevden alınması yüzünden bu girişim gerçekleşememiştir.

Uyarı: Türkiye'nin en kısa kara sınırı, özerk bir cumhuriyet olan **Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'**yledir.

3. BALKANLARDAKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE

Türk dış politikasında Balkanların özel bir yeri vardır. Çünkü Balkanlarda 2 milyonu aşkın bir **Türk nüfusu** vardır. Türkiye eski **Yugoslavya**'nın dağılmasıyla yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiş, buradaki durumu kaygıyla karşılamıştır. Türkiye, bölgede **Sırpların** katliam ve soykırımına sessiz kalmamış, **AGİK** ve **BM**'den bu saldırıların önüne geçilmesini istemiştir. Fakat Sırp saldırıları önlenememiştir.

Kosova Barış Gücü: 29 Şubat 1992 yılında yapılan referandum sonucu **Bosna Hersek'**in bağımsızlığı kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı olan **Aliya İzzet Begoviç,** 1 Mart 1992 günü bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu gelişme üzerine **Saraybosna**'da çatışmalar başlamıştır. Nazi soykırımından sonra 20. yy yaşanan en büyük vahşet Bosna Hersek'te yaşanmıştır.

Yaşanan bu insanlık dışı soykırım sonucu **AT** ve **BM**, Sırbistan'a bir **ambargo** uygulamış ancak bu girişimler Sırpların saldırılarını önleyememiştir. BM, etnik temizliğin derhal durdurulmasını isteyen bir karar kabul etmiştir. Ancak bu önlemler bir sonuç getirmeyince **ABD,** 1993'te Bosna Hersek'e havadan yardım etme kararı almıştır. **Türkiye,** bu yardım operasyonuna katılan ilk ülke olmuştur. ABD'nin etkisiyle ateşkes ilan edilmiş ve Sırplar geri çekilmiştir. ABD'de imzalanan **Dayton Antlaşması** ile Bosna Savaşı sona ermiştir.

1995'te Paris'te imzalanan Dayton Antlaşması ile **Bosna Hersek Devleti**'nin temelleri atılmıştır. Bu antlaşma Bosna'daki askeri operasyonları NATO'nun emrine vermiştir. Bu amaçla NATO, **Barışı Uygulama Gücü'**nü (IFOR) kurmuştur. Türkiye de **IFOR** birliğine asker göndererek destek vermiştir.

Uyarı: Türkiye, dünya barışına destek vermek amacıyla; **Bosna** dışında **SOMALİ, AFGANİSTAN, KOSOVA, ARNAVUTLUK, LÜBNAN** gibi yerlere BM bünyesinde Barış Gücüne askeri destek vermiştir.

Mavi Kelebeğin İzinde: Yugoslavya'nın dağılmasından sonra **Bosna** ve **Kosova**'nın birçok bölgesinde kelebek nüfusunda ciddi bir artış olmuş, bu durum bölgeyi inceleyen uzmanların dikkatini çekmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda bitki örtüsünün değişmesinden değil, yerlerin altında bulunan toplu mezarların üzerinde açılan çiçeklere konan kelebeklere ulaşılmıştır. Bu çiçeklere **"ölüm çiçekleri"** denilmiştir. Bu inceleme ve araştırma sonucunda yaklaşık **300 toplu mezar** bulunmuştur.

4. AET'DEN AVRUPA BİRLİĞİ'NE

AB'nin temelleri, **1951** yılında **Almanya** ve **Fransa**'nın öncülüğünü yaptığı 6 ülkenin katılımıyla oluşturulan "**Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğuna"** ve **1957 Roma Antlaşmasına** dayanmaktadır. Yani Avrupa'da birlik kurma düşüncesi ilk olarak Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ile başlamıştır.

Yine **1957** yılında İtalya'nın Roma kentinde **Avrupa nükleer enerji topluluğunu** kurulmuştur. Aynı tarihte Avrupa Birliğine giren ülkeler Avrupa Ekonomi Topluluğu olan **AET**'nin kuruluşunu sağlayan Roma Antlaşmasını imzaladılar. Daha sonra da **1967**'de Bürüksel Antlaşması ile bir araya gelen Avrupalı devletler **Avrupa Topluluğunu (AT)** kurdular. **1993**'te topluluğa katılmaya aday ülkelere **Kopenhag Kriterleri** getirilmiştir. Avrupa Birliği ya da kısaca **AB, 27 ülkeden** oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

1993 yılında Maastricht Antlaşması (Bu antlaşmada ilk kez AB terimi kullanılmıştır.) olarak da bilenen Avrupa Birliği antlaşmasının imzalanması sonucu var olan "Avrupa Ekonomik Topluluğuna" yeni görev ve sorumluluk alanları yüklenmiştir (Ekonomik ve parasal birlik, ortak dış işleri ve güvenlik politikası, adalet ve iç işlerinde iş birliği gibi…). Böylece, AB'nin 3 temel direği oluşturulmuştur. **AET** yerini **AB**'ye bırakmıştır. AB, yaklaşık 500 milyonluk nüfusa sahiptir.

Birliğe üye ülkelerin 15'i **Euro** adıyla anılan ortak para birimini kullanmaya başlamışlardır (Maastricht Antlaşması ile tek para birimine geçilmiştir). Avrupa Birliğine katılmak isteyen bir ülke 1993 yılında yayımlanan **Kopenhag Kriterlerini** tümüyle sağlamak zorundadır. Bu kriterler, topluluğa katılmaya aday ülkelere uygulanmaktadır.

Avrupa Birliğinin, **bir bayrağı, marşı** ve **ulusal bayramı** vardır. Bayrağı gök mavisi zemin üzerine 12 yıldızdan oluşur. Bu yıldızlar, birliğinin oluşumunda etkili olan ülkeleri simgeler. Marşı, Beethoven'in 9. senfonisinin "neşeye övgü" bölümünden alınmıştır. Birleşik Avrupa'nın temellerinin atıldığı **9 Mayıs** ise **AB'nin ulusal bayramı**dır. Avrupa Birliğine üye ülkeler, 2002 yılından itibaren **Euro** adında ortak para birimini kullanmaktadırlar.

AB, tüm üye ülkelerini **dünya ticaret** örgütünde, **G8** zirvelerinde, **BM** toplantılarında temsil ederek, üyelerinin dış politikalarında da rol oynamaktadır. AB'nin 27 üyesinden 21'i **NATO**'nun da üyesidir.

Avrupa Birliğine katılmayı reddeden ülkeler ise şunlardır: **İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç**

5. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

- **Avrupa Kömür Çelik Topluluğu** (1951)
- **Avrupa Savunma Topluluğu** (1952)
- **Roma Antlaşması** (1957) Böylece Avrupa Ekonomik birliğine adım atılmıştır.
- **Schengen Antlaşması** (1985) Böylece üye ülkeler arasında pasaport kaldırılmıştır.
- **Maastrich Antlaşması** (1992) AB için gerekli hukuki ve idari yapıya sahip olunması karalaştırıldı. Bu antlaşma ile birlik, AB adını almıştır.
- **Kopenhag Kriterleri** (1993) Siyasi, Hukuksal, Ekonomik uyum kurallarıdır.
- **Amsterdam Antlaşması** (1997) Demokrasi ve diplomaside iyileştirilmeler yapma gereği
- **Nice Antlaşması** (2001) Birliğin Doğu Avrupa'ya yönelik genişlemesine yeni vizyonlar kazandırmak amaç edinilmiştir.

ARADENİZ DERSHANESİ - AHMET TÜTÜNCÜ

6. TÜRKİYE'NİN AB SÜRECİ

Türkiye, **1959**'da **AET**'ye üyelik için müracaat etmiştir.**1963**'te ise **Türkiye-AET Ortaklık Antlaşması** yapılmıştır **(1963 Ankara Antlaşması).** Bu Antlaşma ekonomik işbirliğini öngörse de doğrudan bir gümrük antlaşması değildi.

Türkiye, AET'ye **tam üyelik** için 14 Nisan **1987**'de başvuruda bulundu (1980 Darbesi geçiş aşamasını uzatsa da 1987'de Başbakan Turgut Özal döneminde, AT'ye tam üyelik konusunda bir kez daha başvuruldu). **Türkiye 1 Ocak 1996'dan itibaren Gümrük Birliği uygulamasını başlattı** (Gümrük Birliği, malların serbest dolaşımı sırasında vergilerin kaldırılmasıyla ilgilidir).

10 Aralık 1999'da Helsinki zirvesinde Türkiye'nin tam üyelik için adaylığı kabul edildi: 1997'deki Lüksemburg zirvesinde, Türkiye'nin adının tam üye aday ülkeler arasında gösterilmemesi üzerine Türkiye, AB ile siyasi iletişimi kesme kararı aldı. 1999 Helsinki zirvesinde tutumunu değiştiren AB Konseyi, Türkiye'nin adaylığını teyit etti. Ancak AB'deki bazı ülkeler Türkiye'nin tam üyeliği yerine, imtiyazlı ortaklık olması gerektiğini belirttikleri bir yaklaşım içine girdiler.

Türkiye, 17 Aralık 2004'te AB'ye tam üyelik için müzakere tarihi aldı. 3 Ekim 2005'ten itibaren Türkiye'nin, AB'ye girmesi için müzakerelere devam edilmektedir. Hazırlık amacını taşıyan bir görüşme süreci yaşanmaktadır. Ancak bu durum belirsizliklerle dolu bir seyir izlemektedir.

Uyarı: **Türkiye** ile **AB** arasındaki ilişkilerin kesilmesinde **1960 ve 1980 Darbeleri** etkili olmuştur. Türkiye'nin **AB üyelik süreci** içinde Türkiye'de Avrupa'ya uygun yenilikler yapılmıştır: **Anayasal değişiklikler, idam cezasının kaldırılması, DGM'ye son verilmesi, siyasi partilerin kapatılmasının zorlaştırılması, 8 yıllık kesintisiz eğitim, ekonomide özelleştirme vb. gibi…**

7. AVRUPA PARLAMENTOSU ve KONSEYİ

Avrupa Birliği içerisinde; **Avrupa Parlamentosu**, **Avrupa Konseyi**, **Avrupa Komisyonu** ve **Adalet Divanı** da vardır.

Avrupa Birliği organları arasında yer alan **Avrupa Parlamentosu**, yasama organının bir yarısını oluşturur. Avrupa Parlamentosu üye ülkelerde yapılan seçimler sonucunda belirlenen üyelerden (785 üyeden) oluşur. Parlamento birçok önemli alanda yönetmelikler ve yönergeler çıkartır. Üye ülkeler; parlamentoya nüfusları oranında milletvekili gönderirler.

AB Konseyi ise, üye devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla yılda en az iki kere toplanır. Konseyin merkezi Brüksel'dir. Konsey, büyük önem taşıyan bazı kararlarda parlamentonun onayını almak zorundadır. Konsey, birliğin yasama ve karar alma organıdır. AB'yi yöneten ve dış politikasını belirleyen organdır.

8. TİKA'NIN KURULUŞU VE AMACI (1992)

TİKA, **Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı'**dır. Bakanlar Kurulu kararıyla **1992** yılında **Dış işleri Bakanlığı'**na bağlı olarak kurulmuştur. TİKA, başta **Türk dilinin** konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal ve kültürel alanlarda **projeler** ve **programlar** yaparak işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Ayrıca **ortak tarih** ve **kültür** yapılarını korumak ve **Türkçeyi** yaygınlaştırmak da önemli amaçları arasındadır.

1992'den beri faaliyette olan **TİKA**, eğitim ve kültür alanlarındaki işbirliği programlarının yurt dışındaki Türk kültür merkezlerince yürütülmesini sağlar. Özellikle Orta Asya ve Orta Doğudaki Türk unsurlarla bağlantılar kurmuştur. **Ahmet Yesevi Türbesinin** restorasyonu, **Göktürk Kağanlığı Hazinelerinin** bulunmasını**, Orhun Kitabelerinin restorasyonu** çalışmalarını yapmıştır.

9. AKKA(Avrupa Konveksiyonel Kuvvetler Ant.)

1990'da Paris'te, **Varşova Paktı** ve **NATO** üyesi ülkeler arasında yapılan ortak deklarasyondur. AKKA, **"Avrupa Konveksiyonel Silahların İndirimi"** konusunda bir antlaşmadır. Silahsızlanma alanında kaydedilen önemli bir gelişmedir. Dünya barışına katkı sağlamayı düşünen **Türkiye** de AKKA'ya taraf bir devlettir.

10. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (KEİT)

1990 yılında **Türkiye**'nin girişimiyle "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Toplantısı" yapılmıştır. Bu toplantıda Karadeniz havzasını **barış, refah ve istikrar** bölgesine dönüştürmek amaçlanmıştır.

11. TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)

Başbakanlığa bağlı olarak kurulan bir kuruluş olup bilimsel, idari ve mali özerkliğe sahiptir. **1994** yılında çalışmalara başlayan bu akademi, **gençleri bilim ve araştırmaya sevk etmeye ve bilim insanları yetişmesini sağlamaya çalışmaktadır.** TÜBA, TÜBİTAK'tan sonra kurulan bir bilim akademisidir.

12. TÜRKSOY PROJESİ

Türkiye, **1993** yılında **Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi** (Türksoy) projesini geliştirmiştir. Bu projenin amacı **Türkçe** konuşan ülkeler ve topluluklar arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesidir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

13. GAP

Dicle ve Fırat nehirleri üzerine yapılmış baraj ve hidroelektrik santralleri ile birçok alanda sürdürülebilir bir **kalkınma programıdır.** GAP 1,7 milyon hektar bir tarım alanını sulayacak dev bir projedir. GAP projesi kapsamında dünyanın **5.** büyük barajı olan **Atatürk Barajı** yapılmıştır.

14. MAVİ AKIM

Türkiye ile Rusya arasında **1997** yılında **25 yıl** geçerli olacak "Mavi Akım Projesi Antlaşması" imzalanmıştır. Böylece Rusya'dan, Türkiye'ye **doğalgaz** nakletmek için 2005'te mavi akım hattı açılmıştır. Karadeniz geçişli bu büyük boru hattından Türkiye'ye önemli miktarda doğalgaz gelmektedir.

15. TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL GELİŞİM

Beyaz Cam (Türkiye'de ilk TV yayını): İTÜ'nün televizyon deneme yayınlarıyla **1952** Nisan ayında Türkiye'de ilk TV yayını başlamıştır. İTÜ'nün yayınları, ilk resmi radyo ve televizyon kurumu olan **TRT**'nin 31 Ocak **1968** Çarşamba akşamı yayın hayatına başlamasına kadar sürmüştür. 1970'lerde siyah-beyaz tek kanallı televizyon yaygınlaşmıştır.

Renkli Cam: Kamuya açık ilk renkli TV yayını 31 Aralık **1981**'de **TRT** tarafından yılbaşı gecesi yapıldı. Türkiye, renkli yayına tamamen **1984**'te geçti. Tek kanallı yayın dönemi **1986**'da ikinci kanalın açılmasıyla sona erdi. **1990**'lı yıllarda ise **özel TV kanalları** yaygınlaşmaya başladı. **1993**'te Anayasada yapılan değişiklikle özel TV- Radyo yayıncılığı serbest bırakıldı. Buna paralel olarak **RTÜK** kuruldu.

Türkiye'den Dışarıya Göç: 1923–25 döneminde Yunanistan ve Türkiye arasında nüfus değişimi yaşandı. **1925–60** döneminde Türkiye'den yurt dışına yönelen göç ağırlıklı olarak gayri Müslimlerden oldu. (Özellikle 2. Dünya savaşı sırasında **Varlık Vergisi** uygulamasından ve **İsrail**'in kurulmasından dolayı.) **1960**'ların başı ve **1970**'lerin sonları ise **işçi göçü** dönemidir (Özellikle Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa ve İsveç ülkelerine).

> **Uyarı:** Batı Avrupa'da, **1995** yılı rakamlarına göre **Türk nüfusu 3 milyondur.** Günümüzde Avrupa'ya göç oldukça azalmıştır.

Dışarıdan Türkiye'ye Göç: Türkiye'ye göçün **1. Dönemi 1923–45** "Ulusal İnşa" olarak adlandırılır. Çünkü sınırlarımız dışında kalmış insanlarımız Anayurt'a gelmişlerdir. Bunun en önemli nedeni yaşadıkları ülkelerdeki çatışmalar ve anlaşmazlıklardır. **2. dönem** ise **Bulgaristan**'dan Türkiye'ye **1945–89** yılları arasında aralıklarla yapılan göçlerdir.

16. KÜRESELLEŞEN DÜNYA'DA MEYDANA GELEN ÇEŞİTLİ SORUNLAR

Terör: İnsanları yıldırmak, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir. **Yıkıcı** ve **bölücü** unsurlardan oluşmaktadır. Bu nedenle dünya genelinde sorun olan şiddet ve teröre karşı önlem almaya yönelik ulusal ve uluslararası çalışmalar yapılmaktadır. BM Antlaşmasının 1. maddesinde **"Uluslararası Barışı ve Güvenliği sağlamak"** BM'nin amaçlarından biri olarak ifade edilmektedir.

Ancak dünyada birçok ülke düşman olarak gördüğü ülkelerdeki terör hareketlerine destek vermektedir. Bu nedenle terörle mücadelede dünya genelinde tam bir başarıdan söz edilememektedir. Ne var ki **Fransa** gibi bir ülkenin Ermeni terör örgütü **ASALA**'nın faaliyetlerini desteklemesi, Avrupa'daki pek çok ülkenin **PKK**'yı desteklemesi, ABD'nin Orta Doğudaki terör hareketlerinde Arapları kınarken, **İsrail'**i görmezden gelerek çifte standart uygulaması terörü engelleme umutlarını olumsuz etkilemiştir.

Uyarı: **AGİT** (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), **BAB** (Batı Avrupa Birliği), **NATO** gibi teşkilatların hepsi **teröre karşı** ortak mücadeleye dönük ilkelere sahiptir.

ISAF (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü): 11 Eylül Saldırılarından sonra Afganistan'dan uzaklaştırılan Taliban yönetiminin yerine BM Güvenlik Konseyi **ISAF**'ı kurmuştur. **Türkiye**, ISAF'ın komutanlığını uzun süre sürdürmüştür.

Küresel Isınma: İnsan faaliyetleri sonucu atmosfere salınan karbondioksit ve metan gazların doğal yapıyı bozmasıyla sera etkisi yaratması (güneş ışınlarının atmosferde tutulmasına) sonucunda **dünya yüzeyinde sıcaklıkların artmasına** küresel ısınma denir. **Kömür**, **petrol**, **fuel** gibi fosil yakıtlarından oluşan karbondioksit gazı atmosferdeki doğal örtüyü (su buharı ve karbondioksiti) etkileyerek yeryüzüne yansıyan güneş ışınlarının daha fazla atmosferde tutulmasına, yeryüzünün daha fazla ısınmasına yol açmaktadır. Bu etkiye **sera etkisi** denilir.

Açlık ve Yoksulluk: Dünyayı bekleyen önemli sorunlardan biri de açlıktır. Dünyada her yıl **11 milyon** kişinin açlıktan veya yetersiz beslenme yüzünden öldüğü tahmin edilmektedir. 300 milyonu çocuk olmak üzere, 800 milyon açlığa maruz insanın 203 milyonu **Güney Afrika**'da, 519 milyonu **Asya** ve **Pasifik**'te, 53 milyonu **Latin Amerika** ve **Karayipler**de, 33 milyonu ise **Yakın Doğu** ve **Kuzey Afrika**'da yaşamaktadır.

Çevre Kirliği: Çeşitli kaynaklardan çıkan katı, sıvı ve gaz halindeki maddelerin hava, su ve toprakta yüksek oranda birikmesi çevre kirliliğine neden olmaktadır.

Çernobil Nükleer Reaktör Kazası: 20. yy. en büyük nükleer kazasıdır. Nükleer enerjinin dünyaya verdiği zararın en somut örneği **1986** yılında Çernobil nükleer santralindeki patlamadır. 26 Nisan **1986** tarihinde Ukrayna'nın **Kiev** kenti yakınlarındaki Çernobil Nükleer Güç Reaktörü'nde meydana gelen patlama sonrasında atmosfere büyük miktarda **radyasyonun** salındığı kazadır. Çernobil patlaması sonucunda yaşanan sızıntı **3 milyon insanı** radyasyona maruz bırakmış, radyasyon Karadeniz havzasını tehdit etmiştir.

Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar: Salgın ve bulaşıcı hastalıklar son yıllarda artmakta ve çeşitlenmektedir. Son 25 yılda dünyada birçok salgın hastalık ortaya çıkmıştır: **AIDS**, **Kırım Kongo Kanamalı hastalığı**, **Kuş gribi**, **Domuz gribi** (H1 N1 virüsü) gibi.

WHO (Dünya Sağlık Örgütü): WHO'nun kurulmasına **1945** yılında ABD'nin San Francisco kentinde toplanan **BM Konferansı**'nda karar verilmiştir. Bu kuruluşun amacı insan ve toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapmaktır.

Kyoto Protokolü: Kyoto Protokolü, küresel ısınma ve iklim değişiklikleri konusunda mücadele etmeye yönelik **uluslararası tek çevre antlaşmasıdır**. BM, "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" içinde imzalanmıştır (**Japonya 1997**). 1997'de imzalanıp, **2005**'te yürürlüğe giren bu protokolün temel amacı 6 milyarı aşan dünya nüfusunda **karbondioksit** ve **sera etkisine** neden olan gazların salınımını en aza indirmektir. Pahalı yatırımlar gerektiren bu projeye sahip çıkılması dünyanın geleceği açısından yaşamsal önem taşımaktadır.

Protokolü kabul eden ülkeler karbondioksit ve sera etkisine neden olan diğer 5 gazın salınımını azaltmaya **söz** vermişlerdir. Protokol, ülkelerin atmosfere saldıkları karbon miktarını 1990 yılındaki düzeylere düşürmelerini gerekli kılmaktadır. Bu sözleşmeye **84 ülke** imza koymasına rağmen resmi imza veren ülke sayısı **35**'i geçmemektedir. 177 ülke ve AB'nin taraf olduğu Kyoto Protokolü, **6 Şubat 2009 tarihinde TBMM tarafından görüşülerek imzalanmıştır**. Böylece Türkiye de protokol gereklerini yerine getirmeyi kabul etmiştir. Kyoto Protokolü şu anda yeryüzündeki 160 ülkeyi ve sera gazı salınımlarının %55'inden fazlasını kapsamaktadır. Ancak Kyoto Protokolü ile devreye girecek olan önlemler pahalı yatırımlar gerektirmektedir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ

Küresel ısınmanın halk ve toplum düzeyinde yeterince ciddiye alınmaması ve **Kyoto Protokolü** antlaşmasının hiçbir bağlayıcılığının olmaması nedeniyle bugüne kadar atmosfere salınan gaz oranlarında düşüş yaşanmamıştır. Bu konuda sadece çevreci örgütlerin duyarlı davranması bir sonuç vermemekte ve başta **ABD** olmak üzere gelişmiş ülkeler, antlaşmaya imza koymayarak bu konuda sorumlu davranış göstermemektedirler.

Sonuç olarak; içinde bulunduğumuz yüzyıl birçok teknolojik imkânları insanların hizmetine sunarken bir yandan da insanlığın ortak malı olan çevreden geri getirilmesi zor olan varlıkları da alıp götürmektedir. Hızlı nüfus artışı, buna bağlı olarak beslenme, enerji, eğitim, çarpık kentleşme, sağlıksız sanayileşme, azalan ve tükenen canlı türleri, artan kirlilik ve iklim değişiklikleri dünyamızın en önemli iç sorunlarını oluşturmaktadır. Doğayı kirleten en önemli unsur ise **insandır**. Normal şartlarda kendini temizleyen doğa, artık aşırı kirlenmekte ve kendini yenilemekte zorlanmaktadır.

Uyarı: Doğal çevrenin korunması amacıyla **1972** yılında **Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı** toplanmıştır. **5 Haziran** günü ise bütün dünyada "**Dünya Çevre Günü**" olarak kutlanmaktadır.

17. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA, TÜRKİYE'DE YAŞANAN SORUNLAR ve GELİŞMELER

- **Türkiye**'nin en önemli sorunlarının başında 1960'lı yıllardan itibaren süregelen **terör** hareketleri yer almaktadır. **61 Anayasası'**nın getirdiği özgürlükler ortamında masum öğrenci istekleri biçiminde başlayan hareketler, 1970'li yıllarda işçileri de etkilemiş ve zaman içinde terör, tüm toplumu tehdit eder hale gelmiştir. **1970**'lerin ortalarında etnik ayrılık talepleri başlamış ve sonrasında **PKK** ortaya çıkmıştır. Böylece faili bilinmeyen cinayetler 1977'den sonra artmıştır. Bu dönem **12 Eylül Askeri Darbesi** ile noktalanmıştır.
- Ancak **1980'**li yıllarda demokrasiye tekrar geçilmesi, yasa dışı örgütleri tekrar harekete geçirmiş ve bu örgütler şiddetle **eğitim kurumlarını** işlemez hale getirmişlerdir. Ayrıca **basın** üyelerini de hedef alarak kargaşa ortamı yaratmaya çalışmışlardır.
- Türkiye'nin diğer bir önemli sorunu 17 Ağustos 1999'da tüm ülkeyi yasa boğan **deprem**dir. Bu depremin doğurduğu toplumsal ve ekonomik sorunların etkileri hala sürmektedir. Bu arada, deprem sonrası ekonomik sorunları en aza indirmek için **zorunlu deprem sigortası** (DASK) getirilmiştir.
- Bu dönemde, **eğitim** de Türkiye'nin önemli sorunlarından biridir. Toplumsal barışın ve huzurun en önemli araçlarından biri eğitimdir. Oysa insanların eğitim seviyesi yükseldikçe sıkıntıların çoğu kendiliğinden çözümlenecektir. Bu nedenle devlet ve özel kuruluşlar eğitim alanındaki çalışmalara öncelik vermelidir.
- Son yıllarda Türkiye'de **"Haydi Kızlar Okula, Temel Eğitim Programı, Eğitime %100 destek projesi"** ile eğitime önem verilmeye başlanmıştır. 1998'den itibaren Türkiye'de **8 yıllık kesintisiz eğitime**, 2012 yılından sonra 12 yıllık kesintisiz eğitime geçildi.
- **Türk Kızılayı,** 1868 yılında Hilal-i Ahmer (Osmanlı yaralı ve hasta askerlere yardım cemiyeti) adıyla kurulmuştur. İmkânları ölçüsünde, yaşanan **doğal afet** ve **savaşlarda** çeşitli ülkelere yardım yapmıştır. Türk Kızılayı hem ülkemizdeki hem de dünyadaki sorunların çözümüne katkılar yapmaktadır. **2004** yılında Güney Asya'daki **Tusunami felaketine** yardım göndermiş, **2005** yılında **Pakistan'da yaşanan deprem** felaketinde Pakistan halkına yardım etmiştir.
- Türkiye'de, **Çalışma Bakanlığı, İş Bulma Kurumu** ve **İşçi Sigortaları Kurumu** 1946 yılından itibaren kurulmuştur. 1947'de **Sendikalar Kanunu** çıkartılmıştır. **DİSK, KESK, MEMUR-SEN** önemli sendikalar arasında yer alır.
- Türkiye'de **1 Mayıs**, 1976'dan itibaren **İşçi Bayramı** olarak kutlanmaktadır ve günümüzde yapılan düzenlemeyle 1 Mayıs, **resmi tatil** olmuştur.
- **1982 Anayasası**'nı daha demokratik hale getirmek için anayasanın bazı maddeleri değiştirilmiştir. Buna göre **seçmen yaşı 18'e, seçilme yaşı 25'e** indirilmiştir. Siyasi partilerin kapatılması ise zorlaştırılmıştır.
- **2003** yılında Türkiye, **Eurovision** şarkı yarışmasında **Sertap Erener** ile birinciliği kazanmıştır.
- Türkiye, **2002 yılında Kore'deki Dünya Kupasında** dünya üçüncüsü olmayı başarmıştır.
- Türkiye, **2008 Avrupa futbol Şampiyonasında** yarı finale kadar yükselmiştir.
- Edebiyat alanında Türkiye, **Orhan Pamuk'**la "**Dünya Nobel Edebiyat ödülünü**" kazanmıştır.
- **1996** yılında dünyada "**Dolly**" adlı koyun kopyalanırken, **2007**'de Türkiye, "**Oyalı**" adlı koyunu kopyalamıştır.
- **1996** yılında **Kardak kayalıkları** yüzünden Türkiye ile Yunanistan savaşın eşiğine gelmiştir.

http://www.rehberlik.biz.tr - AHMET TÜTÜNCÜ